

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Küresel Amaçlar Bağlamında Türk Eğitim
Sisteminde Girişimcilik ve Ortaöğretim
Programında Zorunlu Ders Olmasına Yönelik
Model Önerisi**

DENİZ ÖZARI

1188260804

TEZ DANIŞMANI
DR.ÖĞRETİM ÜYESİ ALİ SERTAN BEŞER

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Küresel Amaçlar Bağlamında Türk Eğitim Sisteminde Girişimcilik ve Ortaöğretim Programında Zorunlu Ders Olmasına Yönelik Model Önerisi

Hazırlayan: Deniz ÖZARI

ÖZET

Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin liderleri tarafından 2030 yılına kadar büyük oranda gerçekleştirmek üzere “Sürdürülebilir Küresel Kalkınma Amaçları” belirlendi. Bu amaçlardan dördüncüsü “Nitelikli Eğitim” amacıdır. Nitelikli Eğitim amacının hedeflerinden biri istihdamın artırılması ve girişimcilğe yönelik mesleki ve teknik becerilere sahip olan gençlerin önemli ölçüde artırılmasıdır. İşsizlik sorununu azaltıp istihdamı artırmanın çözüm yollarından biri girişimciliği desteklemek ve girişimcileri arttırmaktır. Bu sebeple bu iki madde aynı hedef içinde yer almaktadır. Girişimcilik becerilerinin gelişiminde ailenin, demografik özelliklerin ve özellikle eğitimin etkisi mevcuttur. Bu sebeple girişimcilik becerileri gelişmiş gençler yetiştirmek için eğitim modellerini de bu doğrultuda düzenlemek gereklidir. Bu çalışmada da, ortaöğretim düzeyinde girişimcilik derslerinin yeniden ve zorunlu ders olarak tasarlanıp girişimcilik yetenekleri ve bilgisi gelişmiş gençler yetişmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması metodolojisine göre gerçekleştirilen bu çalışmada, girişimcilik ve kariyer eğitimi derslerini başarıyla uygulayan ülkelerin eğitim sistemleri ve öğretim programları incelenmiştir. İncelemeler sonucunda Türkiye’de uygulanabilir bir model önerisi sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kalkınma Amaçları, Girişimcilik, Eğitim, Öğretim Programı

Title of the Thesis: Entrepreneurship in the Turkish Education System in the Context of Global Goals and a Model Proposal for Compulsory Course in Secondary Education

Prepared By: Deniz ÖZARI

ABSTRACT

The "Sustainable Global Development Goals" have been set by the leaders of the United Nations member states, to be largely achieved by 2030. The fourth of these goals is the "Qualified Education" goal. One of the goals of Qualified Education is to increase employment and significantly increase young people with entrepreneurship-oriented vocational and technical skills. One of the solutions to reduce unemployment and increase employment is to support entrepreneurship and increase entrepreneurs. For this reason, these two items are included in the same target. Family, demographic characteristics and especially education have effects on the development of entrepreneurship skills. For this reason, it is necessary to organize education models in this direction in order to raise young people with advanced entrepreneurship skills. In this study, it is aimed to redesign entrepreneurship courses at secondary education level as a compulsory course and to contribute to the training of young people with advanced entrepreneurship knowledge and skills. In this study, which was carried out according to the case study methodology, one of the qualitative research methods, the education systems and curricula of the countries that successfully implement entrepreneurship and career education courses were examined. The research results were presented a model applicable in Turkey.

Keywords: Development Goals, Entrepreneurship, Education, Curriculum

ÖNSÖZ

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, dünyamızın gelişimi ve gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakmak adına çok değerli bir projedir. Bu projedeki her bir amaç ve alt hedeflerini gerçekleştirmek için çalışmalar yapmak da katkı sağlamak için yararlı olacaktır. Bu tez çalışmasında Nitelikli eğitim amacının girişimcilik becerileriyle ilgili hedefine yönelik bir çalışma yapıldı. Bugünün önemli toplumsal sorunlarından biri, işsizlik ve istihdam sorunudur. Bununla beraber küreselleşmenin etkisiyle artık özellikle teknolojik gelişmeler konusunda ileri seviyede olan ülkeler tüm dünyada söz sahibi olabilmektedir. Bu sebeple tüm türleriyle girişimciliğin artması hem bireysel ve toplumsal anlamda işsizlik sorununun azalması için çözüm olurken hem de ülkenin dünya çapında gelişimine katkı sağlayıp ekonomik kalkınmaya da destek olacaktır. Bu doğrultuda girişimcilik becerileri gelişmiş, ne istediğini, ne yapabileceğini bilen gençler yetiştirmek gereklidir. Eğitimde de buna yönelik çalışmalar yer almalıdır. Gençlerde bir girişimcilik kültürü oluşturup girişimcilik bilgi ve becerilerinin artması sağlanmalıdır. Yaptıkları girişimcilik projeleri desteklenmelidir. Bu tez çalışmasında özellikle ortaöğretimde Girişimcilik derslerinin zorunlu olması gerektiği düşüncesiyle, dünyada bunu başarıyla uyguladığı görülen ülkelerin öğretim programları ve eğitim sistemleri incelenerek Türkiye’de ortaöğretimde uygulanabilecek bir model önerisi sunulmuştur.

Tez çalışmamızda ilk olarak elde etmeyi amaçladığımız veri, Küresel Amaçlardaki bu hedefe yönelik bugüne kadarki çalışmaların gençler üzerindeki etkisini ortaya koymak ve ülkemizde on yıl içinde gerçekleşme durumunu ölçmektir. Bu da çözüm önerileri sunmak için bir yol haritası belirlemeyi sağlayacaktır. Tüm dünyayı etkileyen pandemi süreci öğrencilerle bir araya gelmemizi engelledi. Ardından bu süreç tez çalışmamın yönünü farklı bir tarafa çevirmeme neden oldu. Bu doğrultuda, esas amacıma yönelik olarak Girişimcilik derslerini başarıyla uygulayan ülkeleri incelemek Türkiye’de de ne yapılması gerektiği konusunda daha somut veriler elde etmemize yardımcı oldu. Böylece çalışmamızı da bir model ile

destekleyerek kapsamlı ve somut bir hale getirmemizi sağladı. Pedagojik Formasyon eğitimimin de ortaöğretim öğrencilerine yönelik olmasının katkısıyla, bu model önerisini oluşturarak sunduk. Umarım bu naçizane çalışmamız girişimcilğe yönelik projelere gerekli katkıyı sağlayabilir.

İlk olarak, gerçekleştirmeyi büyük bir hevesle istediğim bu tezin önerisini sunduğumda, beni destekleyip motive etmesiyle başlayan çalışma sürecim boyunca hem bana özgürce çalışma alanı sunan hem de ilgisi ve desteğiyle her zaman yanımda olduğunu hissettiğim değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ali Sertan BEŞER'e çok teşekkür ederim.

Ayrıca; ders dönemi boyunca hem gelişimimize hem de tez çalışmamız için fikirlerimizin şekillenmesine katkı sağlayan bölüm hocalarıma, maddi manevi destekleri ve sabırları için canım aileme, her zaman güç bulmamı sağlayan tüm dostlarıma, yüksek lisans sürecimin başından beri motivasyon ve desteğiyle yanımda olan Ahmet Konak'a ve ortaöğretim öğrencilerinin günümüzdeki durumunu yakından görmemi sağlayan çevremdeki tüm kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Deniz ÖZARI

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER ve GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
BİRİNCİ BÖLÜM.....	14
GİRİŞİMCİLİK	14
1.1. Girişimcilik Nedir?.....	14
1.1.1.Girişimciliğin Amacı	15
1.1.2. Girişimciliğin Önemi	16
1.2. Girişimci Kimdir?	16
1.2.1. Girişimci Kişiliğin Oluşması	17
1.2.2. Girişimci Kişiliğin Oluşmasını Etkileyen Faktörler	18
1.3. Girişim Türleri	20
1.3.1. Ticari Girişimcilik.....	20
1.3.2. İç Girişimcilik	21
1.3.4. Sosyal Girişimcilik	23
1.3.5. Kadın Girişimciliği	24
1.3.6. Kamu Girişimciliği	26
1.3.7. Dijital Girişimcilik.....	27
1.3.8. Genç Girişimciliği.....	29
1.4. Dünyada Girişimcilik	29
1.5. Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi.....	36

1.5.1. Planlı Kalkınma Dönemleri	39
1.5.1.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	39
1.5.1.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	40
1.5.1.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	40
1.5.1.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	41
1.5.1.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	41
1.5.1.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	42
1.5.1.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	42
1.5.1.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	43
1.5.1.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı	43
1.5.1.10. Onuncu Kalkınma Planı	44
1.5.1.11. On Birinci Kalkınma Planı	44
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE GİRİŞİMCİLİK	46
2.1. Girişimcilik Eğitimi	49
2.2. Tarihsel Olarak Türk Eğitim Sisteminde Girişimcilik	52
2.2.2. İslamiyet Sonrası Türk Devletlerinin Eğitim Sisteminde Girişimcilik Temelleri	53
2.2.3. Osmanlı Devleti Eğitim Sisteminde Girişimcilik Temelleri	54
2.2.4. Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Eğitimde Girişimcilik Temelleri	59
2.2.5. T.C. Kuruluşundan Günümüze Eğitim Sisteminde Girişimcilik	59
2.3. Girişimcilik Eğitimi Üzerine Tartışmalar ve Eğitim Modelleri	75
2.4. Dünyada Girişimcilik Eğitimi	82
2.5. Türkiye’de Girişimcilik Eğilimi ve Eğitimi Hakkında Değerlendirmeler	86
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	92
SÜRDÜRÜLEBİLİR KÜRESEL KALKINMA AMAÇLARI	
DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK SORUNU	92
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	99
YÖNTEM	99
4.1. Araştırma Probleminin Tanımı	99
4.2. Araştırmanın Amacı	99

4.4. Araştırmanın Sınırı.....	100
4.5. Araştırmanın Modeli	100
4.6. Araştırmanın Bulguları.....	101
4.7. Girişimcilik Dersi Model Önerisi	108
4.8. Öğretim Programı Önerileri	109
SONUÇ.....	126
ÖNERİLER	130
KAYNAKÇA	132

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: İç girişimci-Girişimci Farkı

Tablo 2: Ronstandt’a Göre Kadın ve Erkek Girişimcilerin Karşılaştırılması

Tablo 3: Geleneksel ve Dijital Girişimcilik Arasındaki Farklar

Tablo 4: Ortaçağdan Bilgi Toplumuna Kadar Girişimciliğin Gelişim Aşamaları

Tablo 5: Köy Enstitülerinin 1943 Tarihli Programına Göre Ders Grupları ve Şekilleri

Tablo 6: Girişimcilik Eğitimi Modeli

Tablo 7: 9. Sınıf Girişimcilik Öğretim Programı Önerisi

Tablo 8: 10. Sınıf Girişimcilik Öğretim Programı Önerisi

Tablo 9: 11. Sınıf Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik Öğretim Programı Önerisi

Tablo 10: 12. Sınıf Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik Öğretim Programı Önerisi

ŞEKİLLER ve GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1: Çağdaş Girişimciliğin Gelişim Süreci

Şekil 2: Girişimciyi Ekonomide Başlıca Aktör Olarak Değerlendiren İktisatçılar

Şekil 3: Girişimcilik Eğitimi ve Öğretimi

Şekil 4: Girişimciliğe İlişkin Düşünce Okulları ve Yaklaşımlar

Grafik 1: Son 20 Yılın İşsizlik Oranları

Grafik 2: Dünya Geneli Son 20 Yılın İşsizlik Oranları

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

Bkz: Bakınız

GEDI: The Global Entrepreneurship And Development Institute

KOSGEB: Kk ve Orta lekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Dünya liderleri 2030 yılına kadar gerçekleştirmek üzere on yedi maddeden oluşan “Sürdürülebilir Küresel Kalkınma Amaçları” belirlediler. Bu on yedi amaç, Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin¹ başarıları üzerine inşa edilip; bir yandan da buradaki hedefler yanı sıra iklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, yenilikçilik, sürdürülebilir tüketim, barış ve adalet gibi yeni alanları içermektedir. Amaçlar bağlantılıdır ve birbiriyle ortak yönleri olan sorunları hep birlikte ele almayı hedeflemektedir. Bu küresel amaçlar belirlenirken ülkelerin genel gelişmişlik düzeyi belli ölçülerde göz önünde bulundurulmuş olmalıdır ki az gelişmiş ülkeler, örneğin Afrika ve bazı ada ülkeleri için ayrı maddeler de öne sürüldü.²

Bu küresel amaçların dördüncüsü “Nitelikli Eğitim” başlığıdır. Yedi adet genel hedef maddesi ve on dört adet alt maddeden oluşan bu amaç, eğitimde ayrımcılığı kaldırmak, herkese eşit ve ücretsiz eğitim sağlamak, okul öncesi eğitimi ve girişimciliği önemseyen bir eğitim sistemi oluşturmak için belirlendi. Eğitim, bu belirlenen kalkınma amaçlarının birçoğunun gerçekleşmesine temel oluşturmaktadır. Nitelikli eğitime ulaşabilen bireyler birçok anlamda yoksulluğu da aşabilir. Bu sebeple eğitim, eşitsizlikleri azaltmak başta olmak üzere, daha sağlıklı, kaliteli ve sürdürülebilir yaşama sahip bireyler oluşturmayı sağlar. Bununla beraber eğitim toplumların daha barışçıl ve hoşgörülü olarak gelişimine katkıda bulunur.³

Nitelik eğitim amacının ileriye dönük olarak temel hedeflerinden biri de işsizlik sorunuyla mücadele etmektir. İşsizlik gelişmekte olan ülkelerin önemli sorunlarının başında gelmektedir. Yeni yatırımlar yapılmadıkça işsizlik artar. Bireyler için bu durumdan kurtulmanın yolu kendi işini kurmaktır. Girişimcilerin sayısı arttıkça işsizlik oranı düşer, istihdam oranı artar. Bu durum toplum refahını da arttırır. Bilim ve teknolojinin gelişmesine katkıda bulunarak yurt dışında ülkenin tanınmasını

¹ 2010 yılının Eylül ayında Binyıl Kalkınma Hedefleri Zirvesi’nde dünya liderlerinin ortaya koyduğu eylem planıdır. Bu planda belirlenen hedeflere 2015 yılına kadar ulaşmak amaçlandı. Temel amaçlar, yoksullukla, gebelikte anne ölümleriyle mücadele etmek, temiz suya erişimi sağlamak ve okula gidemeyen çocukların okula gitmesini sağlamaktır. Bu amaçlar konusunda büyük oranda başarı sağlanınca hedefleri daha da genişletip 2016 yılında Sürdürülebilir Küresel Amaçlar belirlendi. 2030 yılına kadar bu amaçlara ulaşma kararı alındı.

BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ,

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/millennium-development-goals.html>, (1.10.20)

² Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>, (1.10.20)

³ Nitelikli Eğitim: Neden Önemli?, https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/4_Nitelikli_Egitim.pdf, (5.10.20)

sağlar. Günümüzde Türkiye’de girişim faaliyetleri yeterli düzeyde değildir. GEDI’nin belirlemiş olduğu Küresel Girişimcilik Endeksi’ne göre Türkiye dünya sıralamasında yüz otuz yedi ülke arasından otuz yedinci sıradadır.⁴ Türkiye’de, ekonomik koşullar ve siyasi durumun belirsizliği, sermaye kaynaklarının azlığı, girişimci eğitimi ve girişimci kişinin yönetim, kurumsallaşma, pazarlama gibi konularda bilgi ve becerilerinin eksik kalması girişimcilik düzeyinin yetersiz olmasına sebep olan etkenlerdir.

Girişimcilik, yeni bir ürün ve hizmet oluşturma, yeni bir iş kurma yoluyla istihdam oranlarının artmasına, toplumun refah seviyesinin yükselmesine olumlu katkılarda bulunarak ekonomik gelişme ve kalkınma sürecinde büyük bir önem taşır. Teknolojik değişimler, bilgi toplumuna geçiş ve küreselleşme süreçlerinin etkisiyle beraber ekonomik değişim de gerçekleşti. Bu durum sonucunda da girişimcilik ülkelerin ekonomik gelişiminde temel dinamiklerden biri haline geldi.⁵ Hem işsizlik sorunuyla mücadelede hem küreselleşme ve teknolojinin gelişimiyle değişen meslek yapılarına ve genel anlamda yirmi birinci yüzyıl toplumuna uyum sağlamak için eğitim sistemi de bu doğrultuda düzenlenmelidir. Gelişime açık, ne istediğini bilen, kendini ve çevresini tanıyan, araştıran, sorumluluk alabilen ve kendi işini kurabilen gençler yetiştirmek için gençlerin desteklendiği bir eğitim-öğretim programı hazırlanmalıdır. İşsizlik sorunun diğer sebepleri içinde gençlerin doğru yönlendirilememesi yer aldığı için, ister girişimci olsun ister farklı bir iş yapıyor olsun tüm gençlerin öğrencilik yıllarında hem bir iş kurma sürecini yönetmeyi hem de kariyerini doğru planlamayı öğrenmesi ve desteklenmesi gereklidir. Bu sebeple girişimcilik eğitimleri küçük yaşlardan itibaren öğretim programlarında yer almalıdır. Bu sayede Sürdürülebilir Küresel Amaçlar’la da hedeflenen başarılı girişimciler yetiştirme hedefi için uygun zemin hazırlanmış olacaktır.

Türkiye’de doğrudan ders olarak girişimcilik eğitime üniversite döneminde ya da halk eğitim merkezlerinde daha sık rastlanmaktadır. Ortaöğretimde seçmeli ders olarak bulunmakla beraber okulların inisiyatifindedir. Okul yönetimi bu dersin verilmesine karar verirse ve dersi verebilecek uygun öğretmen varsa seçmeli ders olarak tek bir yıl verilmektedir. Genellikle bu dersi verecek uygun öğretmen bulunmamakta ya da ders seçilmemektedir. Girişimcilik dersini seçen okullarda öğrencilerin girişimcilik becerilerinin daha fazla geliştiği tespit edilmektedir. Bu

⁴ Girişimciler kendi coğrafyalarında var olurlar. GEDI ölçümlerini yaparken yerel nüfusun girişimcilik tutumları, yetenekleri ve istekleriyle ilgili bilgiler toplar. Bu bilgileri sosyal ve ekonomik alt yapıya göre ağırlıklı olarak belirleyip düzenler. Bu belirlenen ağırlıklar içinde, geniş bağlantı durumları, dış pazara ulaşım gibi hususlara da dikkat edilir. Bölgesel ekosistemi ölçmek için toplam 14 veri sütunu vardır. Global Entrepreneurship Index, <https://thegeedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>, (9.10.20)

⁵ Ali Yılmaz Gündüz, “Kalkınmada Girişimciliğin Önemi ve Kadın Girişimciliği”, *ISAS*, 3, 2018, S.545

sebeple ders hem ğretim programında zorunlu hale getirilmeli hem de daha geniş kapsamlı bir eğitim sağlamak için bir yıl yetersiz kalmaktadır.

Bu çalışmada, işsizlik sorunu, girişimciliğın ne olduğu, gelişimi, önemi, Türkiye ve dünyadaki durumu, Türk eğitim sistemindeki yeri ve dünyadaki girişimcilik eğitimleri hakkında teorik bilgiler verilip girişimcilik dersinin ortaöğretimde dört sene zorunlu ders olarak tasarlanmasıyla hem hedeflendiğı gibi başarılı girişimciler yetiştirilmesi hem de ülkede girişimcilik kültürü yaygınlaştırılarak işsizlik sorununa çözüm sunmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda dünyada ortaöğretimde girişimcilik eğitimini başarıyla uygulayan ülkelerin eğitim ve öğretim sistemleri incelenerek ülkemizde de ortaöğretim düzeyinde girişimcilik eğitimlerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin model önerisi sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK

1.1. Girişimcilik Nedir?

Kelime kökeni olarak Fransızca üstlenmek anlamında olan **entreprendre** kelimesinden gelmektedir. Ardından İngilizceye **entrepreneurship** olarak geçer. Türkçemizde de üstlenmek, sorumluluk almak olarak kabul edilen kelimeye girişimcilik denir. Girişimcilik genel hatlarıyla, bir toplum içinde başka kişilerin göremediği ihtiyaçları belirlemek, sorunlu görünen ya da kolaylaştırılabilecek noktaları fark edip bunlara yönelik çözümler sunmak, yatırım yapmak ve bir planlama doğrultusunda iş kurup hizmet vermektir. Bu yönüyle girişimcilik iktisat bilimine yakın gibi görünmektedir. İktisat terimleri sözlüğüne göre girişimcilik, *“girişimci olmak durumu, emek, sermaye ve doğayı bir araya getirerek üretim sürecinin bir üretim faktörü olarak tasarlanması, örgütlenmesi ve onun tüm riskinin üstlenilmesidir.”*⁶

Girişimcilik kavramı, kişinin kendi işini kurması durumundan çok daha fazlasıdır. Kavram tanımı ve hedefleri gereği iktisat, ekonomi gibi bilim dallarıyla yakın görünmesine rağmen esasen başta sosyoloji, psikoloji, tarih, coğrafya, siyaset bilimi, iletişim vb. daha birçok bilimle yakından ilişkilidir. Birçok disiplinin girişimciliği inceleme konusu yapmasının sebepleri; girişimciliğin toplumla ilgilenmesi, insan ve insanlığın yaşam kalitesini artırması, yaşamı kolaylaştırması, iş ve bütçe sağlamasıdır. Bu durumda her alan, girişimciliği farklı bir bakış açısından farklı şekilde tanımlayabilir.⁷

⁶ İktisat Terimleri Sözlüğü, TDK yayınları, Ankara, 2004

⁷ Editörler Sezen Özek, Candaş Can, *Girişimcilik Sosyolojisi*, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2018 s.14

Girişimcilik, tarihsel anlamda son üç yüz yıla yakın zamandır bir kavram olarak kabul edilir. İlk olarak 1700’lü yıllarda risk kavramıyla bir arada değerlendirildi.⁸ Girişimcilik kavramının paradigması diyebileceğimiz 1934 yılına kadar girişimci olan kişi ve girişimcilik daha çok risk, üretim faktörü, kar elde etmek gibi amaçlarla kullanıldı. 1934 yılında iktisatçı Joseph Schumpeter girişimciliğe yeni bir paradigma getirerek kavramı “*yenilik ve kaynakların birleştirilmesi yoluyla teknolojik gelişmenin pazarı maksimize etmesi.*” olarak ifade etti. Bu tanım artık girişimciliği üretmek ve kâr elde etmek şeklinde basit bir iş gibi durma yolundan çıkararak günümüzdeki anlamına ve amaçlarına yaklaştırır.⁹

1.1.1. Girişimciliğin Amacı

Girişimcilik temel olarak toplumun ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlamaktadır. Girişimcilik, klasik iş ve işçilik fikrini kırarak iş kurma hedefidir. Bu iş kurma hedefinin sıradan bir patron olmak ve ticaret yapmaktan farklı olarak, yenilikçi olma, sıra dışı olma gibi amaçları da vardır. Girişimciliğin aynı zamanda kültürel, siyasi ve sosyo-ekonomik amaçları da mevcuttur. Yapılan yeniliklerin hangi topluma ve o toplumun hangi sorularına cevap vereceği önemlidir. Hizmet etmek ya da fayda sağlanmak istenen kültürü tanımak önemlidir. Bu anlamda girişimcilik o kültüre hizmet etme ve o kültürü geliştirme bakımından kültürel amaçlar taşımaktadır.

Siyasi ve sosyo-ekonomik amaçlara baktığımızda girişimcilik, hizmet ettiği toplum bakımından içinde bulunduğu ülkeye de hizmet amacı taşımaktadır. Yapılan yenilik aynı zamanda o ülkenin gelişmesini, dünya pazarında iyi bir yer edinmesini ve ülkedeki işsizlik sorununa çözüm olmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda ülkeyi hem o sektörün pazarında hem de sosyo-kültürel anlamda olumlu bir şekilde

⁸ Girişimciliğin iktisadi vurgusunun ön planda olduğunu gösterir. İktisatçı Richard Cantillon, girişimciliği şöyle değerlendirdi. Örneğin, tüccarlar çiftçiden belli bir fiyata mal satın alıp belirsiz bir fiyata şehirde satabilir. Tüccarın bu girişimciliği başlatma sebebi elde edeceğini düşündüğü kardır. Fakat elde edeceği kar belirsizdir. Çünkü malların fiyatlarının şehirdeki değişimleri önceden belli değildir. Bu belirsizlik nedeniyle risk içeren bir durum söz konusu olmaktadır. Bu sebeple Cantillon girişimciliğin risk alma faktörünü öne çıkarır. Bkz. Prof. Dr. A. Dinç Alada, İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23, Ekim, 2000, s.47

⁹ Serhat Soyşekerci, “*Uygulamalar ve Şirket Örnekleriyle Girişimcilik*”, Kriter Yayıncılık, İstanbul, 2013 s.6

tanıtmayı ve ülkenin iyi bir reklamını yapmayı da hedeflemektedir. Bu sayede, ülke girişim konularına ve girişimlerin çokluğuna göre farklı alanlarda iyi bir sıralamaya yükselecek, verimlilik ve istihdam bakımından da gelişmiş bir ülke konumuna daha da yaklaşacaktır.

1.1.2. Girişimciliğin Önemi

Girişimcilik, sorumluluk almak, bireysel ve toplumsal anlamda tüm sonucu üstlenmek bakımından önemlidir. Girişimcilik amaçları bakımından değerlidir ve geliştirilmesi gereken bir alandır. Girişimcilik bir toplumun, dolayısıyla bir ülkenin ve hatta bazı faydaları bakımından dünyamızın gelişimi ve kalkınması bakımından önemlidir. Örneğin, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin problemlerine çözüm olması ve istihdam alanlarını arttırarak işsizliği önlemesi bakımından girişimcilik çok önemlidir.

Girişimcilik, bir ülkenin üretmesini sağlar. Milli gelir dağılımına katkıda bulunur. Refah düzeyini yükselterek orta sınıfı güçlendirir. Rekabet yoluyla üretim sektöründeki kaliteyi artırır. Ülkenin cari açığının kapatılmasına ciddi katkı sağlar. Bu sebeplerle ekonomik anlamda da girişimcilik ve girişimci kişilerinin yetiştirilip topluma kazandırılması çok önemlidir.¹⁰

1.2. Girişimci Kimdir?

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı'na göre girişimci şöyle tanımlanmaktadır:

*“insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere ekonomik mal ve hizmet üretiminin gerçekleştirilebilmesi için üretim faktörlerini bir araya getiren kişi olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre ise girişimci; risk ve belirsizlik ortamında yeni iş imkânlarını üretebilmenin yanında fırsatları, kaynakları ve kazancı arttırarak büyüyebilmek için kullanabilen kişi olarak ifade edilmektedir.”*¹¹

¹⁰ Hasan Güner, Prof Dr. Adem Korkmaz, “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi-Girişimcilik İlişkisi: Eğitim Alıp İş Kurmayanlar Üzerine Bir Araştırma”, *İş ve Hayat*, 2017, 2,4, s.158

¹¹ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Academy of International Techno Entrepreneurship*, Tekno Girişimcilik Bilgi Deposu, s.1

Girişimci kişi topluma ve hayata farklı pencerelerden bakabilen kişidir. Gözlem ve sezgileri güçlü olan kişilerdir. Girişimciler üreten ve üretimden kâr elde etmeyi amaçlayarak risk alan, elini taşın altına koyanlardır. Girişimciler öncelikle bireysel olarak yola çıkıp daha sonra topluma yönelerek, sorunlara çözüm üretirler. Yeni ürünler geliştirip yeni iş fikirleri tasarlayarak iyileştiren ve hem teknolojiyi kullanan hem de teknolojiye katkı sağlayan kişidir. Girişimcinin ürettiği ürün ya da sunduğu mal ve hizmetin bir ihtiyacı ne kadar karşılayacağı girişimcinin yeteneklerine ve kapasitesine bağlı olarak değişmektedir. Girişimci ürettiklerini ve ürettiklerinin değerini, kalitesini artırdıkça toplumun gelişmişliğini de artıran kişidir.

1.2.1. Girişimci Kişiliğin Oluşması

Girişimci bir kimliğin oluşumunda bireysel anlamda kişilik yapısı mı yoksa sosyal çevrenin mi etkili olduğu soruları uzun dönem tartışıldı.¹² Bu durum girişimci kavramına hangi alandan bakıldığıyla ilgili bir tartışmadır. Doğal olarak, psikoloji bilimi kişilik özelliklerine odaklanarak girişimci kimliğe kendi alanı açısından bakarken, toplum bilimciler ise sosyal çevre ve kültürel özellikler penceresinden incelemektedirler. Girişimci kimliğin oluşmasında ülkenin gelişmişlik düzeyi ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmiş düzeyi de etkilidir. Gelişmiş ülkelerde girişimciler, yönünü piyasa mekanizmalarına çevirip üretimlerinde de bu durum daha baskın olurken, gelişmekte olan bir ülkede girişimciler hükümetin belirlediği ekonomi politikaları ve ekonomik bilinçlendirme etkilerine göre yönlendirilmektedirler.¹³

Girişimci kişiliğe sahip bireyler, yenilikçi olan, yaratıcı düşünebilen, lider ruhlu ve rekabetçilerdir. Yenilikçi ve yaratıcı olmak bakımından girişimci kişilik, hızlı düşünme, problemlere ve ihtiyaçlara yönelik düşünme özelliğine sahiptir. Bu kişiler yeni fikirlere ve eleştiriye açık kişilerdir. Merak ve kendine güven duyguları fazlasıyla gelişmiştir.¹⁴ Değişime açıktırlar. Dışa dönük kimselerdir. Risk alabilen ve güçlü gözlem yetenekleri olan kişilerdir. Bu da aynı zamanda ileri görüşlü olduklarını gösterir. Yaşadıkları dünyaya ve insanların duygularına önem verirler.

¹² Serhat Soyşekerci, *a.g.e.*, s.7

¹³ Serhat Soyşekerci, *a.g.e.*, s.8

¹⁴ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Academy of International Techno Entrepreneurship*, Tekno Girişimcilik Bilgi Deposu

Toplumsal olaylara duyarlı kimselerdir. Her yeni fırsatı bir girişime ve işe döndürmeye meyillidirler.

Girişimci kişiler aynı zamanda girişken kişilerdir. “*Kendi kendine iş, uğraş yaratabilen, bir işe çekinmeden girebilen, başkalarıyla kolayca iletişim kurabilen, girişkin.*”¹⁵ Girişken kelimesi TDK sözlüğüne göre bu şekilde tanımlanmaktadır.¹⁶ Girişken kişiler de aynı girişimci kişilik özelliklerindeki gibi dışa dönük, sosyal açılım¹⁷ yaratmaya meyilli, yeni insanlara, yeni durumlara ve teknolojik gelişmelere çabuk uyum sağlayabilen kişilerdir. Aynı zamanda insan ilişkileri olumlu anlamda gelişmiştir. Grup içinde dikkat çeken, söyledikleri önemsenen kişilerdir. Girişimci kişiler, pek çok farklı alanda yenilikleri, gelişmeleri takip edip aynı zamanda bu yeniliklerin başlatıcısı konumunda yer almaktadırlar. Bu gelişmeleri de sürdürülebilir kılma çabasıındadırlar.

Bu kişilik özellikleri doğrultusunda, tüm girişimciler aynıdır, gibi bir sonuca varmak yanlış olacaktır. Girişimcilik faaliyetlerinde bulunan ya da bu faaliyetlere meyilli olan herkesin, kendine has özellikleri de elbette mevcuttur. Onları girişimci kılan ortak pek çok özelliğin yanı sıra, ilgi alanları, bilişsel durumları, mesleki yönelimlerinin farkı onları farklı doğrultudaki girişimlere itmektedir.

1.2.2. Girişimci Kişiliğin Oluşmasını Etkileyen Faktörler

Aile: Kişilik özelliklerimizin oluşumunda anne ve babanın etkisinin mevcut olmasındaki gibi, girişimci kişilik oluşumunda da nasıl bir aile içinde yetişildiği önemlidir. Eğer aile çocuğu özgüvenli, dışa dönük bir şekilde yetiştiriyor ve

¹⁵ TDK, Güncel Sözlük

¹⁶ Bu kişilik özelliklerinden de anlaşılabilceği gibi girişimci aynı zamanda girişken bir kişiliğe sahiptir.

¹⁷ Nick Riggle, *Berbat Olmak Üzerine Bir Teori*, Çevirmen Denis Gürcü, İstanbul, Sola Yayınları, 2018 San Diego Üniversitesi profesörü Riggle, sosyal açılım olgusunu a.g.e. de kullanmaktadır. Bu olguyu araştırıp geliştirme çabasıındadır. Sosyal açılım, insan ilişkilerine yeni bir anlam getirmektir. Bir toplum ya da küçük bir arkadaş grubu içinde diğerlerinden farklı bir davranış sergileyerek önderlik etmek, yeni bir iletişimi başlatmaktır. Riggle, a.g.e.de buna örnek bir olay olarak 2009’da Boston Celtics maçında Jeremy Fry isimli bir kişinin maç arasında herkes sakın bir şekilde otururken bir anda dans etmeye başlayarak tüm dikkatleri üzerine çekmesi ve ardından diğerlerinin de onla birlikte dans etmesi olayını göstermiştir. Jeremy Fry o gün yeni bir sosyal açılım başlatmıştır aynı zamanda dansıyla ‘Bon Jovi’ nin şarkısını da yeniden canlandırmış ve listelerde en çok dinlenen şarkı haline getirmiştir.

girişimcilik faaliyetlerini maddi manevi destekliyorsa girişimcilik kültürü daha ön planda olabilmektedir.¹⁸

Eğitim: Anne ve babanın aldığı eğitim ve sahip olduğu mesleklerin etkisi yanı sıra çocuğun aldığı eğitimler de girişimci kişilik oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Girişimcinin yeterli bilgi ve beceriye sahip olması girişimin uzun vadede başarılı olmasını sağlamaktadır.¹⁹

Kültür: Toplumun, girişimciliğe, iş yaşamına karşı geliştirdiği tutumlar girişimci kişiliği etkileyen faktörlerden biridir. Eğer toplumda girişimcilik kültürü varsa ya da girişimciliğe olumlu bir bakış açısı varsa bu durum girişimciliği pozitif anlamda teşvik etmektedir.²⁰ Örneğin, bireyci kültürlerde birey kendi kendine yetebilme anlayışında yetiştiği için kendine olan güveni daha fazla gelişir. Bu da bireyin girişimcilik konusunda, toplumcu kültürde yetişen girişimcilere göre daha cesur olmasını sağlar. Amerikan ve Japon kolej öğrencilerine, yaratıcılık düzeylerini ölçmek için uygulanan bir çalışmada; Amerikan öğrencilerinin Japon öğrencilere göre daha yaratıcı olduğu saptandı. Bunun temel sebebi, Amerika’da bireylerin güven ve yaratıcılık konularında geliştiği bireyci kültüre göre, Japonya’da ise kolektivist kültüre göre yetişmesidir.²¹

Demografi: Demografik özellikler, yani kişinin yaşı, cinsiyeti ve tecrübeleri de girişimci kişilik oluşumunu etkileyen faktörler arasındadır. Bununla beraber genç girişimcilik ya da kadın girişimcilik gibi girişimciliğin yaş ve cinsiyet gibi faktörlere göre ayrılan türleri de mevcuttur.²² Örneğin, Hindistan’da yaş ve girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiyi ölçen bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, genç kişilerin yaşlı kişilere oranla girişimcilik niyetleri daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bireylerin 22-44 yaş arasında girişimciliğe başlama potansiyelinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Norveç ve Endonezya’da yapılan bir

¹⁸ Yasin Akkuş, Çağatay Akdoğan, Ayşe Akyol, “Girişimcilik Niyetini Etkileyen Temel Kişilik Özellikleri ve Girişimci Kişilik Boyutları: Trakya Örneği”. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (1),2019, s.2

¹⁹ Yasin Akkuş, Çağatay Akdoğan, Ayşe Akyol, *a.g.m.*, s.3

²⁰ Yasin Akkuş, Çağatay Akdoğan, Ayşe Akyol, *a.g.m.*, s.3

²¹ Semra Güney, Aysun Çetin, “Kültürün Girişimciliğe Etkisi ve Türkiye’de Girişimcilik Kültürü”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 2003, s.195

²²Yasin Akkuş, Çağatay Akdoğan, Ayşe Akyol, *a.g.m.*, s.3

araştırmada ise erkek öğrencilerin girişimcilik niyetinin kız öğrencilerden daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Buna sebep olarak erkeklerin kadınlara göre daha fazla başarı güdüsüne sahip olması gösterilmiştir.²³

1.3. Girişim Türleri

Birçok farklı türde girişim vardır. Her biri kendine has niteliklere sahiptir. Girişim türleri altı bölüme ayrılabilir.

1.3.1. Ticari Girişimcilik

Ticaret, üretilen bir ürünün üretim aşamasından son kullanıcıya ulaşana kadar geçen süreçteki faaliyetler bütünüdür. Ticaret belli aşamalardan geçerek gerçekleşmektedir. İlk olarak üretici firma malı üretir. Mal, tedarikçiler aracılığıyla satıcılara ulaştırılmakta, satıcılar da malı tüketiciye pazarlamaktadırlar. Ticaretin içinde kâr elde etme amacı bulunur. Bu süreçte bulunan herkes kârdan payını almaktadır. Ticari girişimcilik de aynı sıradan bir ticaret yöntemi gibi kâra ve standart bir iş oluşturmaya odaklanır. Ticari girişimciliğe aynı zamanda özel sektör girişimciliği de denir. Ticaret amacıyla yapılan her eylem bu girişim türü içinde yer almaktadır. Yeni bir kırtasiye dükkânı açmaktan kafe açmaya kadar birçok ticari faaliyet, ticari girişim olarak nitelendirilebilir.²⁴

Özel kişiler tarafından yapıldığı için özel girişim olarak da tanımlanan ticari girişimcilik, girişimcilik türleri içinde en çok tercih edilen girişim türüdür. Girişimci bulunduğu mahallede, şehirde ya da ülkede kazanç elde edeceğine inandığı, ihtiyaç olduğunu düşündüğü bir alanda girişimde bulunabilir. Bu belirlediği ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli sermayeyi yatırıp yeni bir iş kurar ve sonra kâr elde etme amacıyla çalışmalarını devam ettirir. Ticari girişimcilikte kişi kendi kaynaklarını ya da kendi edindiği sermayeyi kullanır.²⁵ Girişimcinin kurduğu yeni işin başarılı olması

²³ Harun Şeşen, H.Nejat Basım, “Demografik Faktörler ve Kişiliğin Girişimcilik Niyetine Etkisi: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 12, 2012, s.23

²⁴ Metin Reyhanoglu, Özden Akın, “Ticari Girişimciler Ne Kadar Sosyal Girişimcidir?”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 23 (71), 2012, s.12

²⁵ Mehmet Akif Çakırer, “Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi”, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2016, Bursa

durumu, piyasayı iyi gözlemlemesi ve doğru yatırımlar yapmasına bağlı olarak değişmektedir. İhtiyaç belirlenip planlama yapıldıktan sonra geriye sadece cesaret göstererek işe atılmak sonra da işi doğru yöneterek kâr elde etmek ve işi sürdürülebilir kılabilmek kalmaktadır. Bugün küresel ölçekte en büyük perakende işi olan Walmart, ticari girişimciliğe bir örnektir. Sam Walton tarafından kurulmuştur. Walton ilk olarak perakende işini öğrenerek kendine küçük bir mağaza açmıştır. Bu mağazada elde ettiği başarılarından sonra müşterilerine daha fazla fırsat sunmak isteyen Walton, ilk Walmart'ı kırk dört yaşındayken Arkansas'ta açtı. Daha sonra Walmart mağazaları büyüyerek günümüzdeki konumuna ulaştı.²⁶

1.3.2. İç Girişimcilik

İç girişimcilik, hali hazırda kurulmuş bir işletmenin içinde ortaya çıkan girişimciliktir. Erkal'ın aktardığına göre, *“İç girişimcilik süreci sadece yeni iş girişimlerinde değil, aynı zamanda organizasyon içinde yeni ürün hizmet ve teknolojinin geliştirilmesi, yeni yönetim, stratejiler ve rekabetçi yaklaşımlar gibi diğer yenilikçi yaklaşımları ve yönetimleri de ifade eder.”*²⁷ Girişimcilik, yeni bir işe teşebbüs etme, sıfırdan bir organizasyon kurma durumuyken, iç girişimcilik işletme içinde sunulan, geliştirilen yeni fikirlerden oluşmaktadır. Yeni bir pazar alanı keşfedip oraya yatırım yapmak, teknolojiadaki gelişmelerden faydalanarak işletmeye yenilik getirmek iç girişimdir.

İç girişimcilik, kâr elde ederse kârın yine işletmeye ait olduğu bir girişim türüdür. Bu sebeple gelişmekte olan işletmeler ya da büyük işletmeler kârlılığını arttırarak pazarda daha fazla yer edinmek için iç girişimciliği desteklerler. İç girişimcilik firmanın gelişimine, ayakta kalmasına destek veren önemli bir faktördür. İşletme

²⁶ Sam Walton, [https://corporate.walmart.com/our-story/our-history#:~:text=In%201950%2C%20the%20Waltons%20left,5%2610%20on%20the%20downtown%20square.&text=Inspired%20by%20the%20early%20success,of%2044%20in%20Rogers%2C%20Arkansas., \(7.2.21\)](https://corporate.walmart.com/our-story/our-history#:~:text=In%201950%2C%20the%20Waltons%20left,5%2610%20on%20the%20downtown%20square.&text=Inspired%20by%20the%20early%20success,of%2044%20in%20Rogers%2C%20Arkansas., (7.2.21))

²⁷ Pınar Erkal, “İç Girişimciliğin İşe Tutkunluğa Etkisinde Birey-Örgüt Uyumunun Aracılık Rolü”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(4), 2019, 2812-2823, s.2813

içindeki iç girişimcileri arttırmak, desteklemek, piyasadaki ihtiyaçları ve gelişen teknolojiyi, toplumsal değişimleri takip etmek bu sebeple işletme için çok önemlidir.

İç girişimcilik sürecini iç girişimler yönetmektedir. İç girişimci vizyonu olan mevcut bir organizasyona girişimci ruhu getirmekle görevli olan kişidir. Bir fikri ya da yakaladığı bir fırsatı kâr elde edilen ekonomi faaliyetine dönüştürme amacındadır. İç girişimciler, sabırlı, yaratıcılık yeteneği gelişmiş, başarmaya hevesli kişilerdir. Bu özellikler yanı sıra çevreyi iyi gözlemleyen ve anlayan, esnek, tartışmaya açık ve ısrarcı bir kişilik yapısına sahiptirler.²⁸

Yapılan girişim faaliyeti ve girişimcilerin özellikleri bakımından girişimci ve iç girişimci arasında bazı farklar vardır. Bu farkları aşağıdaki gibi inceleyebiliriz.

Tablo 1: İç girişimci-Girişimci Farkı

İÇ GİRİŞİMCİLER	Farklılık Kriteri	GİRİŞİMCİLER
<u>Büyük İşletme</u> - Kültür - Tutarlı - Destek	BÜYÜKLÜK	<u>Küçük ve Yeni İşler</u> - Yeni Kültür - Tutarsız - Yasal Tüm İşler
- Uzun Vadeli İşler - İleri Teknoloji - Büyük Pazar	İYİ OLDUKLARI KONU	- Kısa Vadeli İşler - Az Gelişmiş - Küçük Pazar
- İstikrarlı Teklif	ÖDÜL	- İnişli Çıkışlı

Kaynak: Soyşekerci, 2013, 136

²⁸ Veysel Ağa, Mustafa Kurt, “İç Girişimcilik ve Temel Belirleyicileri: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29, 2007, s.86

Dünya çapında gelişim göstermiş iç girişim örneklerinden biri Sony Playstation'dur. Kurucusu Ken Kutaragi elektrik mühendisidir. Kutagari, 25 yaşındayken Sony şirketinde çalışmaya başladı. Kızının oynadığı oyundaki ses kalitesinden memnun olmaması ona ilham verdi ve bir proje geliştirdi. Sony üst düzey yöneticileri önce bu projeyi uygun bulmadılar. Şirketin icra kurulu başkanı Norio Ohga projeye güçlü bir destek verdi. Kutaragi'nin yaratıcılığını keşfetti ve onu teşvik etti. Böylece Sony şirketinin rekor kıran başarısı bir iç girişim örneği olarak ortaya çıkmış oldu.²⁹

1.3.4. Sosyal Girişimcilik

Toplumların da tıpkı bireyler gibi bitmeyen ihtiyaçları vardır. Toplumun sürdürülebilir olması, gelişimine devam edip çağa uyum sağlayabilmesi için, bu ihtiyaçların karşılanması ya da toplumsal sorunların çözülmesi gerekmektedir. Sosyal girişimciler, tam da bu noktada var olurlar. Sosyal girişimcilik yeni ortaya çıkan bir kavram olmasına rağmen aslında örnekleri yüzyıllardır mevcuttur. Büyük işletmelerin kurduğu dernek ve vakıflar, gençlik merkezleri gibi alanlarda sosyal girişim örneklerine rastlanabilir.³⁰ Kavram olarak sosyal girişimciliği, toplumsal meselelere çözüm bulmayı amaç edinerek önceliğin kâr elde etmek olmadığı bir girişim olarak tanımlayabiliriz. Sosyal girişimcilik pek çok açıdan klasik girişimcilikle benzeyen bir olgudur. Klasik girişimcilikteki gibi yine yeni bir oluşum mevcuttur. Fırsatlar gözlemlenir, yeniliğe ihtiyaç olduğuna dair öngörülen alanlar belirlenir ve işe girilir.

Sosyal girişimlerin belli görevleri vardır. Ticari amaçla yapılan eylemleri bu görevleri gerçekleştirmek için kullanırlar. Sosyal girişimlerin başarısı kâr elde etmekle değil o alanda yarattıkları sosyal fayda ile ölçülür. Ticari eylemlerdeki kâr tekrar sosyal fayda sağlayacak alanlara yatırılır. Sosyal girişimciler çözmek için uğraştıkları toplumsal sorunlara kalıcı çözümler bulup sorun tamamen ortadan kalkana kadar tüm yolları deneyerek çalışırlar. Sürdürülebilir faaliyetlerde bulunma

²⁹ Intrapreneurship Case Study of the Sony Corporation's PlayStation by Intrapreneur Ken Kutaragi, <http://www.ceboardroom.com/intrapreneurship-case-study-of-the-sony-corporations-playstation-by-intrapreneur-ken-kutaragi/>, (8.2.21)

³⁰ Mahmut Özdevecioğlu, Ayşe Cingöz, "Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve.", *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 32, 2015, s.82

çabasındadırlar.³¹ Murat Kayalar ve Elif Türkan Arslan sosyal girişimciyi şöyle tanımlamaktadır: “*Sosyal girişimci, girişimci sınıf arasında sosyal misyona sahip bir türdür.*”³² Sosyal girişimci, sosyal alanda değer yaratmayı amaç edinen, duyarlı ve özverili kişidir. Toplumsal sorunlara çözüm üretme çabasındayken, meselelere olumlu bir bakış açısıyla yaklaşır. Toplumsal alanda riski üstlenerek yenilik yapan ve girişimin başarısız olduğunu görürse toplumun bu durumdan olumsuz etkilenmemesi için özen ve çaba gösteren kişidir. Örneğin, United By Blue isimli dış giyim markası, satılan her ürün için okyanus ve su kenarlarından bir kilo çöp çıkarıyor. Şirket kurulduğundan bu zamana kadar tonlarca çöpü çıkarıp temizlediler. Okyanus kirliliği sorununu ön plana alarak bu sorunla mücadele etmeleri ve insanları da bunları da teşvik etmeleriyle dünya çapında bir sosyal girişim örneği sergilemiş oluyorlar.³³

1.3.5. Kadın Girişimciliği

Dünya genelinde son yıllarda kadınların çalışma hayatında yer alması sosyal ve ekonomik gelişme bakımından önemlidir. Kadınların da çalıştığı ailelerde eve birden fazla gelir kaynağı girmeye başlamaktadır.³⁴ Bu durum aynı zamanda kadınların da sosyal ortamlarda daha fazla yer almasını, üreten kişi profilinde olmasını sağlar. Bu da kadınlara özgürlük alanı açarak kendilerini geliştirmelerine ve kadınların farklı hedefleri olmasına da katkı sağlamaktadır.³⁵

Kavram olarak kadın girişimciliğinin geleneksel girişimci tanımından farkı, girişimi başlatan, yöneten kişinin kadın olmasıdır. Yirminci yüzyıl öncesi dönemde kadınların gerek çalışma hayatında gerek ev dışı sosyal hayatta yer alması ataerkil toplum düzeninde yeri olmayan bir durumken, kadınların öncelikle iş hayatında yer

³¹ Volkan Işık, *Çalışmanın Evrimi ve Sosyal Girişim*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2016, s.68

³² Murat Kayalar, Elif Türkan Arslan, “Ashokaya Üye Sosyal Girişimcilerin Türkiye ve Dünyadaki Faaliyet Alanlarının Karşılaştırılması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 1 (1), 2016, s.60

³³ Our Story, <https://unitedbyblue.com/pages/our-story>, (8.2.21)

³⁴ Aykut Bedük, “Türkiye’de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 2005, s.112

³⁵ Ahmet Merih Özyılmaz, “Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2016, Nevşehir

alma süreci sonra da girişimcilikle ilgilenmeye başlaması kadın girişimciliği kavramını ortaya çıkardı.

Kadınların da ekonomide rol alması, eğitim, üretim gibi sektörlerde yer alması öncelikle toplumun gelişimine ardından ülkenin ve genel olarak dünyanın ekonomik, sosyal, kültürel gibi daha pek çok alanda gelişimine katkı sağlamaktadır. Çünkü artık toplumun ihtiyaçlarını, sorunlarını inceleyecek kişi sayısı artmış hem de farklı bakış açıları da sistem içine eklenmiş oldu.

Kadın ve erkeklerin girişimciliğe olan ilgisindeki nedenler ve kişilik özellikleri farklı değildir. Kadınlar da toplumun ihtiyaçlarına çözüm getirme, bağımsız, kendine ait yeni bir iş kurma isteğiyle girişimci olmayı tercih etmektedirler.³⁶ Bazı araştırmacılar kadın ve erkek girişimcilerin birbirinden farklı olduğu konuları da incelemiştir. Farklılığa dair karşılaştırmaya örnek olarak Ronstandt'ın çalışması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Ronstandt' a Göre Kadın ve Erkek Girişimcilerin Karşılaştırılması

Kategoriler	Açıklamalar
Kişisel Kategoriler	Arada farklar olmakla birlikte bunlar girişimci olmayanlarla karşılaştırıldığında farklar çok büyüktür.
Deneyim	Pek çok araştırmada kadınların işlerini kurmadan önce o alanda erkeklere göre daha çok doğrudan deneyim edinmiş oldukları gösterilmiştir. Aynı zamanda kadınların işlerini kurduktan sonra erkeklere göre o iş için haftada daha az saat vakit ayırdıkları tespit edilmiştir.
Hedefler	Kadınların erkeklere göre işin yaşam tarzına daha çok karlılığına daha az önem vermektedirler.

³⁶ Semra Güney, “Kadın Girişimciliğine Genel Bir Bakış”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1,1, 2006

İş Faktörleri	Araştırmalara göre kadınlar daha küçük daha rutin iş alanlarında iş kurmaktadır. Bir çalışmada bunun nedeninin çevresel engeller olduğu belirtilmiştir.
Çevresel Faktörler	Burada kadın ve erkekler arası kesin bir farklılık söz konusudur. Hemen hemen tüm araştırmalar mali kaynak konusunda, banker ve diğer mali araçlarla etkileşim konusunda kadınların özel sorunları olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda kadın girişimciler erkeklerden çok daha fazla, perakende ticaret ve hizmet sektöründe yoğunlaşmaktadırlar.

Kaynak: Çelebi, 1997, 21

Kadınlar tarafından başlatılan tüm girişimler kadın girişimciliğine örnek oluşturur. Dünya çapında bilinen kadın girişimcilerden biri kendi adıyla bir marka oluşturan Gabrielle Chanel'dir.

1.3.6. Kamu Girişimciliği

Girişimcilik iki taraflı olarak yapılır. İlki klasik ticaret girişimciliği olarak da adlandırdığımız özel girişimcilik diğeri ise kamu girişimciliğidir. Özel girişimcilikte bireysel kâr sağlama durumu esas amaçtır. Kamu girişimciliği özel girişimciliğe göre farklı bir kavramdır. Kamu girişimlerinin sağladığı kâr kamu yararına yarar. Yerli ve özellikle yabancı kaynaklarda bu kavramla ilgili çok fazla metin vardır ve ortak bir tanım mevcut değildir.³⁷ Aktan'ın belirttiği üzere³⁸ kamu girişimciliği için genel bir tanım yapmak güçtür.

³⁷ Coşkun Can Aktan, "Kamu Ekonomisi-1: Kamu Girişimciliği ve Özelleştirme Teorisi", 2012

³⁸ "kamu girişimleri konusunda önemli çalışmaları bulunan V. V. Ramanadham "The Nature of Public Enterprise" adlı eserinde tanımlama sorununu irdelemiştir. Ramanadham'ın bu eserinde, çok sayıda kamu girişi türünün mevcut olması ve bunların da birbirinden ayrı özelliklere sahip olması nedeniyle kamu girişi kavramını tanımlamanın güç olduğu belirtilmiştir." Bkz. Coşkun Can Aktan, a.g.m., s. 133

Girişimcilik kavramının kamu sektöründe yer alma sebebi kamu performansını canlandırma ve artırma amacıyla başlamıştır. Kamusal organizasyonlar vergi gelirlerinden kaynak elde etmektedir. Bu gelirler ekonominin içinde bulunduğu bazı sıkıntılı dönemlerde yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple de kamu organizasyonlarında girişim ve yenilik mecburi bir hale gelmiştir. Geleneksel girişimin amacı nasıl ki hayatı kolaylaştıran yenilikler sunmak, toplumun sorunlarına çözüm üretmekse kamu girişimciliğinde de kamusal sorunların çözümü ve kamunun daha etkili bir şekilde yönetimi ön plandadır.³⁹

Türkiye’de sanayileşme süreciyle beraber ortaya çıkan köyden kente göç dalgasıyla konut sorunu da başladı. Bu durum beraberinde gecekonduların artmasını getirdi. Gecekonduların artması, doğal afet gibi durumlar karşısında evlerin daha çabuk hasara uğramasına sebep oldu. Bu da çok sayıda evin aynı anda yeniden yapılması ihtiyacını oluşturdu. Devlet bu konut sorununu çözmek için 1984 yılında TOKİ’yi kurdu. Toplumsal bir soruna çözüm oluşturmak için başlatılan bu girişim kamu girişimine örnektir.⁴⁰

1.3.7. Dijital Girişimcilik

Son zamanlarda teknolojinin, dolayısıyla iletişim araçlarının ve bilgiye ulaşma imkânının gelişmesi ekonomi alanında da yenilikler sağlamaktadır. Bu gelişmelerden biri “*dijital ekonomi*” adı verilen yeni bir ekonomi türünün ortaya çıkmasıdır. Dijital ekonominin de kendi alanında yeni uygulamaları ortaya çıkmaktadır. Dijital dönüşümlerin, işletmeleri de dijital bir dönüşüme itmesiyle ortaya çıkan dijital girişim de bunlardan biridir. Dijital girişim diğer adıyla sanal girişim, eylem olarak klasik girişimlerle aynı amaçlara sahiptir. Sadece faaliyetler sanal ortamda yapılmaktadır. Kurulan işletme sanal bir işletmedir. Sanal bir pazar mevcuttur.⁴¹

³⁹ Mustafa Karaca, Mahmut Özdevecioğlu, Fatma İnce, “Kamu Girişimcilerinin Kişilik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2016

⁴⁰ Hamza Kahrıman, “Bir Kamu Girişimciliği Örneği: Toplu Konut İdaresi (TOKİ)”, *Türk Dünyası ve Stratejik Araştırmalar Kongresi Bildiri Kitabı*, 2-5 Kasım 2017, Antalya, s.71

⁴¹ Nermin Kişi, “Dijital Çağda Yeni Bir Girişimcilik Yaklaşımı: Dijital Girişimcilik”, *C. Ü. İ.İ.B.F. Dergisi* 19 (2),2018, s.390,391

Genel olarak özetlersek; sanal girişim, teknolojinin, dijital medya ve diğer dijital kanalların iş yapmak amacıyla kullanılmasıdır. Bu sebeple teknolojiye ve dönüşümlere iyi hâkim olmak, gelişmeleri düzenli olarak takip etmek dijital girişimciler için çok önemlidir. Dijital girişimler her ne kadar amaç ve iş bakımından klasik girişimlerle benzer olsa da bu girişim türlerini ayırıcı noktalar da mevcuttur. Bu girişim türlerinin karşılaştırılmasını aşağıdaki gibi inceleyebiliriz

Tablo 3: Geleneksel ve Dijital Girişimcilik Arasındaki Farklar

	Geleneksel Girişimcilik	Dijital Girişimcilik
Pazara Giriş	Zor	Kolay
Üretim ve Depolama	Zor	Kolay
Dağılım	Daha yavaş	Daha hızlı
İşyeri	Fiziksel olarak bir araya gelme	Dijital işyeri
Örgütsel Bağlılık	Daha kolay	Daha zor
İletişim Şekli	Yüz yüze	Bilgisayar ve dijital teknolojilerle
Organizasyon Yapısı	Hiyerarşik	Esnek ve işbirliğine yatkın

Kaynak: Kişi, 2018, 392

Türkiye’de Nazım Salur, Serkan Borançılı ve Tuncay Tütek tarafından kurulan Getir uygulaması dijital girişimciliğe örnektir. Getir uygulaması, müşteriler evlerinden çıkmadan bakkal, market ve restoranlardan alışveriş yapmalarını sağlamaktadır. İlk olarak Türkiye’nin belli illerinde başlayan hizmet dünyanın farklı ülkelerinde de açılarak dünya çapında bir dijital girişim haline geldi.

1.3.8. Genç Girişimciliği

Genç girişimciliği, bir girişim sürecini ilk kez başlatan ve yaş olarak 18-29 yaş aralığında bulunan kimseler tarafından başlatılan girişim faaliyetleridir. Genç girişimciliği kavramı son dönemlerde ilgi görmeye başlamaktadır. Gelişmekte olan ve genç nüfus oranı fazla olan ülkelerde istihdamın artırılıp genç işsiz oranlarının düşürülmesi için bu alana yoğun ilgi vardır. Bu girişim türünde de ürün ve hizmet karşılığında kâr elde etme amacı bulunmaktadır. Bu girişim türünün farkı bir girişimin ilk kez başlatılıyor olması ve demografik olarak genç kişiler tarafından başlatılmasıdır. Gençlere yönelik girişim destek paketlerine katılarak girişim başlatan genç nüfus bu girişim türüne örnek olarak gösterilebilir.⁴²

1.4. Dünyada Girişimcilik

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri insanlar ihtiyaçlarını gidermek için bazı faaliyetlerde bulundular. İlk dönemlerde yapılan çalışmalar üreticilikten ziyade doğanın verdiklerini kullanmak ya da ticaret amaçlı bir üretim çalışması olmadığı için girişimcilik faaliyeti olarak görülmez. Toplumlar, yerleşik hayata geçmekle tarımı keşfettiler ve önce üretmeye sonra da ihtiyaçlarından fazlasını üretmeye başladılar. İhtiyaçtan fazlasının üretimi takas yöntemiyle ticareti ortaya çıkardı. Takas yoluyla başlayan bu ticaret faaliyetleri girişimciliğin ilk örneklerindendir.⁴³ Gelişim sürecine dönemsel olarak bakarsak, insanların avcılık ve toplayıcılık gibi devirleri sonlandırıp Neolitik Devir'e geçmesiyle üretim dönemi başladı. Ardından başlayan Maden Devri'yle günümüzedekine yakın olmamakla birlikte iş yerlerinin kurulması ticaret hayatını başlattı. Tunç Devri'yle beraber şehir devletlerinin de kurulmasıyla, ticaret şehirlerarası olarak yaygınlık göstermeye başladı.⁴⁴

Yazının icadı ticari faaliyetleri farklı bir boyuta götürerek daha geniş alanlara yaydı. İlk çağda Fenikeliler tarafından oluşturulan özel girişimlerle Ön Asya'da koloniler kuruldu. Akdeniz şehirlerine Uzak Doğu'nun ürünleri taşındı. Eski Yunan

⁴² Hale Alan, "Genç Girişimciliği ve Sosyal Girişimcilik: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16, 28, 2020

⁴³ Şevkinaz Gümüşoğlu, Burcu Karagöz, "Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği", *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 2014, s.101

⁴⁴ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, "Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan", *bilig*, 49, 2009, s.60

site devletlerinde girişimcilik erdemli bir davranış olarak görülmediği için bu iş yabancılar tarafından yapıldı. Bu devletler tarıma önem verip sadece toplumun ihtiyacı kadar üretim yaptılar. İyonyalılar, Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz sahillerinde ticaret yaptılar. Bu ticari faaliyetlerle büyük bir zenginlik elde ettiler. Anadolu kıyılarında kurulan Lidya Uygarlığı, kara ticaretini geliştirdi. Bu gelişmeler dünya tarihinin önemli bir icadı olan paranın bulunmasıyla devam etti. Lidyalılar, paranın keşfi sonrasında Mezopotamya'dan Akdeniz kıyılarına doğru olan Kral Yolu'nu yaparak ticari faaliyetlere önemli bir yenilik getirdi. Çin'den Avrupa'ya doğru uzanan ünlü İpek Yolu'nun yapılmasıyla, Çin'de kurulan girişimlerin üretimleri olan ürünler Akdeniz'e kadar ulaştı. Zamanla İpek Yolu en önemli ticaret yollarından biri oldu. Bu yol Ümit Burnu keşfedilene kadar önemini korudu.⁴⁵

Eski Roma İmparatorluğu'nda ekonomi ciddi başarı sağladı. Sanayi devrimi öncesinde Avrupa'nın en gelişmiş ülkeleriyle aynı seviyeye geldi. Roma ekonomisi, ticari faaliyetleri bakımından günümüz ekonomilerine benzemektedir. Diğer yandan Orta Çağ'da girişimciler feodal yapının projelerini gerçekleştirdi. Bireysel girişim faaliyetlerinde bulunmadılar. Orta Çağ'da girişim faaliyetleri aynı zamanda esnaf birlikleri ile gerçekleşti. Bu esnaf birlikleri, küçük sanayi oluşumları şeklinde olan meslek kuruluşlarıdır. Bu girişim faaliyetlerinde kullanılan üretim faktörleri, ürünün sahibine aittir. Ürün sahibi girişimcidir ve o da işlerle ilgilenmekte, çalışmaktadır. Bu esnaf birlikleri üretici ve tüketici arasındaki aracı sınıfa yer vermemiştir.⁴⁶

Kral Yolu ve İpek Yolu gibi önem kazanan bir diğer yol Baharat Yoludur. Bu yol Hindistan çevresinde üretilen baharatların Mısır'a kadar ulaşımını sağladı. Mısır'a ulaşan baharatlar buradan dünyaya pazarlandı. Baharat yoluyla beraber iktisadi öğretide yeni bir dönem başladı. Bu dönem Merkantilizm dönemidir. Bu yaklaşım ekonominin ve devletin birlikte büyüüp güçlenmesini sağlayan bir araçtır. Avrupa'da girişimciler, ticari faaliyetlerden olan kazançlarıyla güçlendi ve siyasi

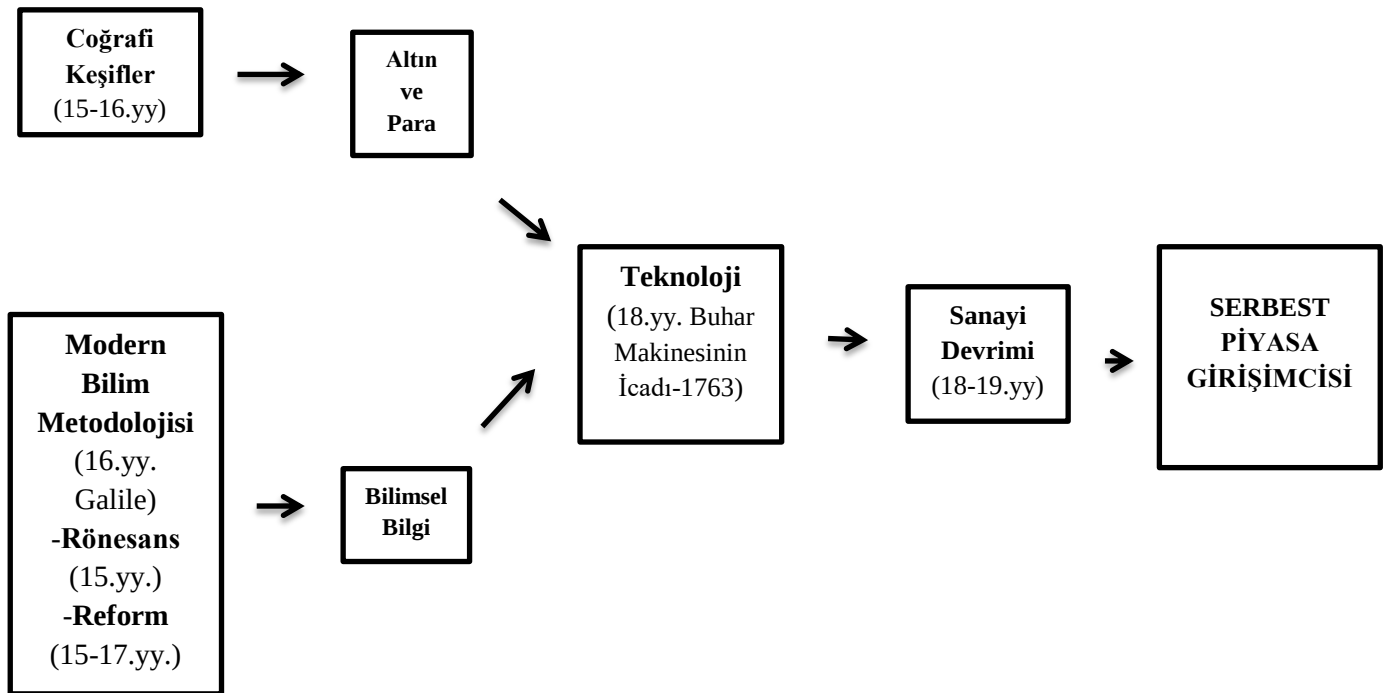
⁴⁵ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.*, s.61; Ayşin Aşkın, Selin Nehir, Sercan Özgür Vural, "Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 2011, s.60

⁴⁶ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.*, s.61

alandanda da yer almaya hak kazandı. Böylece siyasi sistemler de değışti. Büyük sanayi kuruluşları kuruldu.⁴⁷

1800'lü yıllarda sanayileşmenin yaygınlaşmasıyla girişimci ile risk sermayecisi farkı belirgin bir şekilde oluştu. O dönemdeki girişimcilik faaliyetlerinin çağdaş girişimcilik kavramı haline gelmesi de sanayi devrimiyle başlayan bir süreçle ortaya çıktı. Sanayi devrimi, bilimsel bilginin gelişimi ve coğrafi keşiflerle gelişen ticaret sonucu oluşan sermaye sayesinde hız kazandı. Kısa zamanda büyüyen sermaye birikimi, Galilei ve Newton gibi bilim insanlarının öncülüğünde kurulan, modern bilim yöntemleriyle birleşerek sanayi devrimini gerçekleştirdi. Sanayi devrimiyle hız ve önem kazanan girişimciler modern bilimden faydalanıp üretim hacmini geliştiren teknolojik ilerlemelerle başarılı bir sonuç elde ettiler. Bu süreç Şekil-1'de görülmektedir.⁴⁸

Şekil-1: Çağdaş Girişimciliğin Gelişim Süreci

⁴⁷ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.*, s.61

⁴⁸ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.*, s.62

Kaynak: Ercan, Gökdeniz, 2009, 62

Şekilde görüldüğü gibi Rönesans ve Reform hareketlerinin başlaması ve bilim yöntemlerinin modernleşmesiyle Batı’da bilimsel bilgi üretimi başladı. Öte yandan coğrafi keşiflerle eldeki servet birleştirilerek teknolojik ilerleme için önemli bir aşama kaydedildi. Buhar makinesinin de üretim sürecine dâhil edilmesiyle sanayi devrimi başladı. Böylece çağdaş girişimcilik döneminin zemini hazırlandı. Sonuç olarak, insanları çağdaş girişimciliğe götüren ögenin bilimsel bilgi olduğu görüldü.⁴⁹

Girişimciliğin uzun bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Çağdaş anlamda girişimcilik kavramı farklı tanım ve bakış açılarıyla yorumlandığı için ekonomi bilimi tarafından yeterli ilgiyi görmedi. Yirminci yüzyıla gelindiğinde Avusturyalı iktisatçı Joseph Schumpeter, girişimciliği bugünkü anlamına yakın olarak yeniden yorumlamıştır.⁵⁰

Schumpeter, iktisadi çalışmalarında girişimciliğe önem verdi. Girişimciliği **inovasyonun**⁵¹ ve kârın mimarı olarak tanımlamaktadır. Schumpeter’in iktisadi analizine göre girişimciler inovasyon yaparak iktisadi değişimi teşvik eder ve inovasyon teknolojik ilerleme için esas kaynaktır. Schumpeter, girişimcilerin inovasyon yaparak iktisadi değişimi gerçekleştirmesini **yaratıcı yıkım** olarak ifade etmektedir. Dahası yaratıcı yıkım, eski ürünler üretip, gelişen üretimin hız ve kalitesine yetişemeyen firmaların zamanla yok olması ve gelişmiş firmaların diğer eski üretim yapan firmaların teknolojik üretim sürecini ele geçirmesi durumudur.⁵²

⁴⁹ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.*, s.61

⁵⁰ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.* s.64

⁵¹ “yenilik”, İktisat Terimleri Sözlüğü, 2004

“İnovasyon, bilginin (fikirin) ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesidir.

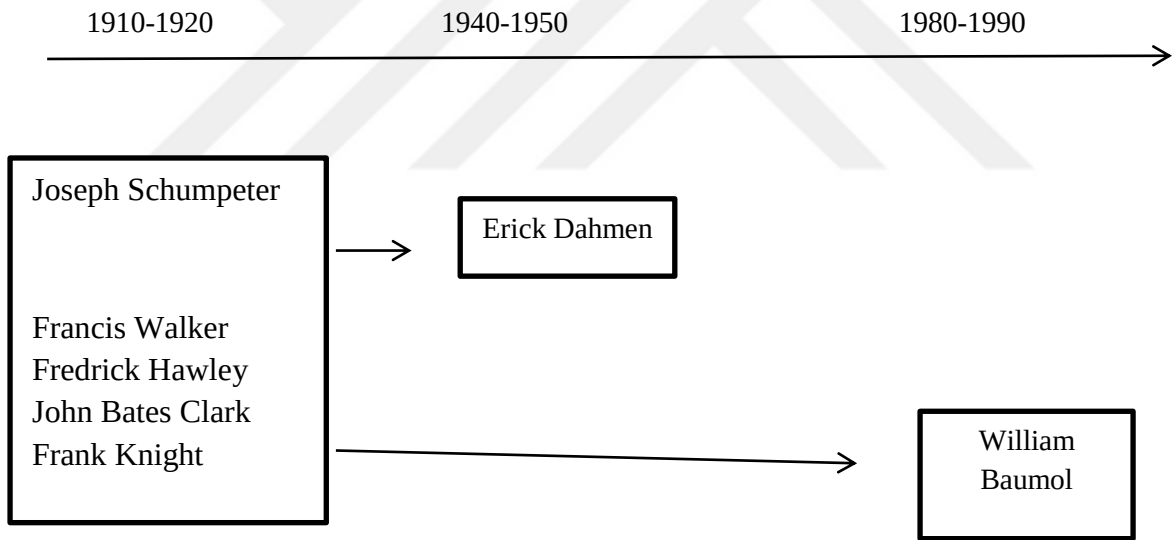
İnovasyon yaratıcı bir fikirden kaynaklanır. Ancak, inovasyonda önemli olan yaratıcı fikri yaşama geçirmek ve bundan bir kar elde etmektir.” , <https://inovasyon.nedir.org/> , (E.T.: 22.03.20)

⁵² İsmail Kitapçı, “Joseph Schumpeter’in Girişimcilik ve İnovasyon Anlayışı: Yaratıcı Yıkım Kavramı ve Geçmişten Günümüze Yansımaları”, *Uygulamalı Ekonomi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1,2, 2019, s.57

Ona göre girişimcilikte bulunan yaratıcı ruh makinelerde yoktur. Girişimcilerin yaratıcı özellikleri niteldir ve hesap edilmesi zordur. Bu süreçlerin başında bulunan girişimcilerin sahip oldukları bu nitel özellikler önemlidir. Girişimcilerin başarıları da başarısızlıkları da iktisadi gelişimi belirleyen önemli yapılardır.⁵³ Başarılı olan işletmelerin tarihinde bir dönemlik de olsa bir girişim faaliyeti mevcuttur. Buradan anlaşılaçağı üzere, başarılı işletmeler girişim barındıran işletmelerdir. Bunun yanında bir işletme başka bir işletmeye göre daha fazla girişimci olabilir. Ancak işletmelerde yenilik faaliyetleri söz konusu olmadığında, işletmeler yok olmaya başlar.⁵⁴

Girişimciliğı ekonomide önemli bir yerde gören iktisatçılar ve takipçileri dönemlerine göre Şekil-2' de incelenebilir.

Şekil-2: Girişimciyi Ekonomide Başlıca Aktör Olarak Değerlendiren İktisatçılar

⁵³ İsmail Kitapçı, *a.g.m.*, s.58

⁵⁴ Özgür Topkaya, "Tarihsel Süreçte Girişimcilik Teorisi: Girişimciliğın Ekonomik Büyüme ve İstihdam Boyutu", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8,1, 2013, s.38

Girişimciliğı iktisat sisteminde önemli bir yerde değerlendiren Schumpeter dışında, girişimciliğı ekonominin önemli bir unsuru olarak ifade eden iktisatçılar da mevcuttur. Bu iktisatçılar, Francis Walker, Fredrick Hawley ve John Bates Clark'tır. On dokuzuncu yüzyıl sonunda çalışmalarını Amerika'da devam ettiren bu iktisatçılar yanı sıra Frank Knight isimli iktisatçı da bu alanda iyi bilinen bir isimdir. Knight'a göre girişimcilik faaliyetleri sonucu olarak elde edilen kar risk alan girişimcinin ödülüdür.

Bkz. Özgür Topkaya, *a.g.m.*, s.36

Kaynak: Özgür, Topkaya, 2013, 39

Erik Dahmen, girişimciliğin yenilikçilikten ayrılamayacağını ifade etmektedir. Yeni işletmeler kurulmasını piyasa dinamiklerinin hareketinin başlatıcı gücü olarak görür. William Baumol, girişimcilik arzının toplum içinde bulunduğu ve onların yaratıcılığa göre şekil aldığını ifade etmektedir. Ona göre girişimcilik, teşvik edilmelidir. Bu da girişimcilik faaliyetlerinin sosyal refah çalışmalarıyla uyum içinde olmasıyla olur.⁵⁵

Girişimciliğin, ciddi düzeyde araştırma konusu olması 1980’li yıllarda başladı. Günümüzde ise araştırma konusu olarak girişimcilik, özellikle ABD ve Batı ülkelerinin üniversitelerinde artarak önem kazanmaktadır. 21. yüzyılda artık bilgi toplumu olarak adlandırdığımız toplumda, değişen bu yapıyla birlikte girişim şekilleri ve yönetimler değişti. Bunun sebebi bilgi toplumunun getirisi olan bilginin insanlar tarafından şekillendirilmesidir. İnsan artık sosyo-ekonomik yapının merkezindedir. Dolayısıyla bilgi toplumundaki girişimcilerin de bireysel özellikleri bulunmaktadır.⁵⁶ İlkçağlardan başlayıp günümüzdeki bilgi toplumuna kadar olan bu süreç içinde, girişimciliğe olan bakış açısındaki değişim, gelişim ve bazı bilim insanlarının görüşleri Tablo-4’de özetlenmektedir.

Tablo 4: Ortaçağdan Bilgi Toplumuna Kadar Girişimciliğin Gelişim Aşamaları

Tarihi Dönem	Bilim İnsanı	Girişimcilik Hakkındaki Görüşleri
İlk Çağ	-	Hayatını idame ettirmek için arayış içerisinde olan hür kimselerdir.
Orta Çağ	-	Büyük ölçekli üretim projelerinin yöneticisidir. Risk unsuru yoktur.
17. yüzyıl	-	Girişimci, hükümetle yapılan sabit fiyatlı sözleşmelerin, kâr ya da zarar riskini üstlenen kişidir.

⁵⁵ Özgür Topkaya, *a.g.m.*, s.40

⁵⁶ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, *a.g.m.*, s.64

1725	Richard Cantillon	Girişimci, sermaye sahibinden ayrı risk üstlenen kişidir.
1803	Jean Baptiste Say	Girişimcinin kazancı, sermayenin getirisinden ayrılmıştır.
1876	Francis Walker	Fon sağlayıcı ile proje sahibi girişimcinin kazançları ayrılmıştır.
1934	Joseph Schumpeter	Girişimci, yenilik yapan ve yeni teknoloji geliştiren kimsedir.
1961	David McClelland	Girişimci, faal ve ılımlı riskleri alan kimsedir.
1964	Peter Drucker	Girişimci, fırsatları en üst düzeye çıkaran kişidir.
1975	Albert Shapero	Girişimci örgütün sosyal ve ekonomik işleyişinde inisiyatif kullanan ve muhtemel başarısızlık riskini üstlenen kişidir.
1980	Karl Vesper	Girişimci ekonomist, psikolog, iş adamı ve siyasetçiler tarafından farklı algılanmaya başlamıştır.
1983	Gifford Pinchot	İç girişimci, faaliyette olan bir örgüt içerisindeki çalışan girişimcidir.
1985	Robert Hisrich	Girişimci zaman ve gayret sarf ederek farklı değerler üreten, çeşitli riskleri üstlenen ve sonunda maddi ya da manevi karşılık alan kişidir.
1995	Peter Drucker	Girişimci elindeki kaynakları düşük verimlilik alanlarından, yüksek verimlilik alanlarına aktaran ve orada tutmayı başarabilen kişidir.
1999	Jeffrey Timmons	Girişimci çağdaş önderlikle dengelenmiş davranış ve düşünüş biçimine sahip, dürüstlük ve samimiyetle doğruların inşasını yapan kişidir.
2001	Philip A. Wickham	Girişimci belirli bir projeyi kendi girişimcilik anlayışı ile geliştiren kişidir.
2002	G. Brenkert	Girişimci piyasa ekonomisinin vazgeçilmez unsurudur.
2003	L. W. Busenitze	Ekonomik refahın oluşmasında başrol oynayan kişidir.

Kaynak: Ercan, Gökdeniz, 2011, 66

1.5. Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de girişimciliğin tarihsel gelişimi, Osmanlı döneminden günümüze kadar olan süreç şeklinde incelenmektedir. Osmanlı dönemindeki Türk toplumunda var olan sosyal ve kültürel yapıda büyük toprak sahipleri gibi bir durum yoktu. Aynı zamanda devletin yönetim anlayışı da bu yöndeydi. Ekonomik anlamda büyük toprak sahipleri yerine devlete ait olan topraklar vardı. Bu toprak işlenerek üretim yapıldı ve üretimin bir bölümü devlete vergi olarak verildi. Bu sistemde bireylerin, kişisel olarak herhangi bir ekonomik faaliyet geliştirmesi, yeni ticari fikirler ortaya çıkarması uzun süre engellendi.⁵⁷

Devletin ekonomiyi tek elden yönetmesinin bazı sebepleri, ordu ihtiyaçlarının, büyükşehirlerin iâşelerinin karşılanma zorunluluğu, yetersiz ulaşım koşulları ve geniş bir imparatorluğa sahip olunmasıdır. Toplumların yerleşik hayata geçmesiyle, üretimde önemli bir yeri olan tarım, Osmanlı’da **tımar sistemiyle**⁵⁸ denetlendi. Devlet **loncalar**⁵⁹ aracılığıyla ticaret ve sanayinin her aşamasında bulundu.⁶⁰ Bir toplum ürün meydana getirmeye başladıktan sonra, ticaret tüm üretim biçimlerinin tamamlayıcı unsuru oldu. Bu sebeple Osmanlı toplumunda da ticaret tamamen yoktur denilemez. Sadece, Osmanlı toplumundaki ticari faaliyetler burjuvazi gibi bir sınıf ortaya çıkarmadı. Devlet ticari hayata o kadar müdahil oldu ki para yaygın olarak kullanılmasına rağmen fiyat belirleyici bir piyasa oluşmadı. Osmanlı’da ekonomiyi büyük ölçüde ahilik anlayışı yönlendirdi. Bu anlayışla beraber toplum yararı bireysel

⁵⁷ Hakan Candan, “Osmanlıdan Günümüze Türk Topraklarında Girişimcilik Serüvenine Dair Bir Değerlendirme”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1,2, 2011, s.161

⁵⁸ “Tımar en yaygın tanımı ile, geçimlerini veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili selahiyetiyle birlikte tahsis edilmiş olan senelik gelirleri 20 000 akçaya kadar olan dirliklerdir.”, Yılmaz Kurt, “Osmanlı Toprak Yönetimi”, *Osmanlı*, 3, 1999, s.62

⁵⁹ “Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çıraqları içine alan dernek, korporasyon”, TDK, Güncel Türkçe Sözlük

⁶⁰ Ramazan Uygun, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Klasik Döneminde Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri.” *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 3, 2019, s.372

çıkarlardan üstün tutuldu. Bu çerçevede girişimci bireyler de bu anlayışla idealize edildi.⁶¹

Prens Sabahattin, Osmanlı Devleti'nin bu alanda ilerlemesinin temel engelini toplumun sosyal yapısı olarak yorumladı. Osmanlı toplumu bütüncü bir anlayıştaydı ve dönemin eğitim sistemi bireyleri bağımsız bir hayata hazırlayamadı. Bireylere girişimcilik yerine resmi görevler teşvik edildi. Bu sebeple girişken bir ruha sahip olmayan, risk almaktan korkan bir toplum oluştu. Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu statik ekonomik yapı ve serbest rekabeti yok eden lonca sistemi de sanayinin kapitalizme ulaşmasına engel oldu. Sonraki dönemde bazı kapitülasyon ve anlaşmalar ile Osmanlı'da ticaret yaygınlaştı.⁶² On dokuzuncu yüzyılda Avrupa'dan ithal edilen ucuz ürünler sermaye birikimi yapmayan yerli sanayi ile rekabete başladı. El sanatları düzeyindeki yerli sanayi bu ucuz ürünlerle rekabet edemedi ve geri kaldı. Avrupalı sanayiciler ayrıcalıklı konuma geçti. Ardından Jön Türkler ekonomide yeni bir dönem başlattı. Amaçları, milli bir ekonomi oluşturmak ve halkın tarım dışındaki ticari işlere girmesini sağlamaktı. Jön Türklerin başlattığı bu devletçilik, liberalizm ve milliyetçilik karmasından oluşan ekonomi politikası Cumhuriyet dönemindeki ekonomi politikalarının da önünü açtı.⁶³

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve ilk yılları, alt yapının yetersiz olduğu, sermayenin olmadığı, girişimcilikle uğraşan birilerinin olmadığı yokluk yılları olarak nitelendirilir. Bu dönemde ekonomik alanda eski anlayışa göre bazı değişiklikler yapıldı. Kalkınma hareketi devlet gücüyle desteklendi. Milli iktisat politikaları belirlendi. Türkiye'de ekonomik yapının tekrar inşa edilmesi amacıyla yapılan ilk çalışma 17 Şubat 1923 yılında Birinci İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması oldu. Bu kongrede sanayinin teşvik edilmesi, iki adet devlet bankası kurulması, milli sanayinin özendirilmesi, tüm alt yapı hizmetlerinin sağlanması gibi kararlar alındı. Cumhuriyet dönemindeki bu iktisadi gelişmeler, tarihsel olarak bölündüğünde

⁶¹ Ramazan Uygun, *a.g.m.*, s.378

⁶² Hakan Candan, *a.g.m.*, s.163

⁶³ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s.170, 172

kongreden sonraki aşamaya kadar olan dönem **Ulusal Ekonomiye Geçiş Dönemi** olarak nitelendirilir.⁶⁴

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki girişimci sınıf oluşturma çabasına, Osmanlı'nın son dönemlerindeki çalışmalar temel oluşturdu. Ülke bu zor yıllarda her alanda yeniden yapılanma çabasına girdi. Ekonomideki temel amaç da milli bir burjuvazi ile sermaye gücü oluşturmaktı. 1927 yılında çıkarılan Sanayi Teşvik Kanunu ve ticari politikalar amacıyla eğitilip sanayide çalışması için ordudan terhis edilen askerler, devletin kendi imkânlarıyla girişimci sınıf oluşturma çabasının örneğidir. Ancak girişimcilerin sahip olduğu ya da sahip olması gereken birtakım özellikleri zorunlu olarak girişimcilğe teşvik edilen kişilerden beklemek durumun başarıyla sonuçlanmayacağını göstergesi oldu.⁶⁵

1930-1950 dönemi ticaret ve sanayi alanında devlet eliyle birçok çalışma yapıldığı için devletçilik dönemi olarak nitelendirilir. 1934-1938 yıllarında uygulamaya giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı da devletin iktisadi alana giriş yaptığının göstergesidir. Bu planın başarılı sonuç vermesiyle 1938 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı. Bu planda ihracatı arttırmak temel hedef oldu.⁶⁶ 1939 yılında yaşanan İkinci Dünya Savaşı'nın 1945 yılında son bulmasıyla beraber, ülkeler iki tarafa ayrılmaya başladı. Ülkeler tercihlerini ya ABD-Liberalizm ya da SSCB-Komünizm sistemine göre yaptı. Türkiye tercihini liberal politikadan yana kullandı. Bu politika çerçevesinde ilk olarak 1946 yılında İvedili Sanayi Planı hazırlandı. Önceki sanayi planlarına benzetilip devamı niteliğinde görülen bu plan, liberal politikalara tam olarak uymaması sebebiyle terk edildi. 1947 yılında Türkiye İktisadi Kalkınma Planına geçildi. Bu planla birlikte de özel kesime öncelik verildi. Türkiye'de 1950-1954 döneminde korumacı iktisat politikaları hızlıca bırakılıp dış pazara yönelik kalkınma anlayışına geçildi. 1954 yılından sonra dış ticaret ve tarım sektöründe bazı tıkanmalar meydana geldi. Bunun sonucunda da sanayileşmeye öncelik verilen korumacı politikalar tercih edildi.⁶⁷

⁶⁴ Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.127

⁶⁵ Hakan Candan, *a.g.m.*, s.164

⁶⁶ Hakan Candan, *a.g.m.*, s.164; Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.127

⁶⁷ Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.128

1950-1960 yılları arasındaki ekonomik sorunların sebebi plansız uygulamalar olarak görüldü. Ekonomik yapılanma için planlama yapılmasına karar verildi. 1963 yılında Birinci Kalkınma Planı Çalışması'yla planlı dönem başladı.⁶⁸

1.5.1. Planlı Kalkınma Dönemleri

Türkiye, 1950 yılından sonra hızlı bir kalkınma sürecine geçmeye karar verdi. Önceki yıllarda hazırlanan sanayi kalkınma planlarından daha kapsamlı kalkınma planlarına geçiş dönemi başladı. Bu kalkınma planları ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok alanda iyileştirmeler ve geliştirme politikaları içerdi. Kalkınma planları beş yıllık olarak planlandı. Günümüzde de On Birinci Kalkınma Planı uygulanmaktadır. Kalkınma planları içerisinde girişimciliğe yönelik maddeleri inceleyebiliriz.

1.5.1.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1963-1967 yılları arasını kapsar. Bu kalkınma planında amaç, yatırımları doğru şekilde iktisadi, sosyal, kültürel alanlarda demokratik biçimde uygulamaktır. Bu planda girişimcilik kavramından **müteşebbis**⁶⁹ olarak bahsedildi. Plan özel sektörü kalkındırma ve müteşebbislerin bu konuda yapacağı çalışmalar üzerine kuruldu. Müteşebbislerin gelişmiş bölgelere doğru göç etmesiyle, dar gelirli kesimlerde yoksulluk açığının daha da arttığı görüldü. Bu sebeple de bu açığı kapatmak üzere çalışmalar yapıldı. Kalkınma planında geçen, *“Kalkınmanın gerçekleşmesi, bütün vatandaşların, köylünün, Devlet memurunun, işçinin, mühendisin, teknisyen ve müteşebbisin çabalarının sonucu olacaktır. Fakat bu çabaların gösterilmesi ve verimli olması, toplumun ve Devletin yaratacağı ortamla, çevreyle bağıntılıdır.”* cümlesi, kalkınma planında girişimciliğe ve girişimcilere önem verildiğini aynı zamanda devletin bu konuda büyük bir rol aldığı görülmektedir.⁷⁰

⁶⁸ Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.128

⁶⁹ Girişim ve girişimci kavramlarının Türkçede kullanılan diğer anlamları, teşebbüs ve müteşebbis. Teşebbüs, bir işe girişme anlamında kullanırken müteşebbis ise girişimci olan kişiyi tanımlamak olarak kullanılır. Bu iki kelime dilimize köken olarak Arapçadan gelmektedir.

⁷⁰ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Birinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1963-1967%E2%80%8B.pdf>, (30.03.20)

1.5.1.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1968-1972 yılları arasındaki dönemdir. Bu plan bireysel geliri artırmak, tüm bölgeler arasında dengeli bir gelişim sağlamak ve vatandaşlara iş imkânı oluşturmak gibi amaçlarla hazırlandı. Bu dönemde devletin iktisadi gelişime müdahale etmesi hala zorunlu olarak görüldü. İhracata yönelik üretimin artırılması gerektiği fikri hâkim oldu. Kalkınma planı hedefleri içindeki, *“çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin boş zamanlarını değerlendirmek, boş zamanlarında verilecek eğitimle girişkenliklerini artırmak amacıyla Halk eğitimi merkezlerinden yararlanan programlar düzenlenecektir.”* maddesi girişimci nesil oluşturma ve bunu destekleme fikri olduğunu göstermektedir. Planda ifade edilen *“Son yıllarda Devletin rehberlik ve desteğinin olduğu yerlerde daha yoğun olmak üzere, halkın girişkenliği sonucu köylerde yol, su, elektrik ve telefon birliklerinin, güzelleştirme, kalkındırma, yapma, yaptırma ve onarma gibi halk kuruluşlarının gelişmekte olduğu görülmektedir.”* ifadesi, girişim çabalarının olumlu sonuçlandığına işaret etmektedir. İkinci Kalkınma Planı genel olarak, gençlerin ve daha yoksul bölgelerde yaşayan vatandaşların olumlu anlamda gelişimi ve girişimin özendirilmesi için önemli hedefler içermektedir.⁷¹

1.5.1.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1973-1977 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu kalkınma planında temel amaç geri kalınmış sanayileşmeyi arttırmak, müteşebbisler için bu fikrin ön plana alınmasını sağlamaktadır. Bu sebeple özel sektör için teşvik çalışmaları artırıldı. Kalkınma planında bulunan;

“Bu plan döneminden itibaren yoğunlaştırılacak, teknoloji yaratan bir toplum haline gelme çabaları, bazı üretim dallarında cesur girişimleri zorunlu kılmaktadır. Uçak, motor ve elektronik gibi sanayi dallarında gerçekleştirilecek yatırımlar, ülkenin teknoloji düzeyinde önemli gelişmeler sağlayacaktır. Bu girişimler, aktarılan teknoloji yönünden olduğu kadar bu yolla gelen teknolojinin diğer üretim dallarına da yansması açısından da önem taşımaktadır.”

⁷¹ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C4%B0kinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1968-1972%E2%80%8B.pdf>, (30.03.20)

İfadesi de bu durumu gösterir. Bu dönemde özel teşebbüsleri ve sanayiciliği geliştirmek için bankalar ve krediler için de yenilikler belirlendi.⁷²

1.5.1.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1979-1983 yılları arasındaki dönemi kapsar. Bu kalkınma planında müteşebbis yerine girişimci kavramı kullanılıp girişim çeşitleriyle ilgili alt başlıklar bulunmaktadır. Üçüncü planda bahsedilen kamu girişimciliği kavramı sistem açısından yeniden düzenlendi. Kalkınma planı metni içinde geçen,

“III. Plan döneminde, kamu ve özel kesim yanında, kamu fonlarını veya halkın tasarruflarını kullanan kurum, dernek ve vakıf gibi tüzelkişilerin girişimleri üçüncü sektör olarak tanımlanmış ve ekonomik girişimcilik yapmaları öngörülmüştür. Ancak bu konuda yeterince girişimlerde bulunulmamış ve önemli bir gelişme sağlanamamıştır.”

ifadesi bu kalkınma planında bazı konulara özel bir önem verilmesinin sebebini göstermektedir.⁷³ Genel olarak bu kalkınma planında girişimcilik konusuna verilen önemin daha da arttığı, girişimciliğin çeşitlendirildiği ve dengeli kalkınma için kırsal kalkınmaya önem verildiği görülür.⁷⁴

1.5.1.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1985-1989 yılları arasındaki dönemdir. Bu kalkınma planında temel amaç, Türk milletinin refah seviyesini, milli geliri artırmak aynı zamanda ihracatı teşvik eden, üretim payı ve istihdam alanı yüksek olan bir ekonomik yapı geliştirmektir. Bu kalkınma planında, farklı alanlardaki girişimlerin desteklemesi fikri ön plandadır ve girişimci ve müteşebbis kavramları bir arada kullanılmıştır. Metin içinde geçen, *“Nüfusun yapıcı, yaratıcı, müteşebbis, sorumluluk duygusuna sahip ve ekip*

⁷² T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf>, (30.03.20)

⁷³ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1979-1983%E2%80%8B.pdf>, (30.03.20)

⁷⁴ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1979-1983%E2%80%8B.pdf>, (30.03.20)

çalışmasına yatkın olma nitelikleri geliştirilecektir.” ifadesi girişimci bireyler yetiştirme konusundaki çabanın devam etmekte olduğu göstermektedir.⁷⁵

1.5.1.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

1990-1994 yılları arasındaki dönemdir. Bu kalkınma planında amaç, refah seviyesi yüksek bir toplum oluşturmak ve ekonomide rekabete açık bir ortam oluşturmaktır. İstikrarlı bir kalkınma süreci hedeflenmiştir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı kapatılmaya çalışılıp Türk müteşebbislerinin dış pazara açılması için teşvik çalışmaları ön plana alınmıştır. Bu kalkınma planında aynı zamanda üniversite-sanayi işbirliğini kurmak üzere çalışmaların temeli atılmıştır. Üniversitelerde, müteşebbis olma becerilerini artırmak üzere eğitim programları düzenlenmiştir. Düzenlenen bu uygulamalı eğitim programları ile eğitim sisteminde de girişimciliğin yer alması gerektiğinin önemi görülmektedir.⁷⁶

1.5.1.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1996-2000 yılları arasındaki dönemdir. Bu kalkınma planında girişimcilik konusunun Türkiye'nin kalkınmasında önemli bir rolü olduğu görülür. Girişimciliğin kalitesinin artırılması, serbest girişim çabalarının desteklenmesi bu planda önemlidir. Bu kalkınma planıyla bireysel girişimciler, küçük çaplı da olsa tüm özel girişimler desteklenmiştir. Aynı zamanda girişimcilik eğitimlerinin yapılacağına da belirtilmesi, girişimcilerin eğitilmesinin önemli olduğu konusunu göstermektedir. Metinde geçen,

“Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine öncelik vermek üzere, Kalkınmada Öncelikli Yörelere Girişimciliği Destekleme Projeleri uygulayacaktır. Belirtilen girişimcilerin finansman desteğini karşılamak üzere Türkiye Halk Bankası'nca gerekli tedbirler alınacaktır.”

⁷⁵ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf> (30.03.20)

⁷⁶ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Alt%C4%B1nc%C4%B1-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1990-1994%E2%80%8B.pdf> ,(30.03.20)

ifadesi bölgeler arası dengeli gelişim çabalarının devam ettiğine de değinmektedir.⁷⁷

1.5.1.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

2001-2005 yılları arasındaki dönemdir. Bu kalkınma planında amaç, girişimcilik ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşviki ve desteklenmesidir. Serbest girişimciliği özendirme çabaları devam etmektedir. Aynı zamanda “*Kadınları gelir getirici faaliyetlere yönlendirmek, girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi amacıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından bir merkez kurulmuştur.*” ifadesinde de görüldüğü gibi kadınların girişim çabalarına özel bir destek sunulmuştur. Girişimci eğitimlerini artırarak devam ettirme çabası bu kalkınma planında yine önemli bir yerdedir. Aynı zamanda Girişimci Desteklenme ve Yönlendirme Merkezleri kurularak yeni girişimlerin teşviği adına bir adım daha atılmıştır.⁷⁸

1.5.1.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı

2007-2013 yılları arasındaki dönemdir. Bu dönemde küreselleşmenin etkisi ön plandadır. Kalkınma planının hedefinde de bu konuya önem verildiği şu ifadeyle görülmektedir: “*İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye.*” Bu kalkınma planında teknolojik amaçlı girişimlerin teşviği konusuna da yer verilmiştir. Bunun yanı sıra girişimcilik eğitimlerini geliştirme çalışmaları devam etmiş, yeni öğretim programları aracılığıyla öğrenciler girişimciliğe teşvik edilmiştir. Az gelişmiş bölgelere yönelik girişim teşvikleri yine ön plana alınmıştır.⁷⁹

⁷⁷ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf>, (30.03.20)

⁷⁸ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf>, (30.03.20)

⁷⁹ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf> (30.03.20)

1.5.1.10. Onuncu Kalkınma Planı

2014-2018 yılları arasındaki dönemdir. Bu kalkınma planında, kişi başına düşen gelirin artırılması, işsizlik oranının düşürülmesi, ülkenin uluslararası değer sıralamasında yükselmesi ve yoksulluk sorunu olmayan bir ülke haline gelmesi hedeflenmiştir. Metinde geçen şu ifadeler;

“Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerleri ve millî kültürü özümsemiş, paylaşma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumunun gerektirdiği temel bilgi ve becerilerle donanmış, üretken ve mutlu bireylerin yetişmesi eğitim sisteminin temel amacıdır.”

eğitim sisteminde girişimcilik konusunun ve girişimci bireyler yetiştirirken onlara bu konuda verilmesi gereken eğitimin önemini göstermektedir. Girişimciliğin farklı alanlarda geliştirilmesi çabası bu kalkınma planında da devam etmektedir.⁸⁰

1.5.1.11. On Birinci Kalkınma Planı

2019-2023 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu kalkınma planında daha güçlü ve daha çok üreten bir Türkiye oluşturmaktır. Türkiye'nin uluslararası konumu yükseltilerek gelişmişlik ve gelir seviyesi yüksek olan ülkeler arasında yer almasını sağlamayı hedefleyen uygulamalar amaçlanmaktadır. Planda “Girişimcilik ve KOBİ Hedefleri” başlığına yer verilmiştir. Özellikler üniversitelerin üreten bireyler yetiştirerek girişimci üniversite modeline geçiş hedeflenmektedir. Metinde geçen,

“On Birinci Kalkınma Planında teknoloji kullanımı, işgücü becerileri, şirketlerin yönetim kalitesi, yatırım ortamı, yenilikçiliği ve girişimciliği destekleyen teşvikler, finansmana erişim kolaylığı gibi politika alanlarında öngörülen ve hayata geçirilecek tedbirlerle TFV, ülke düzeyinde ve ana üretim sektörleri olan tarım, sanayi ve hizmetlerde artırılması ve bu sektörlerin daha rekabetçi olması hedeflenmektedir.”

⁸⁰ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>, (30.03.20)

maddesinde, On Birinci Kalkınma Planının yenilikçilik ve girişimciliği temele alarak bu çerçevede geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca girişimcileri desteklemek için bakanlık bünyesinde girişimcilik fonu sağlanacağı belirtilmektedir.⁸¹

Eğitim alanındaki amaçlarda ifade edilen şu maddeye bakıldığında;

“Tüm bireylerin kapsayıcı ve nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına erişimi sağlanarak düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, paylaşıma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, teknoloji kullanımına yatkın, üretken ve mutlu birey yetiştirmek temel amaçtır.”

girişimci bireyler yetiştirmeye verilen önemin artarak devam ettiği görülür.⁸²

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarından günümüze kadar olan tüm bu çalışmalar, girişimcilik faaliyetlerinin, ülkenin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli olduğunu gösterir. Günümüzde değişen dünya yapısı ve küreselleşmenin etkisiyle, bireylerin alışkanlıkları ve yetenekleri de bu sisteme göre şekillendi. Artık, bireysel yeteneklerini toplum yararına kullanabilen, yenilikçi ve risk alabilen girişimci neslin artması beklenmektedir. Bu beklenti doğrultusunda, eğitim sisteminde de buna yönelik vizyon, misyon ve öğretim programı geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Girişimcilerin doğru bir eğitim ve öğretim programıyla yetişmesi çok önemlidir ki bir sonraki bölümde girişimciliği eğitim sistemi açısından ele almak gerekmektedir.

⁸¹ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>, (11.07.20)

⁸² T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>, (11.07.20)

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE GİRİŞİMCİLİK

Küreselleşme olgusunun getirdiği değişimlerle beraber, bireylerden de artık farklı beceriler beklenmektedir. Yirmi birinci yüzyılın başlangıcı ve ilk çeyreğiyle beraber dünyada her alanda farklı gelişmeler yaşanmaktadır. Bireylerden de yirmi birinci yüzyıla ve bu yüzyıldan beklenen becerilere uyumlu olarak yetişmeleri beklenmektedir. Bu yüzyılda artık üreten, geliştiren, bilgi teknolojilerini en verimli şekilde kullanan ve yerel çözümler üreten bir nesil yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle bireyin içine doğduğu aile yapısı ardından da nasıl bir eğitim sisteminde yetiştiği çok önemlidir.

İnsanın varoluşuyla beraber sürekli bir öğrenme süreci başlamaktadır. Bu öğrenme, resmi ya da gayri resmi bir şekilde yaşamın sonuna kadar devam eder. Bu nedenle öğrendikleri, aldığı eğitimler hem bireyin kendisini hem içinde yaşadığı toplumu hem de dünyayı dolaylı ya da doğrudan bir şekilde etkilemektedir.⁸³ Bu sebeple eğitim kurumlarını bu yeni modele göre tasarlamak gerekmektedir. Çünkü birey aileden, toplumdan ve en önemlisi eğitim sisteminden ne alırsa karşılığında da onu verecektir. Günümüzde dünya ülkeleri ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarını küreselleşmeye göre düzenlemektedir. Bu düzenlemenin başarısı ülkenin gelişmişlik düzeyiyle doğru orantılı olarak gerçekleşir. Bu değişim süreci gelişmiş ülkelerde olumlu sonuçlar verirken az gelişmiş ülkelerde altyapı yetersizliği olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir.⁸⁴

Yirmi birinci yüzyılda nüfusun hızla artışı, nüfus artışıyla beraber artan talepler ve bunlar doğrultusunda ortaya çıkan küreselleşme; ülkelerarası sosyal, politik ve ekonomik alanda sınırların aşıldığı bir dönem oldu. Bu hızlı değişim toplumdaki

⁸³ İsmail Gelen, “P21- Program ve Öğretimde 21. Yüzyıl Beceri Çerçeveleri”, *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 2, 2017, s.16

⁸⁴ Melih Ener, Esra Demircan, “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, *Yönetim Bilimler Dergisi*, 4,2, 2006, s.198

kurumları, kurumlara yön veren ilke ve değerleri de değişime götürdü.⁸⁵ Nüfusun hızla artışı aynı zamanda genç nüfusun artmasına dolayısıyla da işsizlik oranlarının da artmasına sebep oldu. Gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinde istihdam ve işsizlik önemli bir sorundur. İstihdam konusu, genç nüfusun sosyal kimliğine yön verme, yaşam, özsaygı, bağımsızlık gelişimi ve politik vatandaşlık gelişimi gibi durumlar açısından önemlidir. Bu sebeple gençlerin işsizlik mücadelesi hem bireysel hem de toplumsal olarak ciddi bir sorundur.⁸⁶

Gelişen teknolojiyle birlikte farklı iş modelleri de ortaya çıkmaya başladı. Bireylerden teknolojiyi de kullanarak inovasyon yapmaları, girişimci olmaları beklenmektedir. Bu yüzyıl inovatif⁸⁷ fikirlerin ve girişimcilerin çağıdır. Bu çağda artık gelişmişlik seviyesi girişimcilik kültürü üzerinden şekillenmektedir. Gelişmiş ülkeler yeni ekonomilerinde girişimciliği destekleyici politikalar uygulamaktadır. Bu alanda yapılacak bilimsel araştırmalara destek verip enstitüler kurmakta ve bu alanla ilgili dersleri ön planda tutmaktadır. Tarihsel olarak gelişimlerdeki sosyo-kültürel etkenlerle ya da yönetim şekillerinden dolayı girişimcilik ruhu oluşmamış veya bastırılmış olan ülkeler ise diğer ülkelerin hızına yetişebilmek için hızla eksiklerini giderme çabası içine girmektedir.⁸⁸ İçinde bulunduğumuz bilgi çağında sosyal ve ekonomik yapının merkezinde insan vardır. İnsan, bilgiyi üreten, kullanan ve yönetendir. Dolayısıyla bilgi toplumunda yönetim ve liderlik tarzları da değişti. Girişimcilik de buna göre şekillendi. Girişimci piyasayı ve talepleri gören kişidir. Bu sebeple bilgi toplumunda girişimci bilgiye ve bilgiyi yönetebilme kapasitesine sahip olmalıdır.⁸⁹

Dünya liderleri içinde bulunduğumuz bu çağı ve bilgi toplumunu en iyi şekilde yakalayabilmek ve bu çağa uyumlu bir dünya oluşturabilmek için bazı kararlar almaktadır. “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar” projesi de bu

⁸⁵ Melih Ener, Esra Demircan, *a.g.m.*, s.198

⁸⁶ H. Yunus Taş, Merve Bilen, “Avrupa Birliği ve Türkiyede Genç İşsizliği Sorunu ve Çözüm Önerileri”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3,6, 2015

⁸⁷ Değişen koşullara uyabilmek için toplumsal, kültürel ve yönetsel ortamlarda yeni yöntemleri kullanmaya başlayan kimse, yenileşimci. Bkz. TDK, Güncel Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>

⁸⁸ “Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi Kurumsal Kimliği”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1, 2, 2007, s.8

⁸⁹ Tülin Durukan, “Dünden Bugüne Girişimcilik ve 21. Yüzyılda Girişimciliğin Önemi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1, 2, 2007, s.31

çalışmalardan biridir. Dünya liderleri 2030 yılına kadar temelde üç büyük problem için on yedi küresel hedef belirlediler. Bu hedeflere ulaşmak için tüm dünya ülkeleri çalışmalar yürütmektedir. Bu hedefler belirlenirken gelişmemiş ülkeler adına özel maddeler de belirlenmiştir. Çünkü bu hedeflerin amacı tüm dünya ülkelerini büyük ölçüde yirmi birinci yüzyıla uyum sağlamış bir ülke haline dönüştürmektir. Bu küresel amaçların dördüncüsü olan Nitelikli Eğitim hedefi, eşit, kaliteli, bilgi ve teknoloji toplumu becerilerini kavrayabilen bir eğitim modeli oluşturmak için belirlendi.

Küresel kalkınma amaçları insani artılar oluşturarak bireylerde yeni değerler edindirmeyi hedeflemektedirler. Bu amaçlarla bilgi toplumu sürecinin etkisi altında olan insanları ve toplumları, hem toplum düzeyinde hem de küresel düzeyde bu sürece dâhil etmenin yolları aranmaktadır.⁹⁰ Nitelikli eğitim hedefi de, sürdürülebilir kalkınmada anahtar görevi görmektedir. İnsanlar nitelikli bir eğitime sahip olduğunda yoksulluktan da kurtulabilir. Nerede yaşarsa yaşasın insana daha sağlıklı, kaliteli ve sürdürülebilir bir yaşam sağlar. Bunun yanı sıra eğitim, hoşgörülü bireyler yetişmesini sağlar ve barış yanlısı toplumların oluşumuna destek olur. Nitelikli eğitim aynı zamanda eğitimde eşitsizliklerin azaltılmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olur. Nitelikli bir eğitim alan birey diğer küresel amaçlar içinde farkındalık kazanarak daha iyi bir dünya için katkı sağlamaktadır.

Nitelikli eğitim hedefi maddeleri çocukları ve gençleri yirmi birinci yüzyıl toplumuna uyumlu, gerekli donanımları sağlamış bir şekilde yetiştirmeyi hedeflemektedir. Dördüncü madde olan *“2030’a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimciliğe yönelik teknik ve mesleki becerileri de kapsayan ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması”*⁹¹ artık bu çağda ve sonrasında bireylerin kaliteli iş koşullarında çalışması ve çağın gereklerine uyumlu iş koşulları geliştirmesi amacını desteklemektedir.

⁹⁰ Ahmet Şerif İzgören, *Geleceğin Organizasyonunu Yaratmak*, Academyplus Yayınları, 2001, Ankara, s.51

⁹¹ Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar- Nitelikli Eğitim, <https://www.kureselamaclar.org/amaclar/nitelikli-egitim/>, (7.4.20)

Bilgi toplumu bireylerinden, eleştirel düşünme, problem çözme, yeni fikirler üretme, toplumsal meselelere duyarlı olma, iş birliği ve iletişim, küresel farkındalık, liderlik, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, çevre ve finansal okuryazarlık yanı sıra anadil, ekonomi, coğrafya, sanat, vatandaşlık, matematik ve fen alanlarında da bilgi sahibi olması beklenmektedir. Eğitim sistemi de buna göre şekillenerek, geleceğin girişimcileri bu özelliklerle donatılarak yetiştirilmelidir. Bu beceriler, bireylerin iyi birer dünya vatandaşı ve nitelikli iş gören olmalarını sağlar.⁹²

Bu durumda “Girişimcilik yetenekleri doğuştan mıdır yoksa sonradan mı edinilir?” sorusu yeniden gündeme gelecektir. Girişimcilikte hem doğuştan gelen özellikler hem de dış etkenler yoluyla ortaya çıkan kişisel özellikler etkilidir. Girişimcilik eğitimi de bireyin yeni fikirler üretme becerisine yardımcı olur. Bireyin karşısına çıkan fırsatları takip edebilmesini, Dünyaya ve içinde bulunduğu topluma farklı pencerelerden bakarak çözüm odaklı ve farkındalık sahibi bir birey olmasını sağlar. Aynı zamanda başarıma arzusu ve hedefe odaklı olmada girişimciliğe yönelik beceri amacı kapsayan bir eğitimle iyi bir şekilde gelişecektir.⁹³

2.1. Girişimcilik Eğitimi

Girişimcilik ve girişimci kişiler zaman içerisinde artış göstermektedir. İşsizlik, istihdam sorunları, ekonomi piyasasındaki sorunlar karşısında girişimciliğin, iş sahibi olmak isteyenler için değerli bir yer edinmesi buna sebeptir. Girişimci kişi kâr elde edip geçimini sağlama çabasıyla beraber, hizmet veren toplumsal sorunlar üzerine düşünen kişidir. Bireyin girişimci olması ve kendini geliştirmeye devam eden bir girişimci olması, hem kişiye hem ülkeye hem de dünyaya olumlu anlamda katkıda bulunmasını sağlar. Bu sebeple devletler girişimcilerini destekler ve en iyi şekilde yetiştirmeleri için eğitim programları hazırlar. Ülkemizdeki örneklerini de kalkınma planı çalışmalarında gördük.

⁹² Ramazan Cansoy, “Uluslararası Çerçevelere Göre 21.Yüzyıl Becerileri ve Eğitim Sisteminde Kazandırılması”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7, 4, 2018, s.3113

⁹³ Pınar Göktaş, Salim Parmaksız, “Bir Uygulamalı Girişimcilik Eğitim Örneği Olarak; Ağ ve Teknoloji Odaklı Uygulamalı Girişimcilik Projesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10, 24, 2019, s.277

“Girişimcilik öğretilir mi?” sorusuna verilen farklı cevaplar mevcuttur. Bazı uzmanlar öğretililebileceğini bazıları ise doğuştan gelen yetenek olduğunu öne sürmektedir.⁹⁴ Kısmen kişilik özelliği kısmen eğitim desteği olduğunu savunanlar da vardır. Sadece doğuştan gelen özellikler girişimci olmak için yetersizdir. Eğitim ve öğretim insan hayatının her aşamasında olduğu gibi girişimcilik konusunda da kıymetlidir.⁹⁵ Eğitim insanın fark etmediği yönlerini açığa çıkarır. İnsana yepyeni donanımlar katar. Kendi yolunu bulması için ışık tutar. Fikrin ve yeteneğin doğru eğitimle desteklenmesi çok önemlidir.

Girişimcilik eğitimi, bireyi yeni fikirler üretme becerisi, bir fikri eyleme dönüştürebilmek için gerekli yöntem ve kaynakları elde etme becerisi, yaratıcı düşünebilme, eleştirel bakış açısı ve fırsatları fark ederek değerlendirme gibi konularda desteklemek amacını hedeflemektedir.⁹⁶ Bu eğitimin farklı örnekleri mevcuttur. Mesela, KOSGEB⁹⁷ çalışmasıyla verilen uygulamalı girişim eğitimi, özel bir kurumun ya da yine devlete ait halka açık eğitim kurumlarında verilen girişim eğitimi ve okul bünyesinde, MEB öğretim programında, üniversitelerin öğretim programında yer alan girişimcilik eğitimleri gibi.

Okulların öğretim programında girişimcilik eğitiminin yer alması yirmi birinci yüzyılın bireylerini yetiştirmede önemlidir. Girişimcilik eğitimi ayrı bir ders olarak bulunmasının yanı sıra derslerinin tamamının içinde öğrencileri bu beceriler açısından donanımlı yetiştirmek gerekmektedir. Çünkü artık iş arayan değil işi kuran

⁹⁴ Harvard Business School profesörü Wassermann, işletme eğitimi verilebildiğine göre girişimciliğin de eğitimini verebiliriz fikrini savunmuştur. Douglas ve Shepherd’ın aktardığına göre de girişimcilik sonradan öğrenilmemekte ve aileden gelen özellikler etkili olmaktadır. Klein’in aktardığına göre başka bir Harvard Business School profesörü Howard Stevenson da Beethoven olmanın öğretilmeyeceğini fakat doğuştan gelen yetenekler varsa piyano derslerinden de faydalanılacağını savunurken Solomon, Duffy ve Tarabishy gibi isimlerse girişimcilik eğitimini savundular. Bkz. Peter G. Klein, “Can Entrepreneurship Be Taught?”, *Journal of Agricultural & Applied Economics*, 38, 2, 2006

⁹⁵ Pınar Özdemir, *Girişimci Üniversiteler ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi*, (Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2016

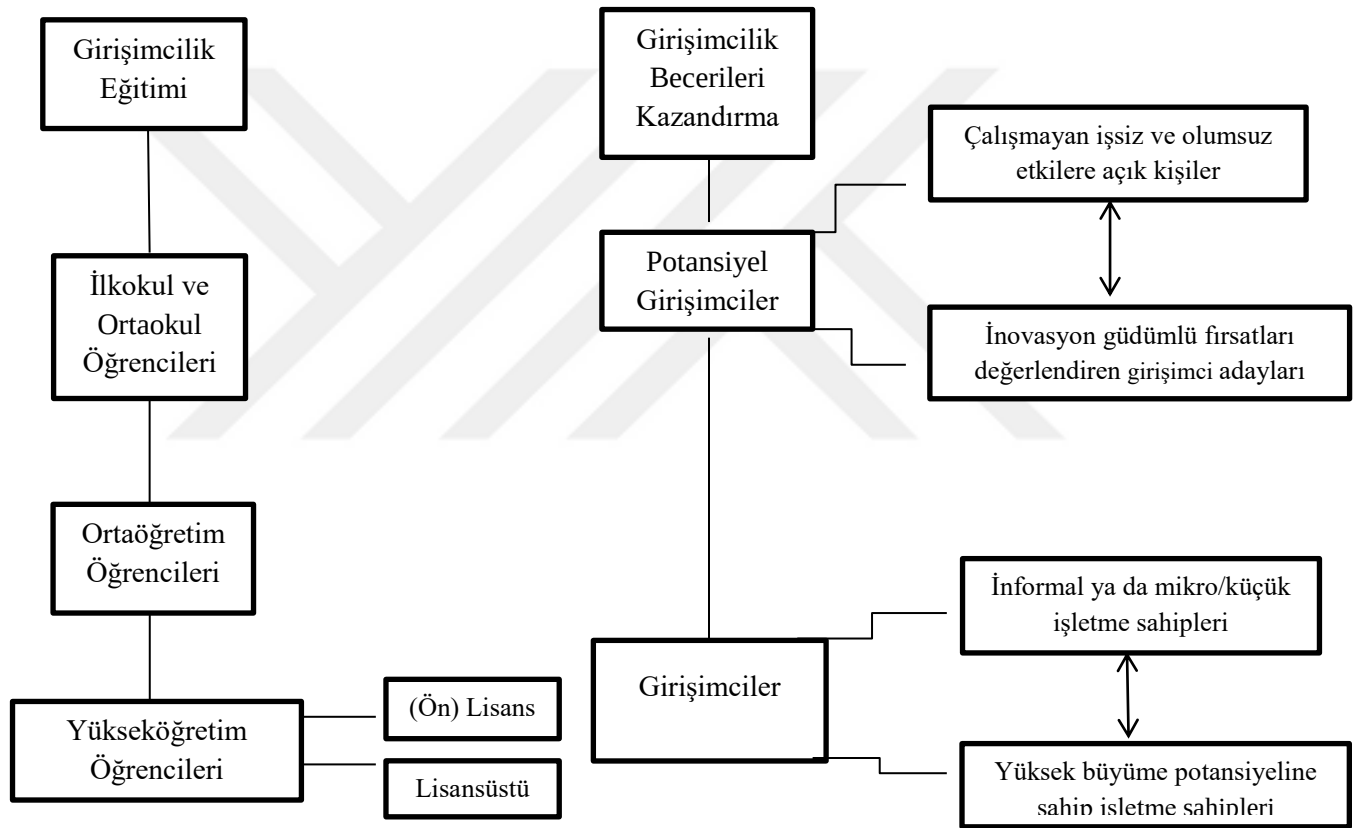
⁹⁶ Pınar Göktaş, Salim Parmaksız, *a.g.m.*, s.277

⁹⁷ “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi bir kamu kurumudur. Kosgeb’in kuruluş amacı küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının daha modern, karlı verimli hale gelmelerine yardımcı olmak ve dünya pazarlarında rekabet edebilecek güce ulaşmalarını sağlamaktır. Diğer çok önemli bir görevi de Türkiye’de girişimciliğin gelişmesine yardımcı olmaktır.”: Burhan Aydemir, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Kobilere Destek Veren Bir Kuruluş: KOSGEB”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3,3, s.103

nesil yetiştirmek gereklidir. Genç nüfus arttıkça işsizlik sorunu da artacaktır ve yeni neslin ihtiyaçlarına yine yeni nesil çözüm üretecektir. Eğitim ve öğretimin türü ve içeriği, bireyin yaşının gerektirdiği beceriler ölçüsünde olmalıdır.

Girişimcilik eğitim ve öğretimi genel bir çerçevede Şekil-3' de incelenebilir

Şekil-3: Girişimcilik Eğitimi ve Öğretimi

Kaynak: Pınar Özdemir, 2016, s.9

2.2. Tarihsel Olarak Türk Eğitim Sisteminde Girişimcilik

“Her şeyi yeniden yapma imkânım olsaydı işe eğitimle başladım.”

Jean Monnet

Eğitim: Bireyin toplumsal yeteneklerini, zihni, bedeni, duygusal davranış ve tutumlarını, olumlu diğer davranışlarını hedeflenen şekilde geliştirilmesi sürecidir. Eğitim yaşam boyu sürer. Amaçlı, planlı ya da tesadüfi şekilde gerçekleşebilir. Eğitim okulu ve öğretimi de kapsayan geniş bir kavramdır.⁹⁸

Öğretim: Tek taraflı olarak belli bir alanda bilgi aktarma, öğretme ve sonuç olarak öğrenme eyleminin gerçekleşmesi için yapılan planlı çalışmalardır. Eğitimin bir parçasıdır.⁹⁹

Eğitim tarihi, Türk tarihi içerisinde yer edinen, eğitimle ilgili olan tarih bilimidir. Eğitim sistemini, eğitim ve öğretimde herhangi bir konuyla ilgili gelişimi, düşünce yapısını, bireyi o konudaki yetiştirme düzenini anlamak ve incelemek için eğitim tarihini incelemek gerekir. Eğitim tarihi, eğitim politikasını değerlendirmek, yorumlamak ve öneriler sunmak adına önemlidir. Bu bağlamda eğitim tarihi en güçlü kaynaktır. Türk eğitim tarihi bilinen ilk Türk toplumları ile başlar. Eğitim sisteminde girişimciliğin gelişimi arayışına oradan başlayacağız.¹⁰⁰ İslamiyet öncesi Türk devletleri genel olarak savaşçı toplumlar oldukları için ve kültürel gelişime önem verip daha çok diploması, kâtiplik, memuriyet gibi alanlarla ilgilenerek ekonomi ve ticaret faaliyetlerinde bulunmadıkları için İslamiyet sonrası Türk Devletleri’ne değinilecek.

⁹⁸ Prof. Dr. Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*, 15.baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2015, Prof. Dr. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 30.baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2018

⁹⁹ Prof. Dr. Mahmut Tezcan, *a.g.e.*, s.5

¹⁰⁰ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.1

2.2.2. İslamiyet Sonrası Türk Devletlerinin Eğitim Sisteminde Girişimcilik Temelleri

Türklerin İslamiyet'i benimsemeleriyle ilk kez planlı ve düzenli bir örgün eğitim başladı. Medrese adı verilen okul kavramı ortaya çıktı. Bu dönemde ilimle uğraşmak ön plandadır. Tıp, felsefe, matematik, teoloji gibi çeşitli bilimlerde önemli bir yere sahip olan bilim insanları bu dönemde yaşadı. Çocuklar ve gençler ilk olarak ahlak ve erdem konularında eğitilerek buna göre yetiştirildi. Bunun yanı sıra bu dönemde, eğitimde bireysel yeteneklere ve farklılıklara değer verilen bir dönemdir. Örneğin, bu dönemin önemli isimlerinden İbni Sina, insanın eğitimle yeteneklerini en üst düzeye ulaşacak şekilde geliştirmesi gerektiğini düşünüyordu. Fakat buradaki amaç, kişinin bu yolla mutluluğu bulacağı ve Allah'ın etkisini hissedeceği olarak yorumlanmaktadır.¹⁰¹

Karahanlılar ve Gazneliler döneminde, ticaret yollarının güvenliği için kurulan kervansaray gibi yapılar eğitim amacıyla kullanıldı. Ticaret yapılarının yanına medrese ve derslikler açıldı. Bu dönem ahlak ve değer eğitimi dışında, meslek eğitimi de verildi. Loncalar ilk olarak bu dönemde kuruldu ve mesleki, ticari eğitimin merkezi oldu.¹⁰²

İslamiyet'in kabulünden sonraki diğer devletler, Selçuklular ve Anadolu beylikleridir. Bu dönemde de medreseler ve ilim eğitim, öğretimleri devam etti. Bu dönemde tasavvuf akımı hâkim oldu. Önemli mutasavvıflar yetişti. Türklerin İslamiyet'i benimsemesiyle, dönemin tüm devletleri genel olarak aynı doğrultuda eğitim verdi. İslamiyet'in Türklerin karakter yapısında bazı değişimler gerçekleştirerek ahlak ve erdem öğretisinin ön plana gelmesiyle sermaye biriktirme fikrinden uzak bir toplum yapısı oluştuğu görüşü ortaya çıkmaktadır. Eğitim, bilim, savaş işleri, siyaset ya da hizmet gibi alanlarda yoğunlaştı. Bu durum gençlerin girişimci ruhunun törpülenmesine ya da oluşmamasına sebep olmuş olabilir.¹⁰³

¹⁰¹ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, 25

¹⁰² Mustafa Gündüz, *Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi*, 1.baskı, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.5

¹⁰³ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.12

2.2.3. Osmanlı Devleti Eğitim Sisteminde Girişimcilik Temelleri

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarında eğitim konusunda, Selçuklu geleneklerini devam ettirdi. İlime ve âlim yetiştirmeye önem verildi. Osmanlı döneminde de medrese eğitimi devam etti. Temeli Abbasi döneminde atılan Ahilik, Osmanlı döneminde geniş bir coğrafyaya yayıldı. Ahilik diğer adıyla esnaf eğitimi, sanatkâr ve esnaf için çırak, kalfa, usta sıralamasına göre yetiştirildi. Ahiler iç ve dış ticareti adil bir şekilde yürütüp devletin iktisadi gelişimini canlı tuttu. Ahiliğin temel amaçlarından biri de ahlak ve terbiye eğitimi vermektir. Ahiler toplumu oluşturan herkesin arasında denge oluşumuna, yardımlaşma ve dayanışmaya katkı sağlama amacındadırlar.¹⁰⁴

Osmanlı klasik dönemine bakıldığında; ilk modernleşme hareketlerine kadar geçen süreci ifade eden bu dönemde, eğitim medreselerde devam etti. Birkaç farklı medrese vardır. Medreselerin vakıflarla bağlantılı ve kapsamlı bir idari organizasyonu vardır. En üst sorumlu vakıf yöneticisidir. Bu kişi mali sorumlular aracılığıyla gelir ve giderleri belirleyip eğitim-öğretimi uygun şartlarda devam ettirir. Medreselerde ders veren kişilere müderris, öğrenim görenlere talebe denir. Medreselerin belli dereceleri vardır. Müderrisler de bu hiyerarşik düzene göre atanır.¹⁰⁵

Osmanlı klasik döneminde âlim yetiştirme dışında eğitim-öğretim, meslek ve ihtisas medreselerinde yapılır. Darütlıp, Darülmecnevi ve darülkurrarlar buna örnektir. Bu dönemde meslek eğitimleri önemli devlet memurları ve yüksek statüye sahip meslek erbabı yetiştirme amacındadır. Bu dönemde İslamiyet'in ve halifeliliğin etkisiyle bilim dili yoğun olarak Arapçaydı. İslamiyet'in meslek şekillerini ve bireylerin yetiştirme tarzını etkilediği savunulmaktadır. Bilimin yalnızca Arapça yapılabileceği görüşü ve ezberciliğe aşırı dayalı eğitim şekli zamanla medreselerin bozulmasına yol açtığı aktarılmaktadır. Yalnızca öğrenme amacıyla okuyan, geniş bilgiye sahip ancak okuduklarını uygulayamayan ya da yeni bilgiler üretmeyen bilim insanları yetişmesi olumsuz etkilere sebep olduğu savunulmaktadır. Aynı zamanda

¹⁰⁴ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.23

¹⁰⁵ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*

siyasi anlayış, bilimi baskı altında tuttu ve gelişmesini önledi. Yönetimin medrese üzerinde fazlaca kontrol yetkisine sahip olduğu ve eğitimin bilimsel anlayışa göre değil de iktidara göre biçimlenmekte olduğu savunulmaktadır. Bu döneme ve medreselere genel olarak bakıldığında Osmanlı'da eğitimin, yetiştirmek istediği belli bir profile göre yapılması ve sınırlı sayıda kişi yetiştirme amacının ekonomik gelişme açısından da olumsuz etkilere sebep olduğu savunulmaktadır. On altıncı yüzyılın ortalarında nüfus artışı, ağırlaşan vergiler ve toprak kazanımının durması kırsal nüfustaki gençlerin kentlere göç etmesine ve medreselere sığınmasına sebep olduğu belirtilmektedir. Bu durumun da medreselerde yığılmalara, gereğinden fazla öğrenci birikip niteliksiz öğrenci yetişmesine sebep olduğu görülmektedir.¹⁰⁶

Osmanlı'da medrese dışında da okullar mevcuttur. İlkokul olarak diğer İslam ülkelerindeki mektep denen okulları örnek aldıkları görülmektedir. Halk bu okulları mahalle mektebi ya da sıbyan mektebi olarak da isimlendirir. Bu okullardaki eğitimin amacı temel dini bilgileri öğretmektir. Halk bu durumdan memnundu. Çocuklarının hafız olarak yetişmesini istiyorlardı. Bu durumda da İslamiyet'in toplum ve eğitim üzerindeki etkileri görülmektedir.¹⁰⁷

Osmanlı'da saray içi eğitim ve öğretim kurumlarına bakıldığında, bunlardan en kapsamlısı Enderun mektebidir. Bu mektebin esas amacı Hristiyanların yetenekli çocuklarını alıp devlet adamı olarak yetiştirmektir. Hükümdarlar da sarayda onlara has okullarda yetiştiriliyordu. Saray eğitimi de ilim, dini bilgiler ve askerlik üzerineydi.¹⁰⁸

Osmanlı'da azınlık ve yabancılar da okullar açtı. Azınlık okulları da kilise faaliyetleri ile bağlantılıydı. Bu okullarda dil, felsefe, tıp, dini bilgiler, fiziki bilimler okutuluyordu. Bunlar dışında, Osmanlı'da bir de memur yetiştiren eğitim kurumları vardı. Osmanlı eğitim tarzına genel olarak bakıldığında, ekonomi ve ticaret metotları eğitimleri loncalar dışında görülmemektedir. Bunun yanı sıra girişken bir birey yerine savaşçı, asker, memur ve âlim yetiştirmek ön plandadır. Bunu yanı sıra çocuk

¹⁰⁶ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.85

¹⁰⁷ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.92

¹⁰⁸ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.102

pedagojisine uygun şekilde bir eğitim sistemi oluşturulmaya çalışıldığı da örneklerde görülmektedir.¹⁰⁹

Osmanlı'da matbaanın ilk gelişi Batı'yı tanımaya yönelik teşebbüslerin başlamasıyla gerçekleşti. Geç gelmesi ve yine de etkili kullanılmamasına rağmen, İbrahim Müteferrika tarafından getirilen matbaa sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda değişimlerin başlaması için bir adım oldu. Bu adımla yavaş yavaş Osmanlı'da ve dolayısıyla eğitimde de yenileşme hareketleri başladı. Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik olarak zor bir sürece girmesi, eğitimdeki iyileşmelerin de buna yönelik yapılmasına sebep oldu. İlk yenileşme hareketleri askeri okullardan başladı. Ardından İlköğretim zorunlu hale getirildi.¹¹⁰

Tanzimat dönemine gelindiğinde modern okulların taşrada da yaygınlaşması gerektiği kabul edildi. Kızların eğitime başlaması, yeni öğretim yöntemlerinin kabulü, Darülmualimin ve Darülfünun'un açılması bu dönemde gerçekleşti. Devlet girişilen yeniliklerin gerçekleşmesi ve kalıcı olabilmesi için eğitim sistemindeki iyileşmelere önem verdi. Bilgili bir toplum ve aydın birey tipi oluşturmak gerektiğini düşünüyorlardı. Halkın bilgisizliğini gidermek için gerekli ihtiyaçlara göre eğitim kurumları açıldı. Her düzeyde eğitim ve mesleki eğitimin sağlanması gerektiğine karar verildi. Bu dönemde başlatılan sanayileşme hareketiyle kurulan fabrikalara teknik eleman yetiştirmek için Mekteb-i Sanayi açıldı. Programı içerisinde matematik, kimya, mühendislik ve resim dersleri yer alan okul, eğitime başlayamadan kapandı. Bu okulun kapanmasının ardından Tuna valisi ıslahhaneler açmaya başladı. On yedi yıl sonra Rusçuk'ta kızlar için bir sanayi mektebi açmayı başaran vali, okulların benzerini Mekteb-i Sanayi adıyla İstanbul'da açtırdı. Bu okullarda iş eğitimine yönelik fazlasıyla ders verildi. Bu dersler, hesap, defter tutma, terzilik, kunduracılık, çiftçilik, fotoğrafçılık, dokumacılık, matbaacılık gibi zanaatlardan oluştu. Bu sanayi mektepleri devletin endüstriyel eğitimi yaygınlaştırmaya yönelik çabalarının kanıtıdır. Kızlar için kurulan ilk mesleki öğretim de Cevri Kalfa İnas Rüştüyesi'nde açılan el işi kurslarıdır. Daha sonra da

¹⁰⁹ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.102

¹¹⁰ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*

Tophane-i Amire Nazırlığı Kız Sanayi Mektebi açılarak okulun mezunları dikim evlerinde iş sahibi oldu.¹¹¹

On dokuzuncu yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet döneminin başladığı yıllardır. Bu yıllarda Avrupa'da sömürge arayışları ve kapitalizm hat safhadadır. Bu dönemde Osmanlı'da geleneksel okullar düşüş yaşamaya başladı. Ekonomik anlamda zor bir döneme girildi. Batının seküler ve materyalist eğitim tarzı Osmanlı'da da yer bulmaya başladı ve Batılı okullar açıldı. İkinci Abdülhamid döneminde bu Batılı okul sistemi içine dini unsurlar da dâhil edildi. İkinci Abdülhamid, yeni eğitim tarzıyla devleti bu zor durumdan kurtarabilecek aynı zamanda da otoriteye sadık kalacak bir nesil yetiştirilmesini amaç edindi. Abdülhamid, devleti yaşatacak olanın maddi ve manevi olarak varlıklı Müslüman kesimin olacağına inanıyordu. Müslüman bir orta sınıf oluşturmayı hedefledi. Bu orta sınıf, okur-yazar, girişimci, kültürel ve ekonomik anlamda varlık gösteren bir toplum olmalıydı. Eğitimli ve girişimci Müslümanlara pozitif ayrımcılık yapılarak bu hedefe ulaşım hızlandırılmak istendi. Bu hedef sonucu küçük bir düzeyde de olsa ekonomik güç oluşturan Müslüman kesim var olmaya başladı. Bu sınıfın gelişmesiyle toplumda az da olsa ticaret, bilim ve sanata ilgi duyma durumu körüklendi.¹¹²

Bu dönemler eğitim çalışmalarının yükselişte olduğu dönemlerdir. Avrupa'ya talebe gönderme uygulaması bu dönemde artarak devam etti. Avrupa'nın birçok ülkesine beş yüz elli talebe gönderilerek yüksek tahsilli genç nüfus oluşturmak hedeflendi. Bu gelişmeler yanı sıra köylüler içinde bir eğitim programı hazırlanmasına karar verildi. Toplumun geneli kırsalda yaşıyor ve tarımla uğraşıyordu. Bu sebeple onların işine yarayacak nitelikte bir eğitim hedeflendi. Tarımsal kapasiteyi artırmak ve köylülerin bilinçlenmesini sağlamak için buna yönelik eğitim verecek öğretmen yetiştirme metotları da düşünüldü.¹¹³

II. Meşrutiyet döneminde Avrupa kökenli birçok eğitim akımı tanıtıldı. Bunlardan ilki seçkinler eğitimi akımıdır. Bu akıma göre eğitim ve öğretim toplumda seçkin bir

¹¹¹ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.77

¹¹² Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.92

¹¹³ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.114

kesim yaratabilmek için verilmelidir. İkinci akım çocuktan hareket akımıdır. Bu akıma göre, çocuklar büyüklerin değerlerine göre değil de kendi doğal şartlarına göre eğitim almalıdır. Üçüncü akım iş okulu akımıdır. Bu akımda da okulun amacı üretmek ve hayata karşı somut iş yapmaktır. Çocuk hayat pratiklerini davranış haline getirmelidir. Dördüncü akım girişkenlik eğitimi akımıdır. Bu akımda ise girişken, müteşebbis zihniyete sahip nesiller yetiştirilmesi gerektiği savunulur. Yeni nesil memur olma hayalinde değil teşebbüs yapma zihniyetinde yetişmelidir. Diğer akım kitle eğitimi akımıdır. Bu akıma göre sanayi toplumunun ihtiyaçlarına yönelik olarak bütün toplum kesimleri belli bir seviyeye kadar eğitilmelidir. Son akım ise kültür eğitimi akımıdır. Bu akıma göre toplum bireyi nasıl yetiştirmesi gerektiği sorusunun cevabını kültürel yapısında bulur.¹¹⁴

II. Meşrutiyet döneminde endüstri ve ticaret toplumu oluşturmak ve eğitim sisteminin buna yönelik düzenlemesi konusunda Prens Sabahattin'in görüş ve eserleri vardır. Buna örnek olarak Rum ve Yahudi cemaatlerini gösterdi. Bu cemaatler ticari bir toplum yapısına sahiptir. İlköğretimden başarılı bir biçimde yararlanıyor olmalarının sebebi de budur. Bu dönemde İsmail Hakkı Baltacıoğlu da görüşleriyle Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahip oldu. Ona göre üretime ve yaratıcılığa dayalı bir eğitim sistemi olmalıydı. Köylerde de tarıma dayalı bir sıbyan mektebi olması gerektiğini savundu. Baltacıoğlu, eğitimde güzel sanatların önemini de ilk kez öne süren eğitimcilerdendir.¹¹⁵

Bu son gelişmeler tarihsel olarak bakıldığında Osmanlı'nın dağılıp dönemine denk gelmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere Osmanlı bu dönemde eğitime gerçekten önem verildiğini gösterse bile bazı çalışmalar için geç kalındığı da görülmektedir. Klasik dönemden beri örnek alınan sistemi ve oluşturulmak istenen birey ve toplum zihniyetini değiştirmek ne yazık ki hiç kolay olmadı. Bu sebeple Osmanlı ekonomik ve siyasi anlamda çöküşe uğradı.

¹¹⁴ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.114-115

¹¹⁵ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*,

2.2.4. Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Eğitimde Girişimcilik Temelleri

I. Dünya Savaşı'nda imzalanan Mondros Mütarekesi ile yenilmiş kabul edilen Osmanlı Devleti'nin birçok toprağı işgal edilmeye başladı. Bu sebeple Türk milleti Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşına girdi. Bu dönemde Atatürk Ankara'da bir eğitim kongresi toplayıp yetiştirilmesi gereken yeni insan tipini anlattı. Eğitimde ilk olarak dışarıdan gelen tüm etkilerden uzak, milli bilince dayalı bir sistem oluşturmak hedeflendi. Ülkenin olumsuz ekonomik şartlarından ve halkın fakirleşmesinden eğitim yoluyla kurtulabileceğini savunuldu. Özellikle kırsal kesimde yaşayan çocukların, köylünün ihtiyaçları ve tarımsal gelişmeleri canlandıracak şekilde yetişmesi gerektiğini bildirildi. Köy çocukları sanat ve tarım eğitimi almalı ayrıca makineleşmeli şirketler kurulmalıdır hedefi belirlendi.¹¹⁶ Genel anlamda bakıldığında Kurtuluş Savaşı ve yeni bir devletin kuruluş yıllarında Osmanlı'nın son dönemde yetiştirmeye çalıştığı girişimci ve üreten nesil yetiştirme çabası artarak devam etti.

2.2.5. T.C. Kuruluşundan Günümüze Eğitim Sisteminde Girişimcilik

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında toplumun okur-yazar oranı yüzde onun bile altındaydı. Bu nedenle ilk olarak halkın okur-yazarlık seviyesini yükseltmek için çalışmalar yapıldı. Siyasi, ekonomik, kültürel, hukuki yönden birçok değişim yaşanan ülkede, bu değişimlerin halka aktarılmasının, benimsetilmesinin eğitim yoluyla yapılması planlandı. 1924'te Tevhid-i Tedrisat¹¹⁷ Kanunu çıkarılarak okullar eğitim bakanlığına bağlandı. Medreseler kapatıldı. Bu dönemde kadınların eğitimine çok önem verildi ve karma eğitime geçildi. Talebeler okullara yaşlarına uygun olacak şekilde kaydedildi. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak adına lise ve orta

¹¹⁶ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.325

¹¹⁷ Tevhidi- Tedrisat, öğretim birliğini sağlamak için hazırlanan kanundur. Bu kanuna ihtiyaç duyulmasının sebebi, Osmanlı Devleti'nde Batının örnek alındığı dönemlerde Rüştîye, İdadi, Sultani gibi ortaöğretim ve İptidai gibi ilköğretim okulları açıldı. Darülfünun kuruldu. Bu yeni açılan okullar Maarif Nezaretine bağlı olarak eğitim veriyordu. Bunun yanında Şeriye ve Evkaf Nezaretinde medrese ve sıbyan mektepleri de eğitim vermeye devam etmekteydi. Bir taraftan da azınlık okullarının sayısı gün geçtikçe arttı. Zamanla bu kurumların hepsi milli bir amaçtan uzak, birbirine zıt bireyler yetiştiren kurumlar haline geldi. Bu durumda eğitimde birlik oluşturan bir kanun ve kurum önemli ve gerekli oldu. Bkz; Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*

mekteplerden gündüz ücreti alınmamasına, çalışan yoksul çocukların parasız yatılı öğrenci olarak kabulüne karar verildi.¹¹⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokulların öğretim programındaki amaç, çocukları bilinçli bir vatandaş olarak hayata hazırlamaktır. Programı oluşturan dersler: Türkçe, Hayat Bilgisi, Hesap-Hendese, Tarih Coğrafya, Tabiat dersleri, eşya, yurt bilgisi, resim, el işleri, musiki, jimnastik, din dersi ve kız öğrenciler için ev idaresi ve dikiş dersleridir. Daha sonra programın ilk üç senesi birinci diğer iki senesi de ikinci devre olarak tanımlandı. Birinci devredeki hayat ve cemiyet alanındaki tüm dersler hayat bilgisi adı altında birleştirildi. Programda öğrencilerin ilgilerine önem verilmesine karar verildi. Hayat bilgisi ve yurttaşlık bilgisi dersleri okulun bulunduğu yerel bölge dikkate alınarak seçildi.¹¹⁹ Bu durumda çocuklar yaşadıkları toplumu ve doğasını daha iyi tanıyacak, toplumun ihtiyaçlarını tespit etme ve bu alanda çalışma konusunda daha başarılı olacaktır.

Oluşturulan bu ilkokul öğretim programı, 1935 yılında Kültür Bakanlığının emriyle inceleme ve değişikliğe tabi tutuldu. Yeni programda verilen dersler: Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi, Hayat Bilgisi, Hesap-Hendese, Resim-İş, Yazı, Müzik, Jimnastiktir. Eski programda yer alan kız öğrencilere olan dikiş, ev idaresi gibi dersler kaldırıldı. Bu dersler yerine kız ve erkek öğrencilere ortak olarak anne baba rollerinde fayda sağlayacak Aile Bilgisi dersi verildi.¹²⁰ Bu durum kadınların sadece belli işlere yönlendirilmesini engelleyerek, önlerinin her alanda açılmasına imkân sağlaması bakımından önemli bir gelişmedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaöğretim programlarına bakıldığında, 1924'te Sultanilerin liseye çevrildiği görülmektedir. Liseye çevrilen bu okullar iki kademeye bölündü. Beş yıllık ilkokul programından sonra, üç sene lise birinci devre olarak **orta mektep** adını aldı. Üç sene de lise ikinci devre olarak **lise** adını aldı. Orta mektep ayrı bir okul olurken lise de bu okulun üzerine devam edilen yüksek tahsile

¹¹⁸ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.132

¹¹⁹ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.136

¹²⁰ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.137

hazırlayıcı okul oldu. Eğitim-öğretim programında öncelikli amaç genel insani eğitim sonra da mesleki eğitimdi.¹²¹

Cumhuriyet döneminde eğitimin temel amacı, her kademedeki okulda yeni rejimin gerektirdiği ve Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesilleri yetiştirmektir. Yeni nesilleri milli varlıklarına ters düşmeyen her görüşe saygılı olarak aynı zamanda ülkesini iktisadi esaret altında bırakmayacak bir zihne sahip olarak yetiştirmek hedeflendi. 1924 yılında Eğitim Bakanı Vasfi Çınar bir genelge yayınladı. Bu genelgede yer alan, öğretimin uygulamalı ve işe yarar bir hale getirilmesi, okulların aile ve toplumun ihtiyaçlarını dinleyip göz önünde bulundurması, okulların tasarruf, yardımlaşma ve iktisat fikirleri vermesi maddeleri girişimci bireyler yetiştirmek adına temel teşkil edebilecek amaçlardır.¹²²

1924'te Balıkesir vilayet matbaasında Reşit Vahit (Koral) adında bir öğretmen tarafından ilkokul beşinci sınıf öğrencilerine **Hayat Rehberi** başlıklı bir belge dağıtıldı. Bu belgede Türk çocuğunun sağlık, ahlak, sosyal dayanışma, meslek, çevre vb. konularla ilgili yaşam ilkelerinden oluşan kırk sekiz madde yer aldı. Kırk ikinci madde Cumhuriyet rejiminin yetiştirmek istediği insan tipini göstermesi bakımından önemlidir. Madde şudur: "*Hak yeme, haksız olma, haksızlığa sükût etme!*" Bu maddeden anlaşılacağı üzere, yeni rejimle beraber artık sessiz kalan, bir şeylere boyun eğen, sadece kendi huzurunu düşünen pasif insan tipi net biçimde reddedilmektedir. Böyle bir insan tipi yerine, konuşkan, fikrini beyan etmekten çekinmeyen, haksızlıklara duyarsız kalmayıp gerekli tepkiyi gösteren, kendisi de kimseye haksızlık yapmayan yeni bir insan tipi amaçlandığı bu madde de açıkça görülmektedir.¹²³ Bu maddenin aynı zamanda girişken birey tipi yetiştirme hedefinde olduğu da görülmektedir. Toplumsal sorunlara duyarlı, ihtiyaçlara yönelik çalışan ve girişimci nesil yetiştirmek adına bu hedefler önemlidir.

Bu dönemde hazırlanan dergi, gazete vb. birçok yayında eğitim hakkında görüşler üzerine de yazıldı. Bu görüşlerdeki genel fikirlerden biri de Türk öğrencilerinin zeki

¹²¹ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.138

¹²² Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.331

¹²³ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.332

ve çalışkan olduğu ancak araştırma, düşünme, kişisel bir görüş sunma konularında yetersiz olduğudur.¹²⁴ Bu durum Osmanlı'dan beri gelen pasif, boyun eğen bireyler yetiştirme politikasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple eğitim politikalarında özellikle hür, fikirlerini rahatça ifade eden, üreten nesiller yetiştirme üzerinde duruldu.

Yetiştirilmek istenen yeni neslin, başarılı olması ve dünyaya uyum sağlaması için öncelikli olarak bulunduğu toplumu, kültürü, tarihini, dilini çok hakim bir şekilde tanımalı ve günlük hayatına entegre edebilmelidir. Bu sebeple yazı, dil, tarih ve kültür alanındaki inkılaplar çok önemlidir. Atatürk tarafından, yazı devrimi bu anlamda gerekli görüldü. Çünkü ona göre Arapça, Türkçeye uygun bir dil değil ve öğrenmesi zor olduğu için toplumda eğitim düşüklüğüne sebep olmaktaydı. Latin alfabesi çağdaş bir uygarlığa erişmenin en önemli aracıdır. Türk Dil ve Türk Tarih kurumları da bu amaçlar için görev almak üzere kuruldu.¹²⁵

Cumhuriyet döneminde okul öncesi eğitimde de düzenlemeler yapıldı. Bu eğitim isteğe bağlı olarak tanımlanmakla beraber milli eğitimin genel ilkelerine uygun olarak yeniden düzenlendi. Çocukların dili düzgün konuşması, beden, zihin ve duygu gelişimi açısından uygun şekilde öğretim yapılması, çocuklara iyi alışkanlar edindirilmesi amaçlandı. İlkokul ve sonraki kademelerde de çocukların ilgileri ve yetenekleri yönünde yetiştirilip bir üst kademeye ve hayata en uygun şekilde hazırlanması önemsendi.¹²⁶

Eğitim sistemindeki bu hedefleri somut anlamda gerçekleştirmenin en önemli kanalı öğretmenler, eğitimcilerdir. Çocuklar bu hedeflenen eğitim ve öğretimi öğretmenler yoluyla almaktadır. Bu sebeple öğretmenlerin de yeni sisteme uygun olarak yetiştirilmesi, donanımlı bir hale getirilmesi çok önemlidir. Bu konuda öğretmen eğitimlerinin düzenlenmesi yanı sıra öğretmenlere yönelik birçok genelge yayınlandı. Öğretmenlerin yetiştirmesi gereken vatandaş tipi ve bu yolda ne kadar kutsal bir göreve sahip oldukları onlara bildirildi.

¹²⁴ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.332

¹²⁵ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.345

¹²⁶ Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.346

Türk eğitim sisteminde, başta Atatürk olmak üzere, yerli ve yabancı uzmanlar görüşler bildirdi. Atatürk'ün eğitimle ilgili gözlem ve teşhislerinin çocukluk yıllarında başladığı söylenebilir.¹²⁷ Atatürk bir devlet kurucusu olarak, toplumun ihtiyaçlarına ilişkin somut teşhisler ve bunlara yönelik somut çareler üretti. Toplumda yaygın bir bilgisizlik durumu olduğunu, eğitim yöntemlerinin uygun olmadığını, eğitimin milli olmadığını tespit etti ve bunlara yönelik çalışmalar başlattı. Akılcı bir eğitim sistemiyle Türk milletinin ileri taşınması gerektiği fikrini savundu. Çocukların ve gençlerin, ticaret, tarım, sanat alanlarında faydalı, etkin bir biçimde yer alması gerektiğini, ilk orta öğretimin buna uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini bildirdi. İlk ve ortaöğretimin uygarlığın gerektirdiği ilim ve teknikle çocukların okuldan çıktıktan sonra aç kalmaya mahkûm olmayacak bir şekilde yetiştirmesi gerektiğini savundu. Eğitimle, üretici, faydalı, başarılı insanlar yetişmesini istedi. Bu görüş ve amaçlar günümüze de ışık tutmaktadır. Girişimci, kendi işinin sahibi, küresel dünyaya uyumlu gençler yetişmesi de böyle eğitim amaçlarının olduğu bir sistemde mümkün olur. Atatürk aynı zamanda gençlerin düşüncelerini çekinmeden beyan etmesinin önemini de belirtti.¹²⁸

İsmail Hakkı Baltacıoğlu da dönemin önemli eğitimcilerindendir. Baltacıoğlu ulusal bir okul programı oluşturulması gerektiği fikrini savundu. Ona göre ilkokulun ilk görevi sosyal kişiliğe sahip sonrasında da yaşadığı topluma ve çevreye uygun bireyler yetiştirmektir. Ortaokulların da mesleklere yönelik olması gerektiğini savundu. Okulların genel ve mesleğe yönelik eğitim verecek şekilde iki ayrı koldan yürütülmesi gerektiğini bildirdi.¹²⁹ Eğitimle ilgili birçok alanda görev almış olan Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç gibi isimler de köy eğitiminin önemini bildirip köy enstitülerinin açılmasının önünü açtı.

1940 sonrasında Tevhid-i Tedrisatla belirlenen temel ilkeler değişmeksizin devam etti. Bununla beraber okuma yazma ve ilköğretime önem verilip diğer alanlarda

¹²⁷ Kendisi bu konuda, “çocukluğuma dair hatırladığım ilk şey mektebe gitmek meselesine aittir. Daha çocukken, dersler, kitaplar arasında yuvarlanırken hissederdim ki bu dilin bir şeye ihtiyacı var. O ihtiyacın ne olduğunu, nasıl elde edileceğini bilemezdim; fakat mutlaka bir şey lazım olduğunu duyardım” demiştir. Bkz. Prof. Dr. Yahya Akyüz, a.g.e., s.339

¹²⁸ Prof. Dr. Yahya Akyüz, a.g.e., s.339

¹²⁹ A. Zeynep Işık, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Yaklaşımı”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 1997, s.255

sınırlı kaynaklarla devam edildi. Öğretmensizlik yüzünden çok sayıda okul bu dönemde kapalıydı. Ayrıca II. Dünya Savaşı ve onun etkilediği ekonomik bunalım sebebiyle toplum çocuklarını ancak ilköğretim düzeyinde okutabiliyordu. Ülkenin hem genel anlamda hem de eğitim alanında yeni bir kalkınma dönemine ihtiyacı vardı. Cumhuriyet'in kuruluşu ve ardından gelen devrimlerin geniş halk kitlelerine yayılması, hedeflenen insan yetiştirme tarzının desteklenmesi önemliydi. Bu sebeple temeli II. Meşrutiyet döneminde atılan köye yönelik eğitim faaliyeti projesi olan köy enstitüleri hayata geçirildi.¹³⁰

Cumhuriyetin kuruluşu ve sonrasında nüfusun büyük bir kısmı kırsal alanda yaşıyordu. Toplum yoksulluk içindeydi. Okuma-yazma ve üretim başta olmak üzere toplum birçok açıdan eğitimsiz ve bilgisiz durumdaydı. Savaşın getirdiği yıkıntılarla beraber beslenme, barınma, kıtlık, psikolojik bunalım gibi etkiler kırsal kesimi olumsuz durumlara sürükledi. Bu durumda, kırsal kesim Cumhuriyet'in hedeflediği birey tipiyle uyumuyordu. Atatürk bu konuda "Türkiye'nin asıl sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür." diyerek köy eğitimini ön planda tutmayı hedefledi. Dönemin uzmanlarına göre de köyde verilmesi gereken eğitim, şehirden farklı olarak üretimi kolaylaştıracak bilgiler içermeliydi. Köyün girişimci gücünü geliştirmek gerekiyordu. Köy çocukları belli bir bilince göre ve köy işçiliği konusunda uzman olarak yetişmeliydi.¹³¹

Bu amaçlar temelinde 1940 yılında, aydın, akılcı, bilimin değerini bilen, Cumhuriyet amaçlarına uygun aynı zamanda köydeki eğitim sorununu çözecek bireyler ve eğitimci yetiştirilmesi için köy enstitüleri kuruldu. Köy enstitülerinin ilk resmi öğretim programı 1943 tarihindedir. Enstitüler ilköğretimden sonra beş yıl öğretim yapmaktadırlar. Bu sürede toplam yüz on dört hafta kültür dersleri, elli sekiz hafta ziraat çalışmaları, elli sekiz hafta da teknik çalışmalar yapıldı. Bir hafta olarak derslerin dağılım süreleri şu şekildedir: Kültür dersleri her sınıfta yirmi iki saat,

¹³⁰ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.155

¹³¹ Neslihan Saka, *Köy Enstitülerinin Türkiye'nin Kalkınma Sürecindeki Yeri*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010

ziraat ders ve çalışmaları, her sınıfta on bir saat, teknik ders ve çalışmalar, her sınıfta on bir saat.¹³²

Üç başlık temelinde verilen derslerin içerikleri Tablo- 5’ te gösterilmektedir.

Tablo 5: Köy Enstitülerinin 1943 Tarihli Programına Göre Ders Grupları ve Şekilleri

Kültür Dersleri	Ziraat Dersleri ve Çalışmaları	Teknik Dersler ve Çalışmalar
Türkçe Tarih Coğrafya Yurttaşlık Bilgisi Matematik Fizik Kimya Tabiat ve Okul Sağlığı Yabancı Dil El Yazısı Resim-İş Beden Eğitimi ve Ulusal Oy. Müzik Askerlik Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı Öğretmenlik Bilgisi -Toplumbilim -İş Eğitimi -Çocuk ve İş Ruhu Bilimi -İş Eğitimi Tarihi -Öğretim Metodu ve Tat.	Tarla Ziraatı Bahçe Ziraatı -Fidancılık -Meyvecilik -Bağcılık -Sebzecilik Sanayi Bitkileri Bilgisi Arıcılık ve İpek bcc. Balıkçılık ve Su Ür. Ziraat Sanatları	Köy Demirciliği -Nalbantlık -Motorculuk Köy Dülgerliği -Marangozluk Köy Yapıcılığı -Tuğla ve Kiremitçilik -Taşçılık -Kireççilik -Duvarcılık -Betonculuk Köy ve El Sanatları (Kızlar İçin) -Dikiş, Biçki, Nakış -Örgü ve Dokumacılık -Ziraat Sanatları

¹³² Prof. Dr. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.394

Zirai İşletmeler Ekonomisi ve Kooperatifçilik		
--	--	--

Kaynak: Prof. Dr. Yahya Akyüz, 2018, s.394

Köy enstitülerinde işe dayanan zorlu bir öğretim programı mevcuttu. Öğrenciler kış döneminde üç ay ders yapıp iş öğrenir ve yaparlardı. Köy enstitüleri yetiştirilmek istenen nesle, hem zihniyet hem de verilen mesleki ve teknik eğitimlerle uygulama açısından, ulaşmak için önemlidir. Öğrenciler burada kültürel anlamda ufkunu geliştirdi. Toplumla iç içe olarak toplumun sorunlarını ve ihtiyaçlarını temelden inceleme fırsatı buldu. Birçok alanda mesleki ve teknik eğitim alarak iş kollarını genişletebilecek yeni iş kollarının önünü açabilecek beceriler elde etti. Girişimci gençler yetiştirmek açısından köy enstitüleri önemli bir örnektir.

1950’li yıllar ve sonrasında sanayi ve tarımdaki gelişmeler nitelikli işgücüne duyulan ihtiyacı artırdı. Bölgelerin bu konudaki ihtiyacını karşılamak için teknik öğretim okullarında çeşitli kurslar açıldı. Bu kurslarda tarım, ekonomi, bayındırlık alanlarında ihtiyacı karşılamak üzere sanatkârlar yetiştirilmesi hedeflendi. Toplumda yeni ihtiyaçlar oluştuğça eğitimde ve öğretmenlerin yetiştirilmesinde de yeni ihtiyaçlar belirlendi ve çalışmalar yapıldı.¹³³

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar eğitim ve öğretimde benzer amaçlar devam etmekte ve bu amaçlar toplumsal değişimlere göre de şekillenmektedir. Osmanlı’nın son dönemlerinde ülkenin ekonomik, siyasi ve kültürel bunalımlarıyla başlayan girişimci ve aktif nesil yetiştirme çabası günümüzde de devam etmektedir. Küreselleşme, dünyanın yeni ihtiyaçları ve dolayısıyla Türk toplumunun da yeni ihtiyaçları doğrultusunda eğitim sistemi de geliştirilmektedir. Kalkınma programlarında da önemine sıkça değinilen girişimci bireyler yetiştirme çabası günümüzde daha açık ve aktif şekilde sürdürülmektedir. Türkiye’nin bu konuda diğer dünya devletleriyle ortak birçok çalışması mevcuttur. Bunlardan biri olan

¹³³ Mustafa Gündüz, *a.g.e.*, s.165

“Sürdürülebilir Küresel Amaçların Nitelikli Eğitim maddesinde de” buna ayrı olarak yer verildi.

Günümüze kadar eğitim sistemi, öğretim programlarının içeriği, öğretmen yetiştirme programları çeşitli değişikliklere uğradı. Bu değişimler, hem toplumun, öğrencilerin ihtiyaçları ve gelişmelere göre hem de değişen hükümetlerin getirmek istediği yenilikler doğrultusunda gerçekleşti. 1980’lerde ülkedeki duruma bakıldığında okur-yazarlık oranının yüzde yetmiş ikiye yükseldiği görülür. Kitle iletişim araçları (basın, TV, radyo, sinema, video film vs.) bu dönemlerden sonra eğitimde ve öğretimi destekleme amaçlı kullanılmaya başladı. Zaman zaman eğitim sorunları üzerinde tartışmak adına kurul toplantıları yapılmaya başladı. 2000’li yılların başına doğru Türkiye’de Avrupa Birliğine girme çabaları başladı. Bu durum eğitim sisteminde de bu doğrultu da çalışmalar yapılmasını beraberinde getirdi. Her çocuğun eğitime eşit bir şekilde ulaşması için çalışmalar başlatıldı. Bu çalışmalar günümüzde hala devam etmektedir. Ülkedeki bozuk kentleşme, siyasi etkiler, yöresel kültürel etkiler, kaynakların yetersiz kalması gibi durumlar bunu nitelikli bir şekilde sağlamak adına engel olsa da iyileştirmek adına yapılan çalışmalar devam etmektedir.

Günümüzde mevcut olan eğitim sistemi 2012 yılında uygulamaya giren 4+4+4 sistemidir. Bu sisteme göre eğitim dört yıl ilkokul, dört yıl ortaokul, dört yıl lise olarak on iki yıllık zorunlu eğitim şeklindedir. Bu sistemde öğretim programı, ders içerikleri ve materyaller düzeyinde kademe kademe olacak şekilde girişimci nesil yetiştirme çalışmalarını inceleyebiliriz.

İlkokul;

TDK’de ilkokul şöyle tanımlanır: *“Zorunlu öğrenim çağındaki kız ve erkek çocuklarının temel eğitim ve öğretimini sağlamak için devletçe açılan veya açılmasına izin verilen dört yıllık okul”*¹³⁴ Okul öncesi öğretim sonrasında ilkokul başlar. Altı-on yaş aralığında çocuklar bu eğitime tabi tutulur. Öğretim programı zorunlu ve seçmeli derslerden oluşur. Genel olarak tüm ilkokullarda okutulan dersler;

¹³⁴ TDK, Güncel Türkçe Sözlük

Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Fen Bilimleri, Yabancı Dil, Görsel Sanatlar, Müzik, Oyun ve Fiziki Etkinlik, Trafik Güvenliği, İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisidir. Bu dersler içinde, Yabancı Dil eğitimi İkinci sınıfta başlar ve Trafik Güvenliği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bilgisi dersi dördüncü sınıfta verilir. Girişimcilik becerileri öğrencilere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır. Avrupa Komisyonu 2007 raporunda eğitimin üç kademesinde de girişimcilik eğitiminin öğrenciler üzerinde etkili olduğunu savunur. Girişimcilik geliştirilebilecek bir beceri olduğu için çocukların küçük yaşlardan itibaren girişimcilik hakkında bilgi ve becerileri kazanması gerekir.¹³⁵

Ders içerikleri incelendiğinde; Türkçe dersi, bireylerin hayat boyu işine yarayacak, dinleme/konuşma, okuma/yazma, dil ve zihin becerilerinin gelişimi açısından önemlidir. Girişimci bireylerde olması gereken özellikler bakımından öğretim programında yer alan; Erdemler, Milli Kültürümüz, Birey ve Toplum, Okuma Kültürü, İletişim, Hak ve Özgürlükler, Kişisel Gelişim, Bilim ve Teknoloji, Sanat, Vatandaşlık temaları başta olmak üzere diğer temalar da girişimcilik becerilerinin gelişimleri açısından önemlidir.¹³⁶ Bu temalar ile çocuklar toplumu tanıyacak, erdemli davranışları ayırt edecek, teknoloji, sanat gibi alanlarda temel eğitim alacaktır.

İlkokul Türkçe dersi bağlamında, ders kitaplarında öğrencilere girişimcilik için gerekli bilgi ve becerileri kazandırabilecek ya da teşvik sağlayabilecek olan etkinlikleri incelersek;

Birinci sınıf ders kitabında yer alan Bilim ve Teknoloji temasında, öğrencilere teknolojik ürünler tanıtıldıktan sonra onlar da eğer kendileri de bir icat yapsaydı bu ne olurdu sorusu sorulur. İcatlarının resmini çizmeleri istenir.¹³⁷ Bu etkinlik

¹³⁵ Ramazan Yurtseven, Mustafa Ergün, “İlkokul Öğrencilerinin Girişimcilik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri”, *International Journal of Social Science Research*, 7 (1), 2018, 122

¹³⁶ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2019

¹³⁷ 1.Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Cem Yayınları, Ankara, 2018, s.48

çocukların hem bireysel hem de toplumsal sorunlar, ihtiyaçlar üzerinde düşünmeye ve çözüm üretmeye teşvik edebilir.

İkinci sınıf ders kitabında yer alan Vatandaşlık Bilinci temasında bulunan “Sepetimdeki Domatesler Nereden Geldi?” isimli etkinlikte saksıda domates yetiştiren bir çocuk bulunur. Çocuk adım adım domatesini nasıl yetiştirdiğini anlatmaktadır ve öğrenciyi de bu konuda teşvik etmektedir.¹³⁸ Bu etkinlik çocukları üretime ve tarımla ilgili işleri öğrenmeye teşvik edebilir.

Üçüncü sınıf ders kitabında yer alan Çocuk Dünyası temasında yer alan Tahta Kaşıktan Kukla Yapalım metni ve sonrasında gerekli malzeme listesi verilip yapılışının yer aldığı etkinlik¹³⁹ de çocukları kendileri için bir oyuncak üretme konusunda teşvik edebilir.

Matematik dersi, öğrencilerin günlük hayatta kullanacağı matematiksel kavramları öğrenmesini sağlar. Üst bilişsel bilgi ve becerileri geliştirmeyi sağlar. Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerinin geliştirilmesi hedeflenir. Sayısal ve işlem becerilerini edinmek de girişimcilik eğitime temel teşkil edecektir.¹⁴⁰

Hayat Bilgisi dersi, öğrencileri temel yaşam becerilerine sahip, kendini ve toplumu tanıyan bireyler olarak yetiştirmeyi hedefler. Bu ders öğrencilere, yaşadığı çevreyi tanıma, duyarlı olma, doğru iletişim kurma, kariyer bilincini geliştirme, sorun çözme vb. beceriler kazandırması bakımından öğrencilerin temel girişimcilik eğitimleri de sağlanmış olur.¹⁴¹

Sosyal Bilgiler dersi, milli kültür ve bilinç, eleştirel düşünme yeteneğine sahip, bilgiyi kullanma ve üretme, ülke ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı,

¹³⁸ 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Koza Yayınları, Ankara, 2018, s.200

¹³⁹ 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Sonuç Yayınları, Ankara, 2019, s.86

¹⁴⁰ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁴¹ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

yeteneklerinin farkına varan bireyler yetiştirme hedefi bakımından girişimcilik becerileri eğitime de katkı sağlar.¹⁴²

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan; Birey ve Toplum temasında bulunan “Nelerden Hoşlanıyorum, Neleri Yapabilirim?” etkinliğinde öğrencilere verilen örneklerle onların da kendi ihtiyaç ve yeteneklerini keşfetmesinin önemi öğretilerek teşvik edilir.¹⁴³

Fen Bilimleri dersi, bireylere insan ve çevre ilişkisini anlama, çevre ve toplum etkileşiminin farkında olma, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincine sahip olma becerileri kazandırması aynı zamanda fen bilimleriyle ilgili kariyer ve girişimcilik becerileri katması bağlamında girişimcilik becerileri eğitime de temel sağlar.¹⁴⁴

Dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında tüm ünitelerin sonunda yer alan Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları başlıklı çalışmalar öğrencilerin öğrendikleri bilgileri günlük hayatta bir girişimcilik faaliyetine nasıl dönüştürebileceklerini öğretmesi bakımından faydalı bir çalışma olabilir.¹⁴⁵

İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersi, bireyleri genel anlamda içinde bulundukları topluma uyumlu ve dünya vatandaşı olarak yetiştirme amacındadır. Bu amaçlar bireyin girişimcilik için gerekli olan özel becerilerini de önceleyecektir. Çünkü birey öncelikle, insani değer, hak ve sorumlulukların birlikte yaşama kurallarının farkında olmalıdır.¹⁴⁶

Yabancı dil dersi her kademe için önemlidir. Yapılan işlerde dünyaya açılmak, dünyada neler olduğunu birinci kişiden takip edebilmek, yabancı literatürü

¹⁴² Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁴³ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Yayınları, Ankara, 2018, s.19

¹⁴⁴ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁴⁵ 4. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı, SorİpekYolu Yayınları, Ankara, 2019

¹⁴⁶ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

inceleyebilmek adına dil eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi girişimcilik becerileri için de faydalı olacaktır.

Ortaokul;

Zorunlu eğitime devam eden çocukları, bir yandan günlük hayata bir yandan da liseye hazırlayan, ilkokul sonrası devam eden dört yıllık eğitimidir. Çocuklar dört yıllık eğitime klasik ortaokullarda ya da imam hatip ortaokulunda devam eder. Öğretim programı zorunlu ve seçmeli derslerden oluşur. Genel olarak tüm ortaokullarda okutulan dersler: Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Yabancı Dil, Müzik, Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Spor, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, beşinci ve altıncı sınıfta okutulan Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, yedinci ve sekizinci sınıfta okutulan Teknoloji ve Tasarım, sekizinci sınıfta okutulan İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Rehberlik ve Kariyer Planlamadır.

Ders içerikleri incelendiğinde, Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Yabancı Dil derslerinin öğretim programı bakımından hedefleri ilkokulla aynıdır. Bu dersleri, ders kitaplarında öğrencilere gerekli girişim becerilerini kazandırmayı sağlayacak içerik ve etkinlik bakımından incelersek;

Beşinci sınıf Fen Bilimleri ders kitabında, ünitelerin sonunda yer alan “Göster Kendini” isimli etkinlikte öğrencilerden de ünitelerde geçen kavramlarla ilgili bir şey üretmeleri istenmektedir. Örneğin uzay arası, dinamometre vb. sonra da çocuklara üretimleriyle ilgili sorular sorulmaktadır. Bu çalışmalar çocukların hayal gücünü ve özgün üretme becerilerini geliştirmek anlamında girişimcilik becerilerini de desteklenmektedir.¹⁴⁷

Yedinci sınıf Fen Bilimleri ders kitabında ünite sonlarında yer alan “Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları” etkinlikleri öğrencilerin, üretme, yaratıcı düşünce ve genel girişimcilik becerilerini destekler.¹⁴⁸

¹⁴⁷ 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı, MEB yayınları, Ankara, 2019

¹⁴⁸ 7. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı, MEB yayınları, Ankara, 2019

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Kişisel Gelişim” temasının içeriği, öğrencilere kendini tanıma ve düşünmek üzerine katkı sağlayabilir.¹⁴⁹

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Bilim ve Teknoloji Hayatımızda” ve “Üretiyorum Tüketiyorum, Bilinçliyim” temaları, içerikleri ve etkinlikleri açısından öğrencilerin girişimcilik becerilerine de temel sağlar.¹⁵⁰

Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersi, beşinci ve altıncı sınıfta zorunlu, yedinci ve sekizinci sınıfta ise seçmeli ders olarak yer alır. Bu ders, öğrencilerin dijital bir vatandaş olarak teknolojik kavramlara, sistemlere, bilgisayar bilimine ilişkin genel teknik bilgilere sahip olarak yetişmesini hedeflemektedir. Öğrencilerin programlama dilinden en az birine hâkim olmalarına, günlük hayattaki sorunların çözümüne ilişkin yeni ve özgün proje geliştirmelerine, ürün tasarımı yönetimi konusunda özgün projeler üretmesine dair kazanımları amaçlaması bireylerin girişimci kişiliklerini de desteklemektedir.¹⁵¹

Teknoloji ve Tasarım dersi, girişimcilik becerileri kazandırmak anlamında en önemli derslerden biridir. Ders iki amaç hedeflemektedir. İlk olarak hayat boyu öğrenen, öğrendiklerini hem kendisi hem de toplum yararına uygulayarak kullanabilen bireyler yetiştirmek. İkincisi ise teknoloji ve tasarım sürecini kavrayan, yorumlayan, yönetip değerlendiren teknoloji ve tasarım okuryazarları yetiştirmektir. Bu ders bireylerin, birey çevre toplum ve teknoloji arasındaki etkileşimi fark etmesini, problem tanımlayıp çözmesini, özgün ve yaratıcı düşünerek yenilikçi ürünler üretme becerisi kazandırmayı hedefler. Bu hedefler bireylerin girişimcilik becerileri kazanmasına olumlu anlamda katkı sağlar.¹⁵² Ortaokul ders kitaplarına genel anlamda bakıldığında temaların içinde bilim ve teknoloji üreten kişilere, önemli bilim insanlarına yer verilmiştir. Bu durum çocuklara rol model olması açısından faydalı bir çalışmadır.

Lise;

¹⁴⁹ 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Meb Yayınları, Ankara, 2019, s.136

¹⁵⁰ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, MEB yayınları, Ankara, 2019

¹⁵¹ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Bilim Teknolojiler ve Yazılım Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁵² Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Teknoloji ve Tasarım Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

Ortaokuldan sonra devam edilen en az dört yıl süren hayata ve yükseköğretim kurumlarına hazırlayan ortaöğretim kurumudur. Günümüzde genel çerçevede LGS puanıyla öğrenci kabul eden nitelikli liseler ve ortaokul başarı puanıyla öğrenci kabul eden diğer liseler şeklinde ikiye ayrılır. Bu liseler de kendi içerisinde; Anadolu lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, meslek lisesi, güzel sanatlar ve spor lisesi ve imam hatip lisesi olarak ayrılır. Öğretim programları zorunlu ve seçmeli derslerden oluşur. Genel olarak tüm liselerde okutulan dersler; Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Coğrafya, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Yabancı Dil, meslek ve imam hatip liseleri haricinde okutulan genelde Almanca olarak tercih edilen İkinci Yabancı Dil, Beden Eğitimi ve Spor, Görsel Sanatlar, Müzik, dokuzuncu sınıfta okutulan Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü, onuncu ve on birinci sınıfta okutulan Felsefe, on ikinci sınıfta okutulan İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük'tür.

Ders içerikleri incelendiğinde; Türk Dili ve Edebiyatı dersi, öğrencilere alana özgü beceriler olarak eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, bilgi okuryazarlığı, iletişim ve işbirliği gibi beceriler kazandırmayı hedefler. Bu hedefler öğrencilerin girişimci kişiliklerine de katkı sağlar.¹⁵³

Matematik dersi, öğrencilere problemlere farklı açılarda bakarak çözüm getirme becerisi, hayatta karşılaşılan bir sorunun onlar için problem olup olmadığına dair bakış açısı geliştirip belli bir bilgi düzeyine erişme ve genel olarak matematiği etkili kullandırma amaçları bakımından girişimcilik becerilerine de katkı sağlar.¹⁵⁴

Fizik dersi, bilimsel bilgi üretme ve problem çözme becerisi, bilgi çağının gereği olarak araştırma, sorgulama, eleştirel düşünme becerilerini hayatın her alanında kullanabilme, işlevsel proje, özgün tasarım ve buluş üretebilme becerilerini kazandırmayı hedeflemesi bakımından girişimci kişilik özelliklerini de destekler.¹⁵⁵

Kimya dersi, bu derste edinilen bilgi ve becerileri günlük hayatta kullandırma, insanlığın faydasına olacak yeni fikirler üretme ve özgün çalışmalar yapma becerileri

¹⁵³ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁵⁴ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Matematik Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁵⁵ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Fizik Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

kazandırmayı hedeflemesi bakımından girişimcilik becerileri eğitime de katkı sağlar.¹⁵⁶

Biyoloji dersi, bu dersten edinilen bilgi ve yeterlilikleri kullanarak yeni fikirler üretip özgün çalışmalar yapan, araştıran, eleştirel düşünen, işbirliği yapan, etkili iletişim becerilerine sahip, problem çözen, sorgulayıp üreten bireyler yetiştirmek gibi amaçları bakımından girişimcilik eğitime de temel sağlar.¹⁵⁷

Coğrafya dersi, evrene ait temel unsurları hayatla ilişkilendiren, ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci kazanan, yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait değerlere sahip çıkma bilinci geliştiren, kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının öneminin bilincinde, ülkesinin sahip olduğu potansiyelin bilincinde olan gençler yetiştirmeyi hedefler.¹⁵⁸ Bu ders özellikle geleceğin girişimcilerinin çevre, doğa ve toplum üçgeninde bilinçli bir şekilde yetişmesine katkı sağlar. Ülkesinin ve yaşadığı dünyanın doğal güzelliklerinin, potansiyelinin farkında olan ve ekosisteme karşı sorumluluğunun bilincinde olan girişimciler yetişmesi sağlanır.

Tarih dersi, bireylere geçmişten bugüne insanlığın birikimli mirasını kavrayan, tarihsel olay ve olguların uluslararası etkileşimlerinin farkında olan, milli bir bilinçle Türkiye'nin küreselleşen dünya içindeki rolünü kavrayan, toplumsal birlik ve dayanışmanın sürdürülmesi ve kültürel mirasa sahip çıkan nesiller yetiştirmeyi amaçlaması bakımından geleceğin girişimci adaylarının da milli bilinç temelinde yetişmesini sağlar.¹⁵⁹

Felsefe dersi, bireylerin akıl yürütmesine, sorgulamasına, eleştirel ve analitik düşünmesine, ifade ve yazma becerilerine, özgün fikirler üretebilmelerine, tartışma kültürü geliştirebilmelerine destek olur. Bu hedefler bakımından girişimcilik becerilerine de temel sağlar.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kimya Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁵⁷ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Biyoloji Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁵⁸ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁵⁹ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

¹⁶⁰ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2018

Yabancı Dil dersleri, küreselleşen dünyada gençlerin dünya vatandaşı olma bilincinde olmaları, farklı kültürlerin literatüründen faydalanmaları aynı zamanda yaptıkları işlerde dünyaya açılan bir kapı sağlaması bakımından önemlidir. Bireylerin gelecekte yapacağı girişimcilik faaliyetlerine de hem farklı ülkelerle işler yapabilmek hem de ülkesini dünyaya en iyi şekilde tanıtması açısından katkı sağlar.

Lise seçmeli dersleri içerisinde, seçilmesi okulların ve öğrencilerin isteğine bırakılan Girişimcilik dersi bulunmaktadır. Bu ders, temel girişimcilik eğitimi sağlar. Girişimciliğin ne olduğu, türleri, temel ekonomi bilgisi, iş kurmanın temel adımları, iş ahlakı, girişimcileri destekleyen kurumlar vb. hakkında bilgilendirme sağlar. Aynı zamanda öğrencilerin, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma-sorgulama, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, hesap yapma, plânlama, sunuş, ilişki ağı (Network) kazanımlarını edinmelerini hedefler.

Milli Eğitim Bakanlığı, 2020-2021 eğitim öğretim yılından itibaren lise eğitiminde yeni bir sistemin devreye gireceğini ve 2024 yılında üniversiteye giriş sınavının da bu sisteme göre yapılacağını bildirdi. Bu yeni sisteme göre gençler yetenekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda dersler alarak geleceğine de bu doğrultuda hazırlanacak.

2.3. Girişimcilik Eğitimi Üzerine Tartışmalar ve Eğitim Modelleri

Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali'nin birçok duruma olan etkisi gibi modern eğitimin oluşmasında da etkileri mevcuttur. Sanayi Devrimi on sekizinci yüzyıl sonrası dönemde, Batıdaki üretim biçimlerinin kalıcı bir şekilde değiştiğini göstermektedir. Bu durum yeni bir sınıf türünün ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu sınıfın ideolojik istekleri siyasi dönüşümlere sebep olmuştur. Bu siyasi dönüşümler Fransız İhtilali'ne kadar devam eder. Fransız İhtilali, tarihte yeni bir dönem olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde yeni bir iktisadi sistem ortaya çıkmıştır. Bu yeni iktisadi sistem kapitalizmdir. Kapitalizmin ortaya çıkışıyla modern eğitim de kapitalist düzene göre düzenlenmiştir. Kapitalizm karşıtları, modern

eğitimin işçi yetiştirmekten ibaret olduğunu ifade etmektedir.¹⁶¹ Girişimcilerin, kapitalizmin yeniden üretimindeki itici güç olduğunu ifade ederek eğitim sisteminin işçi yetiştirmekten öteye gitmediği ifadesini gerçekçi bulmayanlar da vardır. Girişimciliğin pedagojisi sosyolojik ve teknik olmak üzere iki farklı anlamda da açıklanabilir. Sosyolojik bakış açısından bakıldığında girişimciliğin oluşumunda eğitim kurumunun olumlu veya olumsuz bir etkisi olup olmayacağı tartışması vardır. Teknik açıdan bakıldığında ise girişimcilik eğitimlerinden daha iyi sonuçların nasıl alınacağına yönelik tartışmalar vardır. Belirli sürelerde verilen girişimcilik eğitimleri yerine, girişimciliğin eğitim kurumlarında tüm yönleriyle yer alması gerektiği savunulur.¹⁶²

Yerli ve yabancı literatürde girişimcilik eğitimleri hakkında, eğitimin iktisadi ve sosyal gelişmeye katkı sağladığı ifade edilmektedir. Girişimciler piyasa ekonomisinde gerçek bir yere sahiptir. Bu sebeple girişimcilerin pedagojik olarak gelişimi önemlidir. Girişimcilik eğitimiyle ilgili ilk araştırmalarda, girişimcilik yenilik yapma ya da iş yeri açma açısından değerlendirildi. Girişimcilik eğitimlerinde, kendine özgü bir ders haline geldiği¹⁶³ 1947 yılından bu yana önemli bir aşama kaydedildi. Günümüzde artık birçok Batılı ülkede ilk ve orta dereceli okullarda girişimcilik eğitimi vardır. Girişimciliğin de ilk zamanlardaki gibi küçük bir işletme kurmanın ötesinde olduğu anlaşılarak eğitimin içeriği de buna yönelik geliştirildi.¹⁶⁴

“Girişimcilik Eğitimi Neyi Amaçlamaktadır?” sorusuna yönelik de görüşler mevcuttur. Girişimcilik eğitimi bireysel bir eğitim olması yanı sıra bu eğitimlerde toplumun çıkarlarına yönelik bir sosyal değişim eğitimi de verilmelidir. Girişimciler fırsatları takip edip gerektiğinde risk alan kişiler olduğu için girişimcilik eğitiminin amacı, risk alabilen bireyler yetiştirmek olmalıdır. Girişimcilik eğitiminin yöntemleri

¹⁶¹ Karl Marx, insanlara gerçek bir eğitim sunulamadığını ortaya koydu. Antikapitalist, çağdaş ve yararlı bir eğitim programı hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Glen Rikowski de antikapitalist eğitimi desteklemiştir. Bkz. Glen Rikowski, “Marx and the Education of the Future”, *Policy Futures in Education*, 2(3), 2004

¹⁶² Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.39

¹⁶³ Harvard Business School Myles Mace tarafından gerçekleştirildi. (Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*)

¹⁶⁴ Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.40

ırk, kültür ve cinsiyetin sınırlarını aşmalıdır. Sosyal olarak evrensel sonuçlar her zaman mümkün olmasa bile girişimcilik eğitiminin yöntemleri evrenseldir. Eğitim programları farklı olsa bile girişimcilik eğitimlerinin amacı her ülkede, girişim eğilimlerini artırmaya yönelik olmalıdır. Girişimcilik eğitiminde girişimin inovasyon¹⁶⁵ boyutuna yer verilmelidir. İnovasyon günümüzün ilerletici bir gücüdür. Girişimcilerden yenilik içeren fikirler üretmesi ve bu fikirlerle yarar sağlaması beklenmektedir. Bu sebeple girişimcilik eğitimlerinin içeriği de buna göre düzenlenmelidir.¹⁶⁶

Girişimcilik eğitimlerinde girişimcilik zihniyetinin, bilinç ve becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Girişimcilik eğitimleri içerisinde deneyimli ve başarılı olmuş girişimcilere yer vererek bilgi ve becerilerini aktarmaları gereklidir. Girişimcilik eğitimleri bireylere ve işletmelere katkısı yanı sıra ülkelerin ekonomik kalkınması için de önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple ülkeler girişimcilik eğitimine önem vermelidir. Avrupa Birliği girişimcilik eğitimini öncelikli hedef ve politikaları arasına koydu. AB ülkelere bu konuda destek vermekte ve ülkelerin yaptığı çalışmaları izlemektedir. AB politikalarına göre girişimcilik eğitimlerinde, bireylere girişimciliğin cazip bir seçenek olduğu belirtilmeli ve bireyler girişimci olmaları konusunda teşvik edilmelidir.¹⁶⁷

Türkiye’de de girişimcilik eğitimi konusunda Prens Sabahattin memur değil de teşebbüs-i şahsi yetiştirilmesi gerektiğini savunup eğitim sisteminin de buna göre düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre toplumsal bir gelişim sağlamak için kamucu-kolektivist yapıdan kurtulup bireyci yapıya evrilmek gerekmektedir. Girişimciliğin gelişmesi için devletin finansal desteğinden daha önemli bir şey vardır ki o da girişimciliğin eğitim ve öğretimle desteklenmesidir. Türkiye’de ideal bir girişimcinin nasıl olması gerektiği hakkında yeterince çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple girişimcilik eğitime farklı perspektiflerden bakmak gerekmektedir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Bkz. 39. dipnot

¹⁶⁶ Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.42

¹⁶⁷ Özlem Balaban, Yasemin Özdemir, “Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi İİBF Örneği”, *Araştırma Makaleleri*, s.137

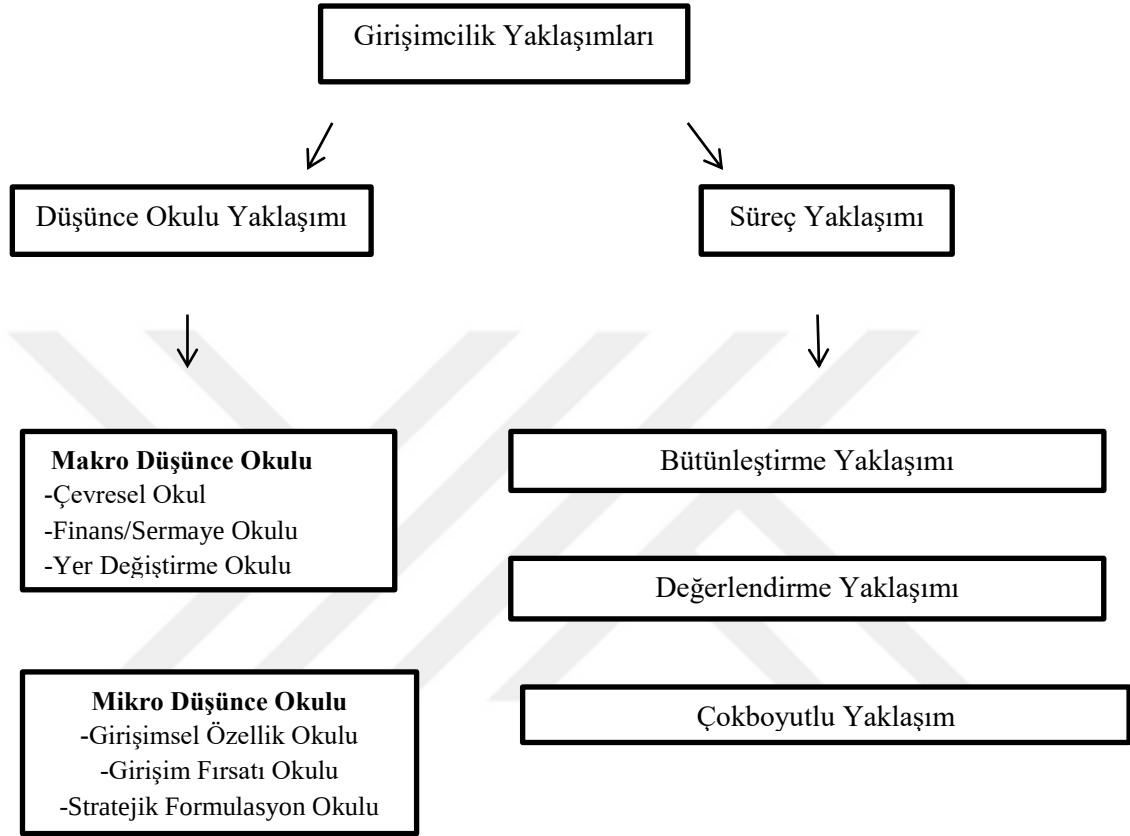
¹⁶⁸ Sezen Özek, Candaş Can, *a.g.e.*, s.43

Eğitim sistemi içinde girişimciliğe yer vermenin ve girişimci kişilerin başarıları üzerinde eğitimin etkisi de önemlidir. Girişimciler üzerinde yapılan bir saha çalışmasında, girişimcilerin hızla büyümesi ve eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir bağlantı olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmada, yaptığı girişim hızlı büyüme göstermeyen girişimcilerin büyük oranda okul öncesi eğitim almadığı saptanmıştır. Okul öncesi eğitimin bireylerde algılama gücüne, akıl yürütme yeteneğine, yaratıcılığına olumlu katkı sağlayan bir süreç olduğunu gösteren araştırmalar bakımından düşünüldüğünde, okul öncesi eğitim alan girişimcilerin anlamlı bir farkla girişimlerinin daha hızlı büyümesinde bu durumun bir etkisi olduğu saptanabilir.¹⁶⁹ Girişimciliğe ilişkin çeşitli fikirler de sunuldu. Fredrich, Kuratko ve Hodgest girişimciliğe ilişkin bazı yaklaşımlar ve düşünce okulları geliştirdi. Bu düşünce okulları makro ve mikro düzey olmak üzere iki şekilde tanımlandı. Girişimciliğe ilişkin bu görüşler aşağıdaki şekilde verilmiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Mehmet Cansız, *Türkiye'nin Yenilikçi Girişimcileri Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Örneği*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Temmuz, 2013, s.53

¹⁷⁰ Howard Fredrich, Donald F. Kuratko, Richard M. Hodgets, "Entrepreneurship: Theory, Process, Practise Asia Pasific Editipn", Thomson, 2006, s.32

Şekil- 4: Girişimciliğe İlişkin Düşünce Okulları ve Yaklaşımlar

Kaynak: Serhat Soyşekerci, 2013, s.112

Düşünce okulu yaklaşımına bakıldığında; Makro Düşünce Okulu, modern anlamda girişimsel işlerin başarıyla ve başarısızlıkla sonuçlanmasındaki faktörlerin sıralamasından oluşmaktadır. Bu sıralamada bazı durumlarda girişimci kişilere dışsal faktörlerin etkisi olduğu belirtilmektedir. Üç tane makro düşünce okulu ortaya konur¹⁷¹:

Çevresel Okul: Çevresel okul girişimci adayının hayat şeklini etkileyen dış faktörlerle ilgilenmektedir. Bu faktörler bireyin girişimsel arzusuna etkisi olan olumlu veya olumsuz etkenlerdir. Bireyin sosyal çevresindeki kişiler ve bu kişilerle

¹⁷¹ Serhat Soyşekerci, *a.g.e.*, s.113

birlikte bulunduğu ortam girişimci karakterini özellikle motivasyon açısından etkilemesi bu duruma örnektir.

Finansal/Sermaye Okulu: Bu düşünce okulunun temel amacı sermaye arama kaynağıdır. Sermaye girişimciler için önemli bir faktördür. Bu okul da girişimcilerin kendileri için gerekli olan sermayeyi nasıl bulup geliştirebileceği ile ilgili süreçlere odaklanır.

Yer Değiştirme Okulu: Bu okulda grup olgusunun bireylerin girişim faaliyetlerinde önemli rolü olduğu fikri vardır. Gruplar bireylerin girişim faaliyetlerini içinde olmasına veya olmamasına sebep olabilecek etkiye sahiptir. Bu gruplara örnek olarak, siyasi rejimler, kültür, ekonomik değişimler gösterilir.

Mikro Düşünce Okulu, olaylara makroda olduğu gibi dışarıdan değil de daha içsel bir yaklaşımla bakmaktadır. Üç tane mikro düşünce okulu vardır¹⁷²:

Girişimsel Özellik Okulu: Bu okul benzer özelliklere sahip başarılı girişimcilere odaklanmaktadır. Bireylerde, teknik bilgi, yaratıcılık, kararlı olma gibi özelliklere odaklanarak iş fırsatlarını iyi yakalayabilecek bireyler yetişmesini gerektiği savunulmaktadır.

Girişim Fırsat Okulu: Bu okul da bir işi geliştirmekle ilgili fırsatlara odaklanmakta ve yaratıcılık, pazar piyasasına yönelik farkındalık konularıyla ilgilenmektedir.

Stratejik Formülasyon Okulu: Bu düşünce okulunda 4 faktör önemlidir: Pazar, insan, ürün ve kaynak. Aynı zamanda bu okulda, girişimin başarılı olması isteniyorsa plan sürecinin çok iyi yürütülmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Bu düşünce okulları fikri, günümüz girişimcilik eğitimlerine de kuramsal bir temel sağlayabilir. Girişimciliğe ve girişimcilerin yetiştirilmesine yönelik çok boyutlu bakış açıları içermektedir.

Süreç yaklaşımında ise girişimciliğe ilişkin üç model ele alınır. İlk model olan bütünleştirme yaklaşımında girişime girdiler ve çıktılar olarak bakılmaktadır. Bu iki

¹⁷² Serhat Soyşekerci, a.g.e., s.114

faktör birbirini tamamlar. Girdiler girişime yönelik süreci, çıktı ise girişimin güçlülüğü durumunu belirtmektedir. İkinci modelde girişime yönelik değerlendirmeleri içermektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda girişim, çevre ve girişimci tipleri belirlenmektedir. Üçüncü modelde girişime yönelik çok boyutlu bir yaklaşım söz konusudur. Birey, örgüt ve çevre ilişkisine dayanan bu yaklaşıma göre bu üç faktör girişimcilik sürecinde ve sonuçlarında önemlidir.¹⁷³

Girişimcilik üzerine çalışmaları olan, akademisyen Rohaizat Baharun'da girişimcilik eğitiminin, bireyin girişimci özelliklerinde ve başarılı bir girişimde mutlak rolü olduğunu savunmaktadır. Girişimcilik eğitiminde özellikle teknoloji bilgisi verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Baharun, girişimcilik eğitimiyle ilgili bir model tablosu oluşturur. Tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Girişimcilik Eğitimi Modeli

Öğrenci Girdileri	İçerik Odağı	Öğretim Odağı	Çıktılar
Öncelikli bilgi	Girişimcilik tanımı	Öğreticilik(okuma/konferans)	Kişilik (güven iletişimi)
Motivasyon	İç girişimcilik	Beceri inşası (örnek olaylar, grup tartışmaları, tanıtımlar,	Bilgi (girişim, inisiyatif, kendi kendine çalışma, iş
Kişilik	Yenilik	problem çözme,	yönetim ve pazar
İhtiyaçlar/İlgiler	Yeni ürün geliştirme	simülasyonlar, takım çalışması, projeler)	becerileri, analitik
Bağımsızlık	Yeni nesil fikri	Keşif (beyin fırtınası, kişisel amaçlı kariyer planlaması,	sorun çözebilme,
Tutum ve Davranış	Pazar araştırması	danışmanlık)	karar verebilme,
Ebeveyn etkisi	Fikrin uygulanabilirliği		iletişim, risk alabilme)
Değerler	Yönetmelikler		Kariyer (geliştirilmiş bilgi, kariyer seçenekleri oluşturabilme, seçenekleri azaltabilme
İş Deneyimi	İnsan yönetimi		
	Takım çalışması		
	İşletmecilik		
	Pazarlama		
	Yönetim		

¹⁷³ Serhat Soyşekerci, *a.g.e.*, 115

Kaynak: Serhat Soyşekerci, a.g.e., s.124

Tabloya bakıldığında girişimcilik eğitimlerinin erken yaştan itibaren bireyi her bakımdan destekleyecek şekilde verildiğinde başarılı sonuçlar elde edilebileceği görülmektedir. Girişimcilik eğitimi üzerine ortaya konan bu fikirler ve tartışmalar girişimcilik eğitim ve öğretimi hazırlık sürecinde değerlendirilebilir.

2.4. Dünyada Girişimcilik Eğitimi

Ülkelerin ekonomik olarak kalkınması ve gelişmesi için girişimcilik faaliyetlerinin önemli olduğu dünya ülkeleri tarafından kabul edilen bir gerçektir. Global Girişimcilik Monitörü (GEM) her yıl dünyada girişimcilik çalışmalarını ve girişimcilik sıralamasını yayınlıyor. Girişimciliğin önemi konusunda ülkelerin hemfikir olduğu bu yayınlarda da görülür. Girişimciler yeniliğe yön ve hız verir. Ekonomik yapının güçlenmesini sağlar. Bu sebeple geleceğin girişimcilerinin yetişmesine katkı sağlamak ve bugünün girişimci adaylarına destek olmak için girişimcilik eğitimlerini de geliştirmek gerekir. Girişimcilik eğitimi çalışmaları dünyada da artarak devam eder. Girişimcilik eğitimi teşvik etmek önemlidir. Eğitim, bireylere kişisel bağımsızlık, kendine güven duygusu sağlar. Bireylerin kendi için doğru kariyeri seçmesinde yol gösterir. Bireylerin ufkunu genişletip, etrafındaki fırsatları fark etmesini ve dolayısıyla yeni girişimcilik fırsatları geliştirmesini sağlar.¹⁷⁴

Girişimcilik doğuştan mı yoksa sonradan mı girişimci olunur tartışmaları diğer dünya ülkelerinde de vardır. Avusturyalı yönetim bilimci Peter Drucker, girişimciliğin genlerle bir ilgisi olmadığını, girişimciliğin bir disiplin olduğunu ve diğer disiplinler gibi öğrenilebileceğini savunur. Ona göre etkili bir girişimcilik, bireyin eğitim, bilgi ve beceriyle erişip geliştirmesiyle olur. Hansemark ise geleneksel eğitimin bilgi ve yetenek dönüşümü sağlamakla kalmayıp girişimci eğitim modeli olarak da düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Avrupa Toplulukları Komisyonu

¹⁷⁴ Mario Raposo, Arminda do Paco, "Entrepreneurship education: Relationship between education and entrepreneurial activity", *Psicothema*, 23, 2011, s.453

tarafından girişimcilik eğitimi; bireyin fikirlerini dönüştürme yeteneği, yaratıcılık, yenilikçilik, proje planlama ve yönetme becerisi olarak ifade edilir.¹⁷⁵

Dünya ülkelerinde girişimcilik eğitimi çalışmalarını incelersek;

Avrupa Ülkeleri;

Girişimcilik eğitimini geliştirmek Avrupa Birliği ülkeleri için uzun yıllardır temel politiklardan biridir. Avrupa Birliği Komisyonu'na göre gençlerin kendi işlerini kurması, sosyal girişimde bulunması, alanlarında yenilikçi çalışmalar yapmaları, onların potansiyelini ve farkındalıklarını daha da güçlendirir. Girişimcilik eğitiminin, gençlerin zihinlerini şekillendirmek yanında onlarda bir girişimcilik kültürü oluşturmak için gereken donanımı kazandırmak için de gerekli olduğu savunulur.¹⁷⁶

Avrupa'da özel olarak yapılan Eurobarometer anketine göre katılımcıların sadece dörtte biri kadarı bir fikrini, projesini hayata geçirip geliştirmek için okulda girişimcilikle ilgili bir kursa katıldığını belirtir. Bunun yanı sıra katılımcılar içinde genç katılımcıların daha fazla olduğu saptanır. Avrupa komisyonu girişimcilik eğitimini geliştirmede Eurobarometer anketi yanı sıra PISA anketi sonuçlarını ve Evrensel Girişimcilik Monitörü (EGM) de dikkate alarak çalışmalar yapar. Girişimcilik eğitiminin teşvik edilip geliştirilmesi AB ve üyesi olan milletler için uzun yıllardır temel hedeflerden biridir. Gençler arasında işsizlik oranının artması ekonomik krizlerin olması aktif, yaratıcı ve girişimci gençlerin gerekliliğini ortaya koyar. Ülkelerin girişimcilik konusuyla uğraşları birbirinden farklılık gösterir. Bazı ülkeler son on yıldır girişimcilikle ilgilenmekte bazıları ise eğitim sisteminin bir parçası olarak ele almaktadır.

Avrupa Komisyonu da girişimcilik eğitimini uzun zamandır desteklemektedir. Ülkelerin bu konuda yatırım yapması gerektiğini savunur. Eğitimi Yeniden Düşünmek isimli yayınında şunu tavsiye eder:

¹⁷⁵ Mario Raposo, Arminda do Paco, *a.g.m.*, s.454

¹⁷⁶ Avrupa Komisyonu/EACEA, *Avrupada Okulda Girişimcilik Eğitimi*, Eurydice Raporu Lüksemburg, *Avrupa Birliği Yayın Ofisi*, 2016

“Üye Milletler, bir kariyer seçimi olarak iş kurma fırsatları hakkında ilköğretimden başlamak ve ortaöğretim ve yükseköğretimde devam etmek üzere yeni ve yaratıcı girişimcilik eğitim ve öğretim yollarıyla girişimcilik becerilerini geliştirmelidir. Probleme dayalı öğrenme ve girişim bağlantılarıyla gerçek yaşam deneyimleri tüm disiplinlere dahil edilmeli ve tüm eğitim seviyelerine uygun hale getirilmelidir. Tüm gençler zorunlu eğitimleri bitmeden önce en az bir tane uygulamalı girişimcilik deneyiminden yararlanmalıdır.”

Konsey 2013 yılında yayınlanan 2020 eylem planında da girişimciliğin ivedilikle üzerinde çalışılması gereken bir alan olduğunu ifade eder.

2015 yılında ise eğitim ve öğretimde genç girişimciliği teşvik etmek için şu karar alındı:

“Avrupa’daki tüm öğretmenler ve eğitim liderleri girişimcilik eğitimi konusunda yeterince eğitim almamış olmalarına rağmen, bazı üye Milletler girişimcilik eğitimi veya girişimcilik müfredatı ve öğretim yöntemleri için stratejik bir yaklaşım veya ortak bir politika geliştirebilirler ve kişisel ve mesleki hedefler için çapraz temel yeterlik grubu olarak girişimcilik için daha geniş bir yaklaşım ihtiyacı vurgulanmaktadır.”¹⁷⁷

2012 Eurydice raporunda ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde girişimcilik eğitiminin tanınırlığı ele alındı. İlkokul ve genel ortaokul eğitimine bakıldığında; ilkokul eğitiminde ülkelerin yarısı girişimcilik eğitimi bir derse bağlamadan çapraz müfredat yaklaşımı benimsenerek çapraz ve yatay hedefler vurgulanır. Seçmeli ders olarak girişimcilik eğitimi çok az ülkede mevcuttur. İlkokul düzeyinde seçmeli dersler yaygın olmadığı için bu durum normal kabul edilir. İspanya, Slovenya, Finlandiya ve Norveç’te çapraz müfredat hedefleri zorunlu derslerin içindedir. Çek Cumhuriyeti, Letonya, Malta ve Romanya’da ise hem çapraz müfredat hem de zorunlu ve seçmeli dersler mevcuttur. Yirmi bir ülke ortaokul seviyesinde girişimcilik eğitiminde çapraz müfredat hedefleri benimser. On yedi ülke girişimcilik eğitimi zorunlu ayrı bir ders ya da başka bir dersin içine dâhil ederek verir. Girişimcilik eğitiminde özel stratejileri olan Bosna Hersek, girişimcilik dersinin öğretim programına dâhil edilmesinde pilot uygulamalar yaparken, ortaokul ve

¹⁷⁷ Avrupa Komisyonu/EACEA, Avrupada Okulda Girişimcilik Eğitimi, Eurydice Raporu Lüksemburg, Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2016, s.17

liselerin yaklaşık yarısında uygulanma durumundadır. Litvanya’da ise temel eğitim sistemine ekonomi ve girişimcilik dâhil edildi.¹⁷⁸

Lisede; genel lise seviyesinde yirmi ülkede girişimcilik çapraz müfredat hedefidir. İlkokul ve ortaokula kıyasla daha geniş olarak yeri vardır. On ülke genel lise eğitiminde girişimciliğe hem çapraz hedef hem de zorunlu ve seçmeli dersler olarak yer verir. Girişimcilik eğitimi, on sekiz ülkede zorunlu olarak yer alırken yirmi üç ülkede seçmeli ders olarak yer alır. Sadece beş ülke/bölge girişimcilik eğitimine yer vermedi.¹⁷⁹

Amerika Birleşik Devletleri;

ABD, dünyadaki girişimcilik eğitimlerinde ilk sıralardadır. ABD’de ilk girişimcilik eğitimi 1947 yılında Harvard Business School’da verilmeye başladı. Girişimciliğin akademik programlara ilk dâhil edilişi ise 1960’lı yıllarda başladı. Günümüzde ABD’de girişimcilik eğitimi bin altı yüzün üzerinde okulda iki bin iki yüzden fazla ders ile yüksek bir durumdadır. Girişimcilik eğitiminin artması okulların artışına bağlı değil de, eğitimle paralel bir seyirde ilerliyor olmasına bağlıdır. Girişimcilik eğitimi öncelikle seçmeli ders olarak yer alırken sonra ana dal ve yan dal olarak yer almaya başladı.¹⁸⁰

Milli eğitim sistemi olarak baktığımızda ABD’de ülkenin genelinde geçerli ve mecburi olan bir eğitim sistemi yoktur. Eğitim sisteminin düzenlenmesi eyaletlere aittir. İlk ve ortaöğrenim toplam on iki sene sürer ve ilköğretimden önce anaokulu uygulaması mevcuttur. Öğrenciler bireysel yeteneklerini keşfedebileceği bir öğretim programına tabi tutulur. Ortaokulda öğrenciler bilimsel dersler yanı sıra kariyer ve teknik eğitim adı altında belli dersler alırlar.¹⁸¹

¹⁷⁸ Avrupa Komisyonu/EACEA, *Avrupada Okulda Girişimcilik Eğitimi*, Eurydice Raporu Lüksemburg, *Avrupa Birliği Yayın Ofisi*, 2016, s.67

¹⁷⁹ Avrupa Komisyonu/EACEA, *Avrupada Okulda Girişimcilik Eğitimi*, Eurydice Raporu Lüksemburg, *Avrupa Birliği Yayın Ofisi*, 2016, s.71

¹⁸⁰ Weina Qi, “The Cultural Roots of American Entrepreneurship Education”, *International Academic Workshop on Social Science*, 2013, s.1

¹⁸¹ Ufuk Akar, *Okul Öncesinden Üniversiteye Amerikan Eğitim Sistemi*, <https://edumag.net/okul-oncesinden-universiteye-amerikan-egitim-sistemi/>, (23.4.20)

Avustralya;

Öğrencilerin yetenek ve kapasitelerini geliştirmeye yönelik bir eğitim amacı vardır. Öğrencilere analiz, bilgi ve fikir tartışma, özgüven, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, katılımcı vatandaşlar olma, yaratıcı ve üretici olma, teknolojileri toplumun yararına kullanma becerileri kazandırmaya önem verilir. Okul sistemi eyaletlere göre küçük farklar içerse de genel olarak benzer bir yapıdadır.¹⁸²

Güney Kore;

Okul öncesi eğitimde dil, toplum, kendini ifade etme günlük yaşamı araştırma gibi temalar ön plandadır. İlkokulda, yurttaşlık ruhu, endüstri ruhu, bilimsel gözlem ve analiz yeteneği, günlük hayatın ihtiyaçlarını anlayıp bu ihtiyaçları kendi karşılayabilme becerileri kazandırma hedefi vardır. Ortaokulda genel bir eğitim vardır. Lise eğitimi, genel, meslek, dil, sanat ve fen lisesi şeklinde türlere ayrılır.¹⁸³

2.5. Türkiye’de Girişimcilik Eğilimi ve Eğitimi Hakkında Değerlendirmeler

Sürdürülebilir amaçlarda girişimcilik becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmek hedeflenmesiyle beraber Türk Eğitim Sistemi’nde girişimcilik çalışmaları arttırılmaya başlandı. “On yıl içerisinde bu hedefi büyük oranda başarmak mümkün mü?” sorusuyla hem öğrencilerin durumu hem de öğretmen görüşlerini içeren çalışmaları inceleyelim.

İlk olarak dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi bağlamında girişimcilik ve yaratıcılık becerilerini ölçen bir çalışmada, sosyal bilgiler dersinin öğrencilere sorumluluk duygusu, günlük hayattaki problemlerle başa çıkma becerisi ve girişimcilikle ilgili kavramları öğrettiği sonucuna varılmıştır. Sosyal bilgiler dersine yönelik girişimcilik becerileri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kız öğrencilerin lehine bir sonuç gözlenmiştir. Bu durumun sebebi olarak kız öğrencilerinin özerklik algılarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunun

¹⁸² Editör Prof. Dr. Adil Türkoğlu, *Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Eğitiminden Örneklerle*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2015, s.87

¹⁸³ Prof. Dr. Adil Türkoğlu, *a.g.e.*, s.214

tespit edilmiş olması düşünülmektedir. Başarı düzeyine göre yapılan incelemelerde yüksek başarı düzeyine sahip öğrenciler girişimcilikle ilgili çoğu kavramı hatırlarken düşük başarı düzeyindeki öğrencilerin çoğu bilmediğini ve hatırlamadığını ifade etmektedir. Bununla beraber öğrencilerin girişimcilik becerileri ve yaratıcı düşünme becerileri arasında doğrudan ilişki olduğu da saptanmıştır.¹⁸⁴

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik becerilerini saptamaya yönelik olarak yapılan bir çalışmada, sınıf kademesi arttıkça girişimci bilincinin de arttığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre girişimcilik tutumu incelendiğinde erkek öğrencilerin lehine bir sonuca varılmıştır. Girişimcilik eğitimi alt boyutunda ise kız öğrenciler daha yüksek puana sahiptir. Girişimcilik bilgisi, becerisi ile cinsiyet arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yakınları kendi işini yapan öğrencilerin girişimcilik niyetleri daha yüksektir. Ayrıca ailesinin aylık geliri yüksek olan öğrencilerin de girişimcilik becerileri daha yüksek olduğu saptanmıştır.¹⁸⁵ Ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin girişimcilik becerileri ile FeteMM tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, öğrencilere “Fen Tabanlı Girişimcilik Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçeğe göre öğrencilerin girişimcilik, yaratıcılık ve risk alma becerilerinin olumlu düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁸⁶

Ortaokul öğrencilerine uygulanan yine “Fen Tabanlı Girişimcilik Ölçeğine” göre, ortaokul öğrencilerinin genel girişimcilik eğilimleri olumlu düzeydedir. Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde kız ve erkek öğrencilerin genel girişimcilik eğilimlerinin benzer olduğu saptanmıştır. Bununla beraber kız öğrencilerin puan ortalaması erkeklerden yüksektir. Genel girişimcilik eğilimleri sınıf düzeyine göre incelendiğinde, beşinci sınıf öğrencileri altıncı, yedinci, sekizinci sınıflardan, altıncı sınıf öğrencileri, yedinci ve sekizinci sınıflardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde

¹⁸⁴ Serdar Arcagök, *Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Özerklik Desteği Algılarının Motivasyon, Girişimcilik ve Yaratıcılık İlişkisi* (Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale, 2016

¹⁸⁵ Rıdvan Çalışır, *Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Yeterlilikleri*, (Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Düzce, 2019

¹⁸⁶ Fatma Zehra Konuş, *Ortaokul Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin FeTeMM Tutumlarını Yordama Durumu*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş, 2019

daha yüksektir. Risk alma eğilimi de yine aynı şekilde alt sınıflarda anlamlı ölçüde daha yüksektir. Genel girişimcilik eğilimleri not ortalaması açısından incelendiğinde, not ortalaması yüksek olan öğrencilerin girişimcilik eğiliminin de yüksek olduğu saptanmıştır.¹⁸⁷

Ortaöğretim öğrencilerine yönelik yapılan bir çalışmada Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerine girişimcilik anketi uygulanmıştır. Öğrenciler kendi işlerini kurma fikrine olumlu baktığını, ailelerinin de onları destekleyeceğini ifade etmişlerdir. İş kurma konusundaki en büyük endişeleri yetersiz finansman ve kurdukları işte tüm birikimlerini kaybederlerse yine o işte çalışıp çalışmama konusundaki kararsızlıklarıdır. Geleceklerini garanti altına almak kendi işlerini kurmaktan geçer düşüncesindedirler. Bununla beraber öğrencilerin çoğu yeni bir işin nasıl kurulacağına dair bilgiye nasıl ulaşacakları konusunda kararsızdırlar. Öğrenciler bir iş kurmak için finansmana sahip olmak gerektiğini bu sebeple iş kurmanın zor olduğunu da düşünmektedirler.¹⁸⁸

Ortaöğretim üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanan girişimcilik eğilimi ölçeğine göre girişimcilik eğilimini etkileyen faktörler, azimli ve rekabetçi olma, yeni bir iş kurmanın zorluğu, riskten kaçınma, dış kontrol odaklılığı, kendi işini kurma fırsatı, aile desteği ve başarıma ihtiyacıdır. Öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinde cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Babası memur ya da işçi olan çocukların girişimcilik eğilimi babası üst ve orta kademe yönetici, işletme sahibi olan çocuklara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kamuda çalışmak isterken Fen Lisesinde okuyan öğrencilerin büyük çoğunluğu özel bir şirkette çalışmak istemektedirler. Teknik ve Endüstri Meslek Lisesinde okuyan öğrencilerin %30.9'u kendi işini kurmak istemektedir. Öğrencilerin öğrenim gördüğü okullar ve girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir fark bulunmasa da Ticaret Meslek Lisesinde okuyan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin İmam Hatip Lisesinde

¹⁸⁷ İsa Deveci, "Ortaokul Öğrencilerinin Fen Tabanlı Girişimcilik Eğilimlerinin İncelenmesi", *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 2018

¹⁸⁸ Mehtap Altıntop, "Ortaöğretim Öğrencilerinde Mesleki Yönelim ve Girişimcilik", (İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015

okuyanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik dersi almayan öğrencilere göre girişimcilik eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna da varılmıştır.¹⁸⁹

Meslek lisesi öğrencilerinin girişimcilik özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmada, girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik eğiliminin, dersi almayan öğrencilere göre daha baskın düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin girişimcilik potansiyellerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber liderlik yeteneği daha yüksek olan ve akademik anlamda daha başarılı öğrencilerin de girişimcilik potansiyellerinin tam tersi durumdaki öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁹⁰

İlkokul öğrencilerinin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerini inceleyen bir çalışmada dördüncü sınıf öğretmenleriyle görüşülmüştür. Öğretmenlerin çoğu ilkokul programlarında girişimcilikle ilgili kazanımların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Girişimcilik kazanımlarının öğrencinin seviyesine uygun olmadığını belirten öğretmenler uygun olduğunu belirten öğretmenlerden daha fazladır. Öğretmenlerin çok azı girişimcilikle ilgili kazanımların uygulanabilir olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenler çoğunlukla ilkokul program içeriğinin yoğun olduğunu ve girişimcilikle ilgili konuların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşüne göre gerçek hayatın içinden, güncel ve dikkat çekici konular, konuların süresi ve uygulanabilirliği yetersizdir. Girişimcilikle ilgili etkinlikler zenginleştirilmelidir. Öğrencilerle ilgili olarak; öğrenciler derse katılımda isteksiz ve pasiftir. Girişken değillerdir. Kendilerini ifade etme yetenekleri ve hazırbulunuşlukları düşüktür. Öğretmenler dördüncü sınıf öğrencilerinin, girişimcilik özellikleri içinden; özgüvenli olma, problem çözme, yaratıcılık, güçlü sosyal ilişkiler, liderlik, başarılı olmaya istek, risk alma ve iletişim becerilerinin gelişmiş olması gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁹ Serhat Ulucan, “*Girişimcilik Eğiliminin ve Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Ortaöğretimde Lise 3. ve 4. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama*”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015

¹⁹⁰ Salih Aydın, Bünyamin Er, “Meslek Lisesi Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması”, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1 (2), 2015

¹⁹¹ Ramazan Yurtseven, Mustafa Ergün, *a.g.m.*

İlkokul öğretmenlerinin görüşlerini değerlendirmeye yönelik yapılan bir başka çalışmada, öğretmenler öğrencilerin yeni bir konuda risk almak yerine denenmiş olanı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Öğrencilerin problemlere yaratıcı çözümler bulamadığını belirten öğretmenler bunun sebebinin zaman baskısı ve sınırlı kaynaklar olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler tek başına karar alması gerekirken hızlı düşünebilmekte fakat grup çalışmalarında sorumluluk almaktan kaçarak kararları başkasına bırakma eğilimi göstermektedir. Bu sebeple öğretmenler öğrencilerin sorumluluk almaya teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğretmenlere göre girişimcilik becerileri kazandırılması, öğrencileri yeni fikirler üretmeye teşvik eder. Öğretmenlere göre öğrenciler başladıkları bir işi bitirmeleri gerektiğinin bilincindedir ama bunu bir plan doğrultusunda yapmada sıkıntı yaşamaktadır. Öğrenciler beklenmedik durumlara karşı sabırlı değillerdir. Öğretmenlerin çoğuna göre öğrenciler farklı fikirlere saygılıdır. Girişimcilik dersine katkı yapan derslerin başında Hayat Bilgisi gelmektedir. Çalışmada öğretmenlerin büyük kısmı öğrencilere girişimcilik becerileri kazandırma konusunda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlere yönelik mesleki yeterlilik çalışmalarının artırılması gerektiğini göstermektedir.¹⁹²

Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik becerilerini ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendi derslerine yönelik görüşlerini incelemeye yönelik yapılan bir çalışmada, öğrencilerin girişimcilik düzeyleri yüksek bir seviyededir. Risk alma ve fırsatları değerlendirme konusunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Risk alma konusunda sosyo-ekonomik düzey açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi orta ve üst olan öğrencilerin risk alma durumu daha yüksektir. Fırsatları değerlendirme konusunda da sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olan öğrenciler lehine bir fark bulunmaktadır. Aynı zamanda risk alma, fırsatları değerlendirme ve genel girişimcilik eğilimleri konusunda annenin ve babanın eğitim durumuna göre de anlamlı fark bulunup annesi ve babası üniversite mezunu olan öğrenciler lehine bir durum söz konusudur. Sosyal Bilgiler dersinde girişimcilik becerileri kazandırmaya yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin

¹⁹² Çisem Akyürek, “İlkokul Öğretmenlerinin Girişimcilik Becerisine İlişkin görüşlerinin Değerlendirilmesi”, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale, 2013

görüşleri incelendiğinde ise öğretmenlerin çoğu bu dersin girişimcilik becerisi kazandırdığını ifade etmektedir. Bu d

ferste; çevre gezileri, drama yapma, ünlü kişileri örnek gösterme, proje geliştirme, röportaj yapma gibi çalışmalarla girişimcilik becerileri kazandırılabilceği görüşündedirler. Sosyal bilgiler dersi ile girişimcilik arasındaki ilişkiye örnek olarak; üretken bireyler yetiştirme, meslek seçimi, etik değerler kazandırma, eleştirel düşünme ve ekonomik sorunların çözülmesini öğrenme gibi örnekler verilmiştir.¹⁹³

Girişimcilik eğilimini tespit etme amacıyla yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu Fen tabanlı girişimcilik eğilimini bulmak üzerine yapılmıştır. Bunun sebebi geliştirilen girişimcilik eğilimi ölçekleri içinde bu ölçeğin bulunması ve güven vermesi olabilir. Ayrıca girişimcilik becerileri ve kazanımları Fen alanıyla daha çok bağdaştırılmış olabilir. Fen alanının ardından ikinci sırada da Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Bu dersin kazanımları ve girişimcilik arasında ilişki kurma üzerine de birçok çalışma yer almaktadır. Genel olarak ortaöğretim (lise) düzeyinde girişimcilik eğilimi ve kazanımları hakkında çok az çalışma bulunmaktadır. Ülkemizde girişimcilik kazanımları farklı dersler içerisinde yer almaktadır. Ders olarak yalnızca ortaöğretimde seçmeli olarak bulunan girişimcilik dersine bazı okullar programlarında yer vermektedir.

¹⁹³ Salih Eroğlu, “Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeylerinin ve Sosyal Bilgiler Dersinde Girişimcilik Becerisi Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi”, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2019

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KÜRESEL KALKINMA AMAÇLARI DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK SORUNU

İşsizlik sorunu günümüz toplumlarında önemli sosyal problemlerden biridir. Bir iş sahibi olmak, bireylerin hem ekonomik özgürlüğünü sağlamaları hem de özgüvenlerini arttırıp toplumsal aidiyet hissetmeleri için önemlidir. Bir iş sahibi olmayan bireyler yaşam kalitesi düştüğü için hem kendine hem de topluma karşı öfke duyarak yalnız ve dışlanmış hissedebilir. Bu da bireyin sosyal ilişkilerinin de bozulmasına neden olur. Dolayısıyla birçok sebebe bağlı olarak oluşan işsizlik sorunu hem ekonomik hem de sosyal ve psikolojik sonuçlara neden olmaktadır. İşsizlik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan pek çok ülke için önemli bir problemdir. İşsizliğin herkes tarafından kabul edilmiş tek bir tanımı bulunmamaktadır. İşsizlik genel olarak açık işsizlik ve gizli işsizlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Açık işsizlik kişilerin çalışmaya gücü ve isteği olmasına rağmen iş bulamamasıdır. Gizli işsizlik de kişilerin iş arama durumu olmamasına rağmen işsizliklerinin söz konusu olmasıdır. Bir bireyin işsiz olarak nitelendirilmesi için çalışma isteği, gücü, iradesi olmasına rağmen iş sahibi olamaması gerekmektedir.¹⁹⁴

Bir ülkedeki işsizlik oranı o ülkenin ekonomisindeki işsiz sayısının, iş gücü sayısına oranıdır. İş gücü çalışan ve çalışma durumu olduğu halde çalışamayan herkesin toplamıdır. İş gücünün göstergelerinden biri olan istihdam tüm üretim faktörlerinin üretim sürecine katılmasıdır. İstihdam bir çalışan için iş gücünün belli bir maaş karşılığı işverene tahsis edilmesi iken işveren için ise çalışana belli bir maaş karşılığı çalışma imkânı sağlaması durumudur. İstihdam ve işsizlik kavramları farklı kavramlar olmasına rağmen aynı gerçeğin birbirini tamamlayan parçalarıdır. İşsizlik kaçınılan tarafı ifade ederken istihdam ise belli politikalarla ulaşılmak istenen hedefi temsil etmektedir.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Nurşen Adak, “Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik Ve Sonuçları”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 2010, s.106,108

¹⁹⁵ Sema Ay, “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2), 2012, s.322

Türkiye ekonomisine bakıldığında 1960'lı yıllardan beri yüksek işsizlik oranları olduğu görülmektedir. 1980 ve sonrasında teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin etkisiyle işsizlik oranı daha da artmaya başladı. 1990'lı yıllara gelindiğinde evrensel ölçüler düzeyinde bakıldığında işsizliğin daha da yüksek düzeylere ulaştığı tespit edildi. İşsizlik oranları zaten yükselişteyken 2001 yılında yaşanan kriz ile işsizlik sorunu çoğaldı. Kriz sonrası istihdamı iyileştirme çalışmaları da yavaş ve sınırlı oldu. Bu durumun alt sebepleri; nüfusun hızlı artışı, yatırımların yetersizliği, eğitim politikasındaki sorunlar, ülkenin siyasi ve ekonomik olarak istikrarsızlık içinde olmasıdır.¹⁹⁶

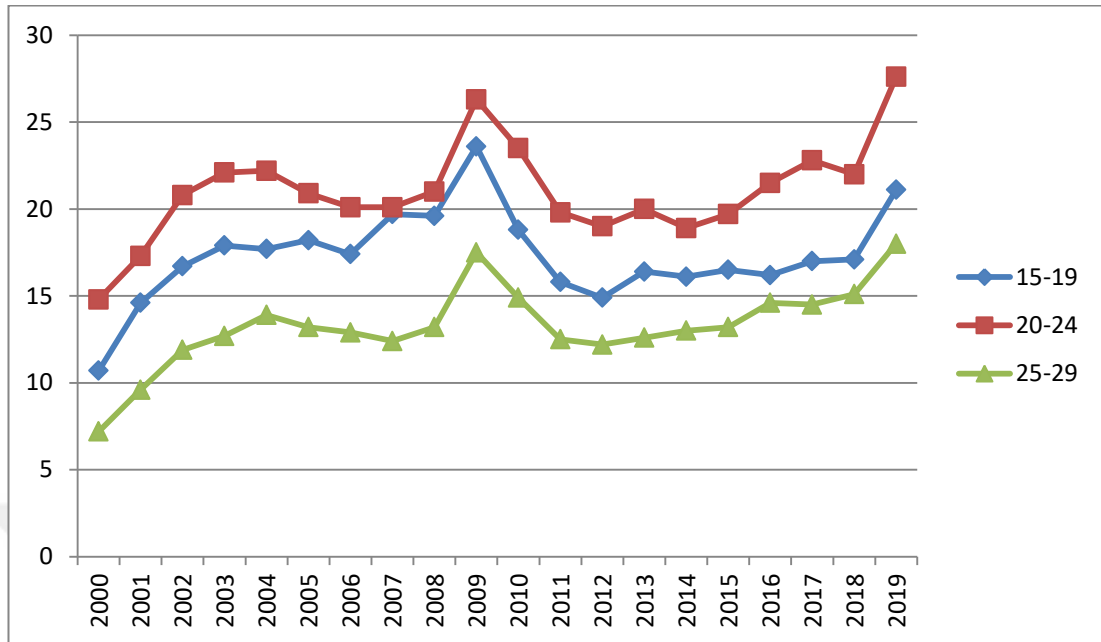
AB'de işsizlik ve istihdam konularına 1990'lı yıllardan itibaren önem verilmeye başlandı. Bu yıllarda işsizlik sorunu AB'de gündemdeydi. ABD ve Japonya gibi ülkeler AB'ye göre daha iyi durumdaydı. AB'de bu yıllarda **Avrupa İstihdam Stratejisi** oluşturuldu. Bu istihdam stratejisi çalışma piyasasındaki sorunları gidermek için önlemlerden oluşmaktadır. Stratejilerin amacı, girişimciliği özendirerek iş kurmayı kolaylaştırmak, vergide kolaylık sağlamak ve işsizlikle mücadele etmektir.¹⁹⁷

İşsizlik oranı 2001 yılındaki kriz ile %10'un üzerine çıktı. Ardından 2008 yılında ABD'de başlayan bankacılık krizinin küresel bir yayılım göstermeye başlaması ile 2009 yılında Türkiye'deki işsizlik oranı %12.6 oranına gelerek o yıllara kadar ki en yüksek orana yükseldi. 2013 yılından itibaren de işsizlik oranı sürekli artış eğilimine geçti. Grafik 1'de¹⁹⁸ yaş gruplarına göre son yirmi yılın işsizlik oranları görülmektedir.

¹⁹⁶ Sema Ay, *a.g.m.*, s.322

¹⁹⁷ Burçin Yılmaz Eser, Harun Terzi, "Türkiye'de İşsizlik Sorunu ve Avrupa İstihdam Stratejisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(30), 2008, s.237,238

¹⁹⁸ TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/28-11-2020-12:34:46-112802599511584059971247593557.html>, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>, (28.11.2020)

Grafik 1: Son 20 Yılın İşsizlik Oranları

İş gücüne katılma oranı işsizlik oranının önemli etkenlerinden biridir. 2007 yılından itibaren iş gücüne katılma oranında artış olmuştur. Bu artış ile birlikte işsizlik oranı da yükselmiştir. 2009 yılında iş gücüne katılım oranı çok büyük bir artış göstermemesine rağmen o yıl işsizlik oranındaki büyük artış, işsizliğin farklı etkenlere de sahip olduğunun göstergesidir.¹⁹⁹

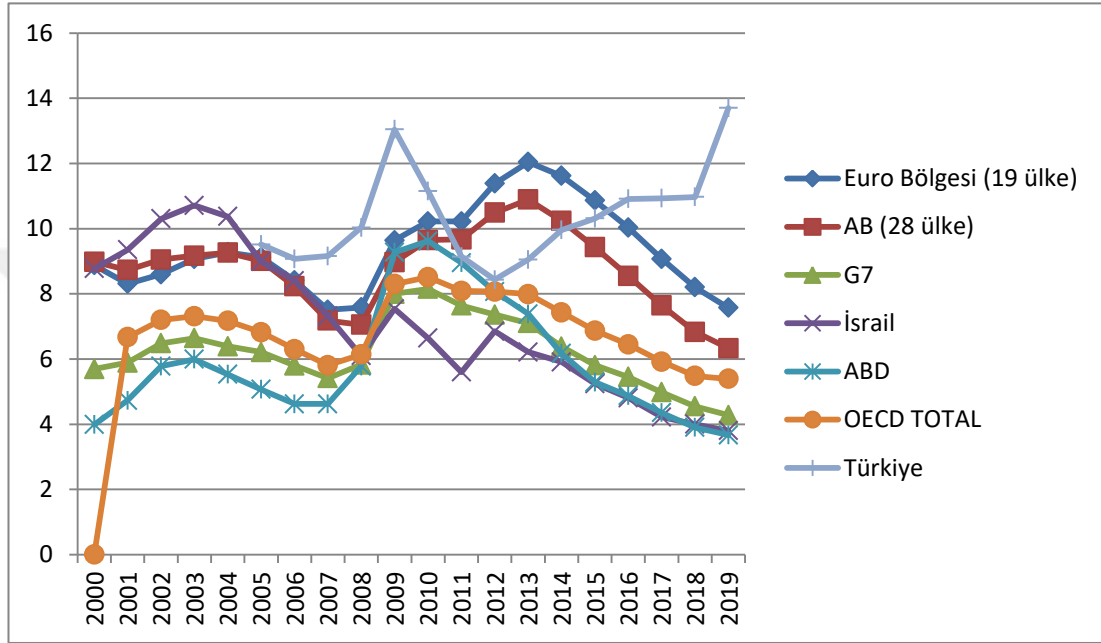
Dünya genelinde 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkeyi derinden etkilemiştir. Yaşanan bu kriz 1929 Büyük Buhran'ından²⁰⁰ sonra yaşanan en büyük ekonomik kriz olmuştur. Finans krizi önce kredi sonra likidite²⁰¹ ardından güven krizine dönüştü. Ülkelerin istihdam koruyucu

¹⁹⁹ Hilmi Etcı, Veysel Karagöz, "Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik: 2000-2018", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 2019, s.66

²⁰⁰ Avrupa'daki gelişmiş ülkelerin üretim gücü Birinci Dünya Savaşı nedeniyle azalırken deniz aşırı ülkelerin üretimi arttı. Avrupa yeniden oluşumunu tamamladığında dünyada aşırı üretim fazlalığı oldu. Arz aşırı artınca fiyatlar uluslararası alanda düştü. Bu sebeple işletmeler üretimlerini durdurmak ya da kapatmak zorunda kaldı. 24 Ekim Perşembe günü borsa çöktü. Bugün tarihe Kara Perşembe olarak geçti. İnsanlar hisse senetlerini bir an önce satma telaşına girince bu telaşla borsa daha da düştü ve değer kaybetti. 1929 Buhranının temel sebeplerinden biri hisse senedi fiyatlarının yükselmesi ve ekonomik faaliyetlerdeki gelişmenin paralel olarak ilerlememesi ve aradaki farkın çok artmasıdır. Abdulkadir Buluş, Esra Kabaklı, "1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması", *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 2010, s.3-4

²⁰¹ "Piyasada işlem gören herhangi bir varlık veya kıymetin piyasa fiyatını etkilemeden alınıp satılabilmesinin ölçütüdür. Likiditesi yüksek varlık veya kıymetlerin işlem hacimlerinin de yüksek

yasal düzenlemelerinin olması ya da olmaması ülkelerin işsizlik artış oranına da yansımıştır. Yaşanan bu kriz sadece ekonomik anlamda değil sosyal hayatı da derinden etkilemiştir.²⁰² OECD²⁰³ verilerine göre son yirmi yılda dünya genelinde işsizliğin durumu Grafik 2’de²⁰⁴ görülmektedir.

Grafik 2: Dünya Geneli Son 20 Yılın İşsizlik Oranları

Grafikte 2009 yılındaki krizin tüm ülkelerin işsizlik oranını olumsuz olarak etkilediği görülmekle beraber son yıllarda Türkiye'nin dünya genelinin üzerinde işsizlik oranlarına sahip olduğu da görülmektedir. Bu durumun önemli etkenlerinden biri ülkelerin işsizlik sorununa yönelik uyguladığı politikalardır. Aynı zamanda küreselleşmenin de işgücü ve istihdam üzerinde etkileri vardır. İlk olarak küreselleşme devletlerin bireysel hareket etme gücünü sekteye uğratar. Küreselleşmeyle beraber tek pazar anlayışının hâkim olmasıyla oluşan yeni ekonomi ortamında devletler tek başına karar alamaz hale geldi. Yeni teknolojiler küreselleşme sürecine hız katarak iş ve iş gücü niteliği üzerinde değişimlere sebep

olması beklenmektedir.”, TCMB Terimler Sözlüğü, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/>, Erişim: 30.11.2020

²⁰² Nurşen Adak, *a.g.m.*, s.108

²⁰³ Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü. Uluslararası bir ekonomi örgütüdür.

²⁰⁴ <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, (2.12.2020)

olmaktadır. Gelişen teknoloji, belirli bir vasıf düzeyi gerektirmektedir. Bununla beraber yeni türlerde de vasıflı iş gücüne ihtiyaç oluşmaktadır. Yeni teknolojinin kolaylaştırdığı işlerle beraber vasıflı iş gücü gereksiniminde azalma da olmaktadır. Küreselleşme ile beraber artık sermaye de uluslararası hale gelmektedir. İleri teknoloji gücüne sahip olan ülkeler, kas gücü gerektiren işlerini, iş gücünün ucuz olduğu ülkelere yönlendirmiştir. Bu durum iş gücü piyasalarında hareketlenmelere sebep olmaktadır.²⁰⁵

Küreselleşme beraberinde sosyal, siyasi ve ekonomik alanda yapısal dönüşümleri de getirdiği için iş gücü piyasaları yeniden şekillenmek zorunda kaldı. Ülkeler arasında yayılan bu hızlı dönüşümler yalnızca olumlu alanlarda olmadı. Teknolojik ilerleme, bilgi birikimi gibi olumlu dönüşümler yanı sıra ekonomik kriz, kur mücadelesi gibi olumsuz dönüşümler de gerçekleşti. Bu durumun sonucunda gelişmiş bir ülkede oluşan kriz, gelişmekte olan ülkeleri daha kırılgan bir hale getirmeye başladı. Krizlerin bu etkileriyle beraber oluşan yüksek işsizlik oranlarına karşı ülkeler iş gücü piyasalarına karşı farklı önlemler alma zorunluluğu yaşadı. Bu önlemlerden biri girişimciliği arttırmak oldu ve girişimcilik kavramının anlam, önem ve işlevleri belirgin olarak artmaya başladı. Girişimcilik çalışmaları bilhassa az gelişen ve gelişmekte olan ülkelere ekonomiyi canlandırarak yeni istihdam alanları açmaktadır. Girişimcilik faaliyetlerinin artması rekabet unsurunu da arttırmak da bu da yapılan girişimin sürdürülebilir olması için olumsuz bir etken olmaktadır. İşsizlik oranlarının düşme eğilimine geçmesi için girişimin yani oluşan istihdam alanlarının sürdürülebilir, kalıcı ve rekabet ortamında da devamlılığını koruyabilir olması gerekmektedir. Bu sebeple piyasaya yeni giren girişimcilerin bu olumsuz etkenlerden korunarak kalıcı istihdam sağlamaları konusunda desteklenmesi gerektiği görülmektedir.²⁰⁶

Türkiye’de nüfus artışı yavaşlama eğilimi gösterse de devam etmektedir. Çalışabilir nüfusa katılmakta olan nesillerdeki artış oranı, doğum oranındaki artıştan fazladır. İş gücündeki bu yüksek artış devamlı olarak artmaktadır. Son yıllarda

²⁰⁵ Hasan Güner, Adem Korkmaz , “İstihdamın Arttırılmasında Girişimciliğin Önemi: Girişimcilik Destekleme Modeli, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(1), 2011, s.46

²⁰⁶ Hakan Çetinbaş, İbrahim Murat Bicil, Kumru Türköz, “Türkiye’de Girişimcilik İle İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13(2), 2018, s.125

Türkiye’de tarımda çalışanların sayısı da azalma eğilimindedir. Hem oransal hem de mutlak bir azalma başlamıştır. Kısaca; nüfus artışı, tarımdan kopuş ve kadınların büyük bölümünün iş gücüne katılması sonucunda Türkiye’de iş gücünde yüksek artış yaşanmaktadır. Her yıl binlerce yeni istihdam alanı oluşturmak gerekmektedir. Bu sağlanamazsa işsizlik oranlarındaki artış ve istihdam oranlarındaki düşüş devam edecektir.²⁰⁷ Özellikle genç bireyler ve kadınlardaki işsizlik oranları yüksek seviyelerdedir. Uygulanan politikalar hedeflenen istihdamı sağlayana kadar sürekli yeniden değerlendirilmelidir.²⁰⁸

Türkiye’de de bu işsizlik sorununa yönelik çözüm olarak girişimciliği arttırma çabası vardır. Bu sebeple hükümetler son yıllarda girişimciliği geliştirecek çeşitli yöntemler üzerinde çalışarak yeni girişim destekleri, girişim kredileri, iş geliştirme merkezleri, girişimcilik eğitimleri gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Özellikle sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle beraber önem kazanmaya başlayan girişimcilik, hem istihdam oluşturma hem rekabet yeteneği hem de pazarda sürdürülebilir olarak istihdamda süreklilik kılma ve ekonomik gelişmelere katkıda bulunma becerisi gerektirmektedir.²⁰⁹

Bu çözümün gelişimine bakacak olursak; Türkiye liberalleşme²¹⁰ hareketleri öncesi kapalı ekonomik model²¹¹ uygulamaktaydı. Aynı zamanda ekonomideki ithal ikamesi²¹² uygulamasıyla iş piyasası küresel rekabet ortamından uzak kalarak iç piyasadaki hâkimiyetini korumaya çalıştı. Siyasi ve ekonomik belirsizliklerin de etkisiyle risk almaktan çekinen bir iş piyasası oluştu. Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle dünya gittikçe küçülmekte ve sınırlar ortadan kalkmaktadır. Bu durumun etkisiyle rekabet ortamından uzak kalmak iş sektörleri için imkânsız hale

²⁰⁷ Hasan Güner, Adem Korkmaz, *a.g.m.*, s.47

²⁰⁸ Hakan Çetinbaş, İbrahim Murat Bicil, Kumru Türköz, *a.g.m.*, s.125

²⁰⁹ Hasan Güner, Adem Korkmaz, *a.g.m.*, s.43-45

²¹⁰ “İthalatın serbest bırakılması, ithalat ve ihracat üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması durumudur.”, İktisat Sözlüğü, <https://www.iktisatsozlugu.com/tr/nedir/liberallesme/3145>, (8.12.20)

²¹¹ “Özelliği, kendine yeterli olmasıdır. Böyle bir sistemde, üreticinin faaliyeti, kendi nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamayı hedef tutar. Sistem içinde üretilen, genellikle, sistem içinde tüketilir.”, İktisat Sözlüğü, <https://www.iktisatsozlugu.com/tr/nedir/kapali-ekonomi/2721>, (8.12.20)

²¹² “İthal yoluyla karşılanan ihtiyaç maddelerinin yurt içinde üretilmesi; bir ekonomide tüketim malları ithalinin zorlaştırılması veya yasaklanmasıyla sanayinin teşvik edilmesi politikasıdır.”, İktisat Sözlüğü, <https://www.iktisatsozlugu.com/tr/nedir/ithal-ikamesi/2561>, (8.12.20)

gelmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye ekonomisinde de girişimciliğin önemi kavrandı. Devletin ve özel sektörün katkılarıyla girişimcilik konusunda yeni çalışmalara başlandı. Girişimin başlatılabilmesi gibi başarılı ve devamlı olması da önemlidir. Bu konu sürekli tartışılmakta ve girişimlerin önündeki engeller tespit edilip bu engelleri kaldırmaya yönelik politikalar üretilmektedir.²¹³

Yapılan tüm çalışmalara rağmen Türkiye girişimcilik konusunda dünya sıralamasında pek çok ülkenin gerisindedir. 2018 yılı **GEDI**²¹⁴ sonuçlarına göre Türkiye otuz yedinci sıradadır.²¹⁵ Girişimlerin artması, başarılı ve sürdürülebilir olabilmesi için uygulanan pek çok politikayla beraber girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi ve bu çalışmaların küçük yaşlardan itibaren başlatılması önemlidir. Sürdürülebilir amaçların dördüncüsü olan “Nitelikli Eğitim”, 2030 yılına kadar istihdamı iyileştirmeyi ve girişimcilik becerileri gelişmiş nesiller yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik olarak eğitim sisteminde girişimcilik becerilerini geliştirmeye odaklı bazı yenilikler yapılması gerekmektedir. Bununla beraber girişimcilik eğitimlerinin arttırılması ve en iyi verimi getirecek şekilde düzenlenmesi şarttır. Girişimcilik becerilerini geliştirmeye odaklı bir eğitim, hem bireylerde girişim farkındalığını arttırır hem de eğitim hayatlarını tamamladıklarında başarılı bir girişim sürecini nasıl yürütebileceklerine dair gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalarını sağlar.²¹⁶ Girişimcilik becerilerine sahip yeni nesiller yetiştirmek, ekonomilerinin gelişmesi ve işsizlik sorunuyla mücadele konularında tüm dünya ülkeleri için bir çözüm yoludur. Türkiye’de de yeni girişimcilerin oluşturduğu üretim ve istihdam artışı ekonomi açısından çok önemlidir. Bu sebeple son yıllarda girişimciliği yaygınlaştırma çabası vardır.

²¹³ Asuman Sönmez, Andaç Toksoy, “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, *Yönetim ve Ekonomi*, 21(2), 2014, s.45

²¹⁴ “GEDI (Global Entrepreneurship and Development Institute), Küresel Girişimcilik ve Geliştirme Enstitüsü, bireyler, topluluklar ve uluslar için ekonomik fırsatları genişletmeye adanmış, Washington, DC merkezli bir politika geliştirme kuruluşudur.” www.thegedi.org, (9.12.20)

²¹⁵ <https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>, (9.12.20)

²¹⁶ Murat Tarhan, “Meb 2023 Eğitim Vizyonu Çerçevesince Türkiye’de Girişimcilik Eğitiminin Geleceğine Yönelik Bir Değerlendirme”, *Bolu İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19,2 , 2019, s.667

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırma Probleminin Tanımı

Girişimcilik, bugün tüm dünya ülkeleri için önem kazanmış bir kavramdır. Hem işsizlik sorunu, hem ekonomik kalkınma için desteklenmesi gerektiği görülmektedir. Girişimcilik aynı zamanda ülkenin teknolojik ve daha farklı alanlarda yenileşerek gelişmesine yardımcı olur. Geleceğe hitap eder. Genç nesli bu beklentiler doğrultusunda geleceğe hazırlamak için onlara kaliteli bir girişimcilik eğitimi sağlamak çok önemlidir. Bununla beraber dünya ülkeleri “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” ile bunu garantilemiştir. Ülkemiz de 2030 yılına kadar büyük oranda girişimcilik becerileri gelişmiş nesiller yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bugün baktığımızda Türkiye’de girişimcilik hala istenen seviyede değildir. Girişimcilik eğitimleri de farklı derslerin içerisinde yer almaya başlamakla beraber, tek başına bir ders olarak henüz çok fazla kabul görmemiş durumda ve yetersizdir. Girişimcilik dersini ayrı zorunlu bir ders olarak planlamak, bireylerin bir iş kurmak, işi yönetmek ve geliştirmek gibi konularda ve toplumsal hayata ve iş hayatına hazırlık konularında daha donanımlı olarak gelişmelerine katkı sağlayacaktır. Bu araştırmanın problemi, girişimcilik derslerini ortaöğretim düzeyinde başarıyla uygulamış olan ülkelerin girişimcilik eğitimleri doğrultusunda Türkiye’de de ortaöğretim için uygulanabilir bir model oluşturmaktır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ortaöğretim düzeyindeki girişimcilik derslerinin dört yıl devamlı bir şekilde tasarlanarak öğretim programlarına dâhil edilmesi ve gençlerin bu ders ile hem kendini tanıyıp yapmak istediği mesleği anlamasına hem de girişimcilik becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktır.

4.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye, Sürdürülebilir Küresel Amaçlar projesiyle girişimcilik becerileri gelişmiş nesiller yetiştirmeyi hedeflemektedir. Ülkemizde bununla beraber yapılan farklı teşvik çalışmaları da vardır. Fakat girişimcilik yeterli seviyeye gelememiştir. Zorunlu ayrı bir girişimcilik dersi programı bulunmamaktadır. Son yıllara kadar girişimcilik dersi en çok üniversitelerde ve ayrı kurslar olarak bulunmaktaydı. Girişimcilik dersi daha küçük yaşlardan itibaren başlamalıdır. Özellikle ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler girişimcilik ve genel olarak meslek seçimi konusunda kararsız ve bilgisizdir. Bu sebeple öğrencilerin bu konuda yol gösterici ve yenilikçi bir öğretim programına ihtiyacı vardır. Öğrenciler bu ders ile girişimciliğe yatkın olup olmadıklarını, hangi girişimcilik türüne yatkın olduklarını, hangi mesleğin onlar için uygun olduğunu anlayacak ve iş hayatına önceden hazırlanacak.

Bu problemlere çözüm niteliğinde tasarlanan bu araştırma modeli hem ülkemizin genel girişimcilik hedefleri hem de Sürdürülebilir Küresel Amaçlardaki alt hedefleri doğrultusunda oluşturularak bu hedeflere de katkı sağlar.

4.4. Araştırmanın Sınırı

Bu araştırma, eğitim sistemlerinde girişimciliğe yer veren, hem temel düzeyde hem de lise düzeyinde başarıyla uygulayabilmiş ülkeler olan, Birleşik Krallık, İsveç, Norveç, Finlandiya, Fransa, Almanya, ABD ve Kanada ile sınırlıdır.

4.5. Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması metodolojisine göre gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması literatürde; örnek olay incelemesi, vaka çalışması gibi isimlerle de kullanılmaktadır. “*Durum çalışması, güncel olan ve araştırmacı kontrolünün değişkenler üzerinde olmadığı durumlarda bu durumun sebeplerini, nedenleri ve sonuçlarını anlamak, tanımlamak ve betimlemek için kullanılan bir araştırma yöntemidir.*”²¹⁷

²¹⁷ Şenay Ozan Leymun, Hatice Ferhan Odabaşı, Işıl Kabakçı Yurdakul, “Eğitim Ortamlarında Durum Çalışmasının Önemi”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5 (3), s. 369, 2017

Durum çalışmalarında belirli bir veri toplama ve analiz yönteminin kullanılması şartı yoktur. Birden fazla kaynaktan veriler toplanarak inceleme yapılabilir. Çalışma geniş bir kapsamla başlayıp şekillenir.²¹⁸ Durum çalışmaları nicel ve nitel çalışmaların karışımından oluşabilir. Değerlendirme araştırmaları açısından önemlidir.²¹⁹ Durum çalışmaları, bütüncül ve derinlemesine incelemelerde tercih edilir. Durum çalışması desen türlerinden bütüncül çoklu durum deseni tek analiz birimine sahip birden fazla durumun incelemesinde kullanılır. Bu çalışmada da girişimcilik eğitiminde ilerleme kaydetmiş ülkelerden, Birleşik Krallık, İsveç, Norveç, Finlandiya, Fransa, Almanya, ABD ve Kanada'nın girişimcilik eğitimleri incelenmiştir. Ardından elde edilen sonuçlara göre bir model önerisi ortaya konmuştur. Araştırma ile ilgili kaynaklara internet aracılığıyla ulaşılmıştır.

4.6. Araştırmanın Bulguları

Girişimcilik eğitimi yabancı ülkelerde; doğrudan ders olarak, farklı disiplinlerle bir arada ya da zorunlu derslerin içinde ünite olarak yer alabilmektedir. Genel olarak girişimcilik eğitime ortaokul ve lise düzeyinde daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Birleşik Krallık'ta, öğretim programlarında akademik yetenekler dışında öğrencilerden beklenen yetenekler; yaratıcı olmak, başkalarıyla çalışmak, problem çözme ve karar verme, öz yönetim ve bilgiyi yönetmedir. Bu yetenekler on iki yıllık zorunlu eğitimin tamamını kapsamaktadır.²²⁰ Eğitim Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı ortaklığıyla tüm yaş gruplarına yönelik ortak kariyer eğitimi verilir. Bu eğitim bilgilendirme, tavsiye ve rehberlik içermektedir. Birleşik Krallık'ta Eğitim Bakanlığınca gençlere iyi bir kariyer eğitimi verip rehberlik etmenin başarılı bir ilerleme için önemli olduğu düşünülmektedir. Birleşik Krallık'ta okullar yaş gruplarına göre aşamalara ayrılır. Dördüncü aşama, on bir ve on ikinci sınıfları kapsar. Dördüncü aşamadan itibaren, öğrencilerin yüksek kaliteli kariyer eğitimi

²¹⁸ Şenay Ozan Leymun, Hatice Ferhan Odabaşı, Işıl Kabakçı Yurdakul, *a.g.m.*, s.372

²¹⁹ Berrak Aytaçlı, "Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış", *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), s.3, 2012

²²⁰ Statutory curriculum, <https://www.education-ni.gov.uk/articles/statutory-curriculum>, (26.12.20)

almaları önemsenmektedir. Yüksek kaliteli kariyer eğitimi, kariyer danışmanları ve işverenlerin rehberliğini içerir.²²¹

Kuzey İrlanda’da gençlerin işletme ve girişimciliği keşfetmesi, girişimci olmakla ilgili bilgi, beceri ve nitelikleri kazanması amaçlanır. Öğrencilerin bu konuda fırsat sahibi olması gerektiğine inanılır. Kuzey İrlanda’da girişimcilik eğitiminin hedefleri; bir insanı girişimci yapanın ne olduğunu öğrenmek, inovasyonun önemini anlamak, zorluklar konusunda farkındalık geliştirmek, kendi işini kurmanın faydalarını öğrenmek, uygun kariyer planlamasını gerçekleştirmektir.²²² Birleşik Krallık’ta girişimcilik eğitimi tüm eğitim seviyelerinde önceliklidir. Kuzey İrlanda’da “Kişisel Gelişim ve Karşılıklı Anlayış” ile “Yaşam için öğrenme ve çalışma”, İskoçya’da ise işletme eğitimi müfredatlar arası bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında bazı okullarda öğretim programı içinde bazılarında ise ders dışı bir aktivite olarak verilir. Galler’de ayrıca girişimcilik eğitimi yoktur fakat kişisel gelişim ve sosyal eğitim konularının bir parçasıdır. Ortaöğretimde zorunlu olarak bulunan “Kariyer, Dünya ve İş” adlı bir konu bulunmaktadır. Girişimcilik eğitimi için çevrimiçi olarak yer alan farklı eğitimler de vardır. Öğrencilerin okullarda girişimciliği tartışması için vaka çalışmaları ve çevrimiçi forumlar da bulunmaktadır. **Big Ideas Wales**²²³ isimli girişimcilik yarışması bir girişimcinin hayatındaki çeşitli durumlarla ilgili örnek olay incelemesi ve rehberlik materyallerini içerir. **CENTRE** ise girişimcilik eğitimlerindeki iyi uygulamaları paylaşmak için kurulan çevrimiçi bir forumdur.²²⁴ İşle ilgili gerçekleştirilen öğrenme deneyimleri öğrenciler için bir fırsattır ve motivasyonlarını arttırmak için önemlidir. Öğrencilerin istihdam

²²¹ Careers education, <https://www.education-ni.gov.uk/articles/careers-education>, (26.12.20)

²²² Woods, David, “The Education (Curriculum Minimum Content) Order (Northern Ireland) 2007”, 46, 1-69, 2007

²²³ “Büyük Fikirler Galler, gençleri girişimci olmaya teşvik eden ve bir iş kurmakla ilgilenenlerin fikirlerini ileriye taşımalarına yardımcı olan bir kampanyadır. Kampanya, Galler Hükümeti bünyesindeki Genç Girişimcilik Ekibi tarafından yönetilmektedir.

Kampanya , Galler’de genç girişimciliğini teşvik etmek için [proje ekipleriyle](https://wales.business-events.org.uk/en/event-organisers/b/big-ideas-wales/) birlikte çalışır ve Galler Hükümeti’nin Gençlik Girişimcilik Stratejisi tarafından sunulan projeleri teşvik eder. Bu projeler, eğitimde ve ötesinde gençlere ulaşmak için eğitim, iş adamları ve topluluk gruplarıyla birlikte çalışır. Kampanya tarafından düzenlenen etkinlikler ücretsizdir ve 16-24 yaş arası her gence açıktır.”, <https://wales.business-events.org.uk/en/event-organisers/b/big-ideas-wales/>, (8.1.20)

²²⁴ School Education Gateway, “Entrepreneurship education in the United Kingdom” , <https://www.schooleducationgateway.eu/>, (8.01.2020)

edilebilirlik becerilerinin gelişmesine destek olmakla beraber öğrencilere bazı fırsatlar da sağlanırsa etkili bir gelişim gerçekleşmiş olacaktır.²²⁵

İsveç'te **Gymnasium** adı verilen liseler isteğe bağlıdır. Üç yıllık eğitim veren on sekiz ulusal program vardır. Bu programlardan altı tanesi üniversiteye hazırlık, on iki tanesi mesleki eğitimidir.²²⁶ Okul, öğrencilerin yaratıcılığını, merakını, özgüvenini ve fikirlerini eyleme dönüştürme ve sorun çözme isteğini harekete geçirmelidir. Öğrenciler inisiyatif²²⁷ ve sorumluluk alma fırsatına sahip olarak hem bağımsız hem de başkalarıyla çalışma becerilerini geliştirmelidir. Okul, öğrencilerin dijitalleşmenin birey ve toplum gelişiminde etkili olduğunu anlamalarına katkıda bulunmalıdır. Öğrencilerin hepsine dijital teknolojiyi kullanma becerilerini geliştirme fırsatı sunulmalıdır. Öğrencilerin fırsat ve riskleri görmesi açısından onlara dijital teknolojiye karşı eleştirel ve sorumlu tutum geliştirme fırsatı verilmelidir. Öğretim programı öğrencileri dijital yeterlilik gelişimi ve girişimcilik gibi alanlarda teşvik etmelidir.²²⁸

İsveç'te toplumun dijitalleşmeye başlamasıyla beraber öğrencilerin dijital becerilerine katkıda bulunmak çok önemsendi. Dijital yeterlilik, girişimcilik ve inovasyon düşüncesi ile bağlantılı bu bilgiler ile öğrenciler hem iş hem de sosyal yaşam için önemli yetenekler geliştirir. İsveç'te öğrencilere deneyimleri üzerine düşünme ve bilgilerini uygulama fırsatı verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilere, çalışma hayatının var olan ve gerekli olan becerileri hakkında bilgi vermek amaçlanır. Meslek seçimi için bir temel sağlanır. İleride yapacağı mesleki faaliyetlerden önce bilgilendirilir. Öğrenciler çeşitli eğitim fırsatları hakkında bilgilendirilir.²²⁹

²²⁵ Department of Education, "A Guide to Developing Effective Career Decision Makers", www.deni.gov.uk, (26.12.2020)

²²⁶ Education In Sweden, <https://sweden.se/society/education-in-sweden/>, (26.12.20)

²²⁷ "Karar verme yetkisi", Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (11.1.21)

²²⁸ Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare 2011 Revised 2018, www.skolverket.se, (26.12.20)

²²⁹ Läroplan för vuxenutbildningen, <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-gymnasial/laroplan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/laroplan-lvux12-for-vuxenutbildningen>, (27.12.20)

İsveç'te girişimcilik yeterliliğini geliştirmek için “Eğitim ve Öğretimde Girişimcilik Stratejisi” 2009'da kabul edildi. Bu stratejilere göre öğrencilere, girişimcilik, işletme yönetimi ve iş planlaması gibi bir işletmeyi başlatmak ve yürütmek için gereken belirli beceriler kazandırılmalıdır. Girişimcilik eğitimi, proje yönetimi, risk yönetimi gibi bilgiler iş dünyası dışında da öğrenciler için faydalı olacaktır. Girişimcilik eğitimi zorunludur. Liselerde girişimcilik eğitimini güçlendirme amacı vardır. 1990'ların ortalarından beri küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle eğitim sistemi içinde girişimcilik becerilerinin yer alması kaçınılmaz olmuştur. Gençlerin mezun olduktan sonra kendi işini kurma eğilimlerinin artması, ülkede işgücü piyasası ve ekonomi üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Üst orta öğretimde girişimcilik eğitimi, öğrencilere girişimci bir ruh ve çalışma hayatında farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Girişimcilik eğitimleri öğrencileri girişimci olarak çalışmaya ve yeni bir iş kurmaya hazırlamaktadır.²³⁰

Finlandiya'da öğrencilerin girişimcilik becerilerini geliştirmenin, gelecekte toplumun ekonomik refahını garanti altına almanın en iyi yolu olduğu düşünülmektedir. En iyi girişimcilik eğitiminin, şirket ve işletmelerle işbirliği içinde yapılacağı düşünülür. Böylece öğrenciler gelecekteki çalışma hayatı hakkında deneyim kazanır. Ulusal öğretim programı, işletmeleri ziyaret etmek gibi sınıf dışındaki ortamları da kullanmayı teşvik eder. Girişimcilik eğitimi öğrencileri şu konularda teşvik etmelidir²³¹:

- Kendi doğal ve kişisel güçlerini belirlemeyi öğrenmek
- Yeni öğrenme yolları keşfetmek
- Kendi kendini yönetme ve yaratıcılık becerilerini geliştirmek
- Risk ve sorumluluk alma hakkında bilgi sahibi olmak
- İşbirliği yapma ve başkalarından öğrenme

²³⁰ Development of entrepreneurship competence, <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/38-development-entrepreneurship-competence-sweden>, (27.12.20)

²³¹ Entrepreneurial education, <https://www.globaleducationparkfinland.fi/future-skills/path-to-entrepreneurship>, (27.12.20)

Eğitim Bakanlığı, girişimcilik eğitiminin tüm eğitim seviyelerinde geliştirilmesi ve okullar ile işverenler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesine yardımcı olması gerektiğini vurgular. Girişimcilik beceri ve yeterlilikleri açıkça tanınıp ilk ve alt orta düzeyde “katılımcı vatandaşlık ve girişimcilik” eğitim temasına, lise düzeyinde de “aktif vatandaşlık ve girişimcilik” temasına yerleştirilmiştir.²³²

Finlandiya’da okulun rolü gençleri her zaman başkalarının hizmeti yerine hayatlarının en azından bir aşamasında kendi işini kurmayı düşünmeleri için eğitmektir. Aktif vatandaşlığı geliştirmek için eğitim ve öğretimde, yaratıcılığı ve yeniliği geliştirmeyi, pozitif girişimcilik kültürü oluşturmayı ve iş kurma teşvikini amaçlamaktadır. Üçüncü sınıfta öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde girişimcilik temellerini öğrenir. Girişimciliğin toplum refahı ve ekonomi için önemini anlar. Girişimcilik eğitimi tüm kademeler için zorunludur. Öğrencilerin kendi beceri ve güçlerini değerlendirip fark etmeleri, kendi iş planlarını yapmaları ve girişimci olmanın değerini değerlendirmeleri sağlanır.²³³

Norveç’te mesleki eğitim ve öğretim üst ve orta öğretim sisteminin parçasıdır. 2+2 modeli vardır. Bir lisede iki yıllık eğitim ardından iki yıllık çıraklık eğitimi ve bir eğitim işletmesi ya da kamu kuruluşunda verimli çalışma gereklidir. Norveç’te de dijital becerilerin geliştirilmesine önem verilir. Girişimci öğretim planı devlet okullarında giderek gelişmektedir. Okulların öğretim programları girişimcilikle ilişkilendirilir.²³⁴

Genel olarak İskandinav ülkelerinde hâkim olan inanç, zamanla demografik değişimler ve yaşlanan nüfusla beraber zorluklar yaşanacağı, bu durumun da girişimcilik ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve teşvikin gelecek nesle başarılı şekilde aktarılması gerektiği yönündedir. Okullar girişimcilik eğitimiyle girişimcilik kültürü ve zihniyeti oluşturabilir. Girişimcilik eğitimi, yaşam boyu bir öğrenme sürecidir.

²³² Entrepreneurship education in Finland, https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/entrepreneurship/Finland_151022.pdf, (27.12.20)

²³³ The Finnish education model, https://www.cautionnement.lu/fileadmin/user_upload/cc.lu/Manifestations/20160513_Finland/Entrepreneurship_Education_in_Finland.pdf, (27.12.20)

²³⁴ Norwegian vocational education and training (VET), <https://www.udir.no/in-english/norwegian-vocational-education-and-training/>, (27.12.20)

İskandinav ülkelerinde özellikle öğretmenlerin girişimcilik eğitimine katılmaları için mesleki eğitim ve iyileştirme yapılmaktadır. İdeal ulusal girişimcilik eğitimi stratejisini geliştirmek için, eğitim kurumlarına destek sağlanır. Öğretmenlerin mesleki eğitimi desteklenir. Yerel ve bölgesel yönetimler bu konuda aktif rol alır. İşletmeler, özel dernekler ve kuruluşlarla ilişkiler kurulur.²³⁵

Fransa’da genel ve teknolojik liseler bulunmaktadır. 2013 yılında toplanan parlamentoda tüm çocukların ileri eğitime devam etmesi, kendi mesleki kariyerini seçip sivil hayata aktif olarak katılabilmesi için gerekli bilgi ve becerileri edinmesi gerektiği öngörüldü. Mesleklerin keşfi; mesleki eğitime hazırlık, ekonomik ve sosyal bilimler gibi konular içinde bütünleştirilmiştir. Lise düzeyindeki öğrenciler son iki yılda zorunlu ders olarak ekonomi ve sosyal bilimler dersi görürler. Girişimcilik eğitimiyle hedeflenen beceriler; bir fikri eyleme dönüştürebilme, bir projenin adımlarını tamamlayabilme, karar alabilme, risk değerlendirmesi, ortakları belirleme, bir işletmenin yaşamını anlamadır. **MIME** öğrencilerin girişimcilik yeteneklerini geliştirmek için tasarlanan simülasyondur. Öğrencilere girişimcilik ve farklı şirketlerin işleyişi hakkında dersler verilir. Girişimciler öğrencilere dersler verir. Bu dersler öğrenciler için ilham verici modeller oluşturmayı sağlar. Öğrencilere kendi işlerini nasıl kuracakları hakkında özel tavsiyeler verilir.²³⁶

Almanya’da girişimcilik eğitimi için, ulusal girişimciler sınıf ortamı için materyal ve kılavuzlar yayınlamaktadırlar. Öğrenciler için kaynak ve pedagojik araçlar sağlanır. Birçok programla, öğrencilerin farklı kariyer yolları hakkında bilgi edinmelerine, serbest meslek edinme şansı bulmalarına yardımcı olunur. Öğrenciler kendi potansiyellerini geliştirmeleri için teşvik edilir. Yirmi birinci yüzyıl okulları bilgi aktarmaktan ziyade bireysel potansiyeli belirleyip destekleme fikrine geçmelidir düşüncesi hâkimdir. Oluşturulan “Okullarda Girişimcilik Ruhu Portalı” ile on beş ve on dokuz yaş arasındaki gençler portalda işbirliği yaparak deneyim alışverişinde bulunur. Yeni çalışmalar gerçekleştirmek için yılda bir kez toplanır.²³⁷

²³⁵ Richard Chiu, Senior Innovation Adviser, “Entrepreneurship education in the Nordic countries”, *Nordic Innovation Publication*, 24, 2012

²³⁶ Entrepreneurship education in France, www.schooleducationgateway.eu, (28.12.20)

²³⁷ Entrepreneurship education in Germany, www.schooleducationgateway.eu, (28.12.20)

Kanada'nın Ontario eyaletinde on birinci ve on ikinci sınıf öğrencileri için İşletme Çalışmaları dersi bulunmaktadır. Bu derste öğrencilerin, muhasebe, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknolojisi, uluslararası ticaret, pazarlama ve iş liderliği gibi işletme kavramlarını öğrenmekle beraber ekonomi, finans, dijital okuryazarlık, araştırma ve sorgulama yapmak, eleştirel düşünme becerileri gibi konularda gelişmesi hedeflenmektedir. Bu ders ile öğrenciler iş dünyasını detaylı bir şekilde anlamakta ve iş dünyasındaki ilgi alanlarını keşfetmektedir. Öğrenciler küçük bir işletmenin kurulması ve işletilmesiyle ilgili bilgi edinerek girişimcilik becerilerini nasıl kullanacaklarını öğrenirler. Öğrenciler, girişimi planlama, organize etme, elektronik çağda girişim planlama, müşteri hedefleme ve girişimi geliştirme yolları, üretim, pazarlama, insan kaynakları yönetimi, web sitesi geliştirme gibi pek çok bilgiyi öğrenirler.²³⁸

Ontario eyaletinde rehberlik ve kariyer eğitimi ikincil müfredat olarak yer almaktadır. 2019 yılında başlayan uygulama, tüm Ontario okullarında mevcuttur. Dokuzuncu ve onuncu sınıf için ayrı, on birinci ve on ikinci sınıf için ayrı planlamalar bulunmaktadır. Rehberlik ve kariyer eğitimi programında öğrenciler, okulda, iş yerinde ve günlük yaşamda ihtiyaç duydukları bilgilere erişirler. Gelecek yaşamlarında başarılı olmak için önemli beceriler elde ederler. Öğrenciler kariyer planlama sürecini öğrenmekle beraber ortaöğretim sonrası için hedeflerini de belirler.²³⁹

Amerika Birleşik Devletleri'nin New Jersey eyaletinde öğrencilerin yirmi birinci yüzyılda yaşam ve kariyer becerilerini geliştirmelerine yönelik kariyer ve teknik eğitim programı belirlenmiştir. Bu programla öğrencilerin küresel bir çağda geleceğin aktif vatandaşları olmaları hedeflenir. Bununla beraber küresel iş yerinin zorlukları ve fırsatlarına karşı uygun şartlarda hazırlanıp bilinçli kararlar almaları hedeflenir. Öğrencilerin üniversite eğitimine hazırlanması ve kendileri uygun bir kariyer planlaması yapmaları için kariyerle ilgili kavramları ve finansal okuryazarlığı anlama fırsatına sahip olmaları gerekir. Öğrencilerin, gelecekteki kişisel, eğitim, iş

²³⁸ The Ontario Curriculum Grades 11 and 12 Business Studies, Ministry of Education, 2006

²³⁹ The Ontario Curriculum: Secondary Guidance and Career Education, <http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/guidance.html>, (02.01.21)

ve mali hedefleri hakkında bilinçli kararlar almalarına yardımcı olunmalıdır. New Jersey’de öğrencilerin yalnızca bireysel başarıya ulaşmak için değil, aynı zamanda toplumun başarısına katkıda bulunmak için de gerekli akademik ve yaşam becerilerini kazanmaları hedeflenir.²⁴⁰

4.7. Girişimcilik Dersi Model Önerisi

Türkiye’de ortaöğretim (lise) düzeyinde girişimcilik dersinin zorunlu ders olarak öğretim programına eklenmesine ilişkin model önerisi sunulacaktır. “Girişimcilik” dersi dört yıl boyunca haftada bir saatlik bir ders olarak tasarlanmıştır. Son iki sene dersin adı “Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik” olacak şekilde planlanmıştır. Hazırlanan model önerisindeki hedef kazanımlar eğitim sistemlerinde yaygın olarak kullanılan Bloom Taksonomisi’ne uygundur.

Bloom Taksonomisi adı verilen yöntem 1948’de Benjamin Bloom liderliğindeki ekibin oluşturmuş olduğu, üç alana ayrılan bir sınıflama yöntemidir. Bu alan ayrımı kesin çizgilerle ayrılmamış olmakla beraber bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olarak belirlenmiştir. Alan ayrımında; zihin, tutum ve beceriler ön plandadır. Bilişsel alan sınıflanmasında altı basamak bulunmaktadır. Bu basamakta zihin becerileri ön plandadır. Basamaklar basitten karmaşığa ve her bir basamak sonraki basamağın ön koşulu olacak şekilde hazırlanmıştır. Bu basamaklar; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, değerlendirme ve sentezdir. Duyuşsal alan sınıflaması erken yaşlarda başlayıp uzun süreli çaba ve tutarlılığı gerekli kılan bir yapıdır. İlgi, tutum, kaygı, benlik, kişilik, değer yargıları, güdülenmişlik gibi boyutlardan oluşur. Bu basamaklar; alma, tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme ve nitelenmişliktir. Psikomotor alan sınıflamasında beceriler ön plandadır. Bu basamaklar; algılama, kuruluş, kılavuz denetiminde yapma, mekanizma, kompleks tepki faaliyetleri, adaptasyon ve yaratmadır.²⁴¹

²⁴⁰ New Jersey Student Learning Standards, Standard 9

21st Century Life and Careers, <https://www.state.nj.us/education/aps/cccs/career/>, (20.01.21)

²⁴¹ Editörler Birsan Doğan, Vesile Alkan, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara, 2015, 4-8

4.8. Öğretim Programı Önerileri

Araştırma bulguları doğrultusunda hazırlanan öğretim programı modelleri hedef kazanımlar, etkinlik ipuçları ve açıklamalar bölümlerinden oluşmaktadır. Ders, dokuzuncu ve onuncu sınıfta “Girişimcilik” olarak belirlenip öğrencilerin gerekli temel bilgileri edinmesi amaçlanmıştır. On birinci ve on ikinci sınıfta ders “Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik” adıyla belirlenip öğrencilerin kariyer planlaması, iş yaşamı ve toplumsal yaşama uygun olarak hazırlanması hedeflenmiştir.

On birinci ve on ikinci sınıf “Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik” dersi interaktif bir ders olarak yıllık plan içerisine bazı seminerler dâhil edileceği hesaplanarak tasarlanmıştır. Belirlenen meslekleri icra eden kişiler davet edilerek öğrencilerin bu meslekleri tanınması sağlanacak. Bununla beraber üniversite gezileri ve üniversite tanıtım günleri düzenlenecektir.²⁴² Girişimcilik dersinde proje hazırlayan öğrenci gruplarının projeleri öğrenilen bilgiler doğrultusunda geliştirilmeye devam edecek, oluşturulan forum sayfasında paylaşım ve takibi yapılacaktır. Öğretim programı önerisi dersin teorik bölümü için hazırlanmıştır.

Öğretim programı modelleri, Tablo 7, 8, 9 ve 10’da gösterilmektedir.

Hazırlanan öğretim programında dokuzuncu sınıfta tamamen teorik bilgiler yer almaktadır. Öğrencilere ilk önce girişimcilik, liderlik, yöneticilik gibi kavramlar bu kavramların tarihi önemi aktarılmaktadır.

Tablo 7: 9. Sınıf Girişimcilik Dersi Öğretim Programı Önerisi

1. Ünite: Temel Düzeyde Ekonomi, Finans ve İşletme		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR

²⁴² Araştırma bulguları doğrultusunda da yapılan çıkarımlardan anlaşılacağı gibi öğrencilerin bir mesleği tanımasının en iyi yolu mesleği, o mesleği yapan kişiden dinlemesidir. Bununla beraber akademik eğitim konusunda kendisi için en doğru kararı öğrenim görmek istediği okulları yakından tanıyarak alacaktır. Bu sebeple on birinci ve on ikinci sınıfta öğrencileri için meslek tanıtma seminerleri ve üniversite tanıtım günleri ve gezileri düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

1. Temel ekonomi kavramlarını ve aralarındaki ilişkiyi açıklar.		Konu, ekonomi, üretim, mal, kıtlık, tercih, fayda, kaynak gibi kavramlarla sınırlandırılır.
2. İhtiyaç kavramı ve Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni açıklar.	Öğrenciler, mal ve hizmetlerin neden ortaya çıktığını tartışır.	
3. Finans ve İşletme kavramlarını ve ilişkilerini açıklar.		Konu arz, talep, risk, gelir gibi kavramlarla sınırlandırılır.
4. İşletme, işletmenin amaçları ve üretim faktörlerini açıklar.		
2. Ünite: Girişimcilik ve Girişimciliğin Önemi		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Girişimcilik kavramını açıklar.	Öğrenciler girişimcilik kavramını tartışır.	
2. Girişimcilik türlerini sıralar.	Öğrenciler hangi işlerin hangi girişimcilik türünde olduğunu tartışır.	
3. Girişimciliği etkileyen faktörleri sıralar.		Girişimciliği etkileyen en temel faktörler ele alınır.

4. Girişimciliğin önemini açıklar.	Öğrenciler girişimciliğin neden önemli olduğunu tartışır.	
5. Girişimciliğin avantaj ve dezavantajlarını açıklar.	Öğrenciler kendi işini kurmakla ilgili fikirlerini tartışır.	
6. Kendi işini kurma sürecini açıklar.		
3. nite: Girişimci ve Liderlik Kavramları		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Girişimci kavramını açıklar.		
2. Girişimcide bulunması gereken kişilik özelliklerini açıklar.		
3. Girişimcilerin sahip olması gereken beceriler ve kendi becerilerini kıyaslar.	Girişimcilik doğuştan mı gelir sonradan mı öğrenilir konusu tartışılır.	
4. Liderlik kavramını açıklar.	Öğrenciler liderlik kavramını tartışır.	
5. Lider-yönetici ayrımını açıklar.		

6. Liderin özelliklerini sıralar.	Öğrenciler liderlik tarzları hakkındaki fikirlerini tartışır.	
7. Liderlik tarzlarını sıralar.		
4. Ünite: Dünya’da ve Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Dünya’da girişimciliğin gelişimini açıklar.		Ticaretin ortaya çıkışından günümüze kadar olan durum ve girişimcilik endeksleri açıklanır. Girişimciliğin gelişiminde öncü olan isimler (Schumpeter, Joseph A., Cantillon, Mc. Clelland gibi) isimler açıklanır.
2. Osmanlı Devleti’nde girişimciliğin gelişimini açıklar.	Osmanlı Devleti’nde ekonomi, ticaret gibi konular tartışılır.	
3. Atatürk’ün girişimcilik hakkındaki fikirlerini açıklar.	Atatürk’ün girişimci yönleri tartışılır.	
4. Türkiye Cumhuriyeti’nde girişimciliğin gelişimini açıklar.	Ülkemizde girişimciliğin genel durumu tartışılır.	

5. Ünite: İşletme Kavramı ve Türleri		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. İşletme ve işletmecilik kavramlarını açıklar. 2. İşletmelerin amaçlarını ve fonksiyonlarını açıklar.	İşletme ve işletmeci kavramları tartışılır.	
3. İşletme türlerini sıralar ve sınıflandırır. 4. Kobi kavramını açıklar.	İşletme türleri örneklendirilir.	
5. İşletmelerin yasal sorumluluklarını açıklar.		

Onuncu sınıfta öğrenciler iş fikri oluşturma sürecini öğrenmeye başlamaktadır. Teorik eğitim yine devam etmektedir. Bunun yanında öğrencilerin kendi de birer girişim projesi oluşturmaları sağlanmaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerde özel dijital ortamlar oluşturarak, büyük firmaların desteğiyle, girişimcilerin öğrencilere özel sunumlarıyla desteklenmesi gibi Türkiye’de de benzer uygulamalar yapılabilir. Öğrenciler ekip oluşturarak projeler yapabilirler. Şu an Türkiye’de bunun az sayıda da olsa örneğini zaten görmekteyiz. Öğrenciler buna yönelik eğitim ve destek aldıkça tamamı bir proje oluşturabilir hale gelecektir. Gelişmiş ülkelerde önem verilen fakat Türkiye’deki “Girişimcilik” öğretim programında yer verilmeyen önemli becerilerden biri de dijitalleşmeye yönelik becerilerdir. Dijital girişim, dijital pazarlama ve genel anlamda dijitalleşmeye yönelik ders içeriği ve çalışmalar da onuncu sınıf örnek öğretim programına eklenmiştir. Buna yönelik olarak okullarda bilgisayar laboratuvarları iyileştirilmeli ve artırılmalıdır. Dersin dijitalleşme bölümünde öğrencilerin de bazı uygulamalar yapabilmesi için dersi bilgisayar laboratuvarında yürütmek gerekecektir. Ayrıca öğrencilerin girişimcilik portalına

erişimi için okullarda bilgisayar laboratuvarlarının her daim öğrencilerin hizmetine açık olması gerekmektedir.

Onuncu sınıfta öğrenciler için önemli gelişmelerden biri de alan seçimidir. Meslek lisesindeki öğrenciler meslek alanını, diğer liselerdeki öğrenciler ise ağırlıklı ders alanlarını seçmektedir. Bu seçimler öğrencilerin akademik ve mesleki anlamdaki geleceklerini belirlemek için önemlidir. Bu sebeple onuncu sınıf öğretim modeline buna yönelik etkinlikler eklenmiştir. Bunlar okul rehber öğretmenleriyle işbirliği doğrultusunda uygulanmalıdır.

Tablo 8: 10. Sınıf Girişimcilik Dersi Öğretim Programı Önerisi

Ünite 1 : İş Fikri Oluşturma Süreci		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. İş fikri kavramını açıklar.	Öğrenciler etrafındaki başarılı iş fikirlerini tartışır.	
2. İş fikri geliştirme yöntemlerini açıklar.		
3. Fizibilite etüdünü ve amaçlarını açıklar.		Fizibilite etüdünün tüm aşamaları ele alınır.
4. Fizibilite raporu taslağı hazırlar.		
5. İş planının amaçlarını açıklar.		
6. Pazar araştırması, rakip, müşteri, hedef kitle kavramlarını açıklar.		
7. Üretim planını ve	Öğrencilerle birlikte	

önemini açıklar. 8. Üretim planı taslağı hazırlar.	üretim planı taslağı incelenir.	
9. Finansal plan, maliyet, gelir, gider kavramlarını açıklar.	Öğrencilerle birlikte finansal plan taslağı incelenir.	
10. İş planı hazırlık aşamalarını açıklar. 11. İş planı taslağı hazırlar.	Öğrencilerle beraber iş plan taslağı incelenir.	
Ünite 2: Girişimcileri Destekleyen Kuruluşlar ve Girişimcilikteki Güncel Gelişmeler		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Girişimcileri destekleyen kurum ve kuruluşları açıklar.	Öğrenciler, bu kurum ve kuruluşlarda girişimcilere verilebilecek destekleri tartışır. Yakın çevresinde bu destekten faydalanan kimseler varsa bu kimselerin nasıl bir yardım aldığı hakkında konuşur.	
2. Girişimcilerin sorumluluklarını açıklar.		Girişimcilerin sosyal ve yasal sorumlulukları olarak sınırlandırılır.
3. Girişimcilerin		

fırsatlarını örneklendirir.		
4. Girişimcilikteki güncel gelişmeleri açıklar.	Öğrenciler girişimciliğin genel durumuyla ilgili araştırma yapar ve sınıfta tartışır.	
Ünite 3: Kariyer Temelleri ve İş Projesi Hazırlık Süreci		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Kariyer kavramını açıklar.	Öğrencilere gelecek yıl kendilerine uygun dersleri seçmeleri için bir anket uygulanır. Okulun rehberlik öğretmeninden destek alınır.	
2. Proje kavramını açıklar. 3. Bir iş projesi hazırlar.	Öğrencilerin bir ekip oluşturarak iş fikri projesi hazırlaması sağlanır. Ekipleri için lider belirlemeleri istenir.	Türkiye’deki tüm öğrencilerin bağlantı kurabileceği dijital forumda ekiplerin bağlantısı kurulur.
Ünite 4: Dijitalleşme ve Küreselleşme		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Dijitalleşme ve küreselleşme kavramlarını açıklar.		
2. Dünyada ve Türkiye’de dijital çağın tarihsel gelişimini açıklar.		

3. Küreselleşmenin ekonomi ve iş modellerine etkilerini açıklar.		
Ünite 5: Dijital Girişimcilik		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Ticaretin dijitalleşmesini açıklar.		
2. E-ticaret kavramını açıklar.		Dünyada ve Türkiye’de büyük e-ticaret firmaları ve işleyişleri hakkında konuşulur.
3. E- ticaret sürecini açıklar.		
Ünite 6: Markalaşma ve Markaların Dijitalleşmesi		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Markalaşma kavramı açıklar.		
2. Marka adı, logo, slogan ve marka hikayesi belirleme sürecini açıklar.	Bir marka ve oluşum süreci incelenir. Gruplar logo, slogan, marka adı ve hikayelerini belirler.	
3. Dijital markalaşmayı açıklar.		

Ünite 7: Pazarlama ve Dijital Pazarlama		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Pazarlama ve dijital pazarlama kavramlarını açıklar.	Pazarlama teknikleri üzerine tartışılır.	
2. Pazarlama yöntemlerini açıklar.	Reklam, afiş, broşür gibi pazarlama araçları sınıfta incelenir.	
3. Dijital pazarlama ve hedef kitle kavramlarını açıklar.		
4. Dijital pazarlama türlerini sıralar.		
5. Sosyal medya yöneticiliğini açıklar.	Etkileyici kişi ve sosyal medya pazarlaması konusu tartışılır. Süreç incelenir.	
6. Dijital pazarlama tekniklerini açıklar.	Bir dijital pazarlama uzmanı sınıfa davet edilebilir ya da çevrimiçi görüşme sağlanabilir.	

On birinci ve on ikinci sınıfta “Kariyer Eğitimi” dersleri de yer almaya başlamaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda bu ders bu sınıf seviyelerinde yer aldığı için, öğretim programında da bu sınıf seviyelerine eklenmiştir. Bu derste öğrenciler

iletişim, toplumsal iletişim, toplumsal roller, özgeçmiş hazırlama, mülakat teknikleri, çalışanların hakları ve sunum teknikleri gibi pek çok şey öğrenmekte ve beceri kazanmaktadır. Öğrencileri hem iş yaşamına hem de akademik yaşama önceden hazırlamak onların daha bilinçli olmasını sağlayacaktır.

Tablo 9: 11. Sınıf Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik Dersi Öğretim Programı Önerisi

Ünite 1: Kariyer Bilinci ve Planlama		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Meslek kavramını açıklar.	Rehber öğretmen işbirliğiyle öğrencilere hangi mesleğe uygunum testi uygulanır.	
2. Kariyer kavramını açıklar.		
3.Kariyer yönetimi kavramını açıklar.		
4. Kariyer yönetimi sürecini açıklar.		Bireysel kariyer planlamasının nasıl yapılacağı açıklanır.
5. Yetenek ve beceri kavramlarını açıklar.	Yetenek ve beceri kavramları tartışılır. Örneklenir.	
6. Kendi yetenek ve becerilerini keşfeder.		
7. Çalışmanın gereklerini	Öğrenciler insanlar neden	

açıklar.	çalışır konusunu tartışır.	
Ünite 2: Toplumsal Rollerimiz ve İş Yaşamına Hazırlık		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Güven, saygı, sorumluluk, adalet, vatandaşlık kavramlarını açıklar.		Bu kavramlar kişilik özelliği olarak incelenir.
2. Alışkanlık kavramını açıklar. 3. Olumlu-olumsuz çalışma alışkanlıklarını açıklar.	Öğrenciler alışkanlık kavramını tartışır. Tahta ikiye bölünüp tartışma sonucu oluşan olumlu-olumsuz alışkanlık türleri yazılarak bu alışkanlık türleri hakkında konuşulur.	
4. Etik kavramını açıklar.	Etik kavramı iş yaşamı açısından tartışılır.	
5. Yasa ve kurallara uyma sorumluluğunu açıklar.	Öğrenciler toplumsal yaşamda ve iş yaşamındaki yasa ve kuralları sıralar.	
6. Çatışma yönetimi kavramını açıklar.		Tartışma, münakaşa ve çatışma ayrımı açıklanır.
7. Mobbing kavramını açıklar.	Öğrenciler mobbing kavramına örnekler	

	bularak gelir ve sınıfta tartışır.	
8. İşbirliği kavramını açıklar.	Öğrenciler kendi ekiplerinden de yola çıkarak bir ekibin parçası olarak çalışmak kavramını tartışır.	
9. Ekip çalışması kavramını açıklar.		
Ünite 3: Etkili İletişim ve Sosyal Beceriler		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. İletişim kavramını açıklar.		
2. İletişim gerçekleşme sürecini açıklar.		
3. İletişim türleri ve kanallarını sıralar.	Öğrenciler eskiden ve günümüzde en çok kullanılan iletişim kanallarını tartışır.	
4. Empati ve sempati kavramlarını açıklar.	Öğrencilerin empati ve sempatiye örnekler bulması istenir.	
5. İyi bir dinleyicinin nasıl olması gerektiğini sıralar.	Öğrenciler iyi bir dinleyici nasıl olur konusunu tartışır.	
6. Telefonda iletişim kurma tekniklerini açıklar.	Öğrenciler sınıfta telefon konuşması örneği canlandırır.	

7. Mail kavramını açıklar.	Öğrencilerden bir mail örneği yazması istenir.	Hatalı ve doğru mail örnekleri sınıfta incelenir.
8. Doğru ve etkili mail yazma tekniklerini sıralar.		
9. Beden dili kavramını açıklar.	Beden dilinin toplumsal hayata ve iş yaşamına etkileri tartışılır. Sınıfta örnekler canlandırılır.	
10. Sosyal beceri kavramını açıklar.	Olumlu ve olumsuz sosyal beceriler sınıflandırılır.	
11. Kültür kavramını açıklar.		Farklı kültür ve yaşam tarzlarına toplumsal yaşamda ve iş yaşamında saygı göstermek konusu vurgulanmalıdır.

Tablo 10: 12. Sınıf Kariyer Eğitimi ve Girişimcilik Dersi Öğretim Programı Önerisi

Ünite 1: İş Yaşamına Giriş		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Özgeçmiş kavramını açıklar.		Özgeçmiş türleri açıklanır.
2. Özgeçmiş hazırlama tekniklerini sıralar.	Özgeçmişte hangi kişisel beceriler yer almalıdır konusu tartışılır.	
3. Mülakat kavramını açıklar.		

4. Mülakatın içeriğini belirler konuları sıralar.		
5. Mülakat çeşitlerini sıralar.	Sınıfta örnek mülakat canlandırması yapılır.	
6. İş görüşmesi kavramını açıklar. 7. Görüşme öncesi, görüşme anı ve sonrasındaki süreci açıklar.	Başarılı bir iş görüşmesi nasıl olur konusu tartışılır ve sınıfta canlandırılır. Öğrencilerden kendi girişimcileri için beraber çalışmak isteyecekleri kişilerde aradıkları becerileri sıralaması istenir.	
Ünite 2: Kişisel Finansı Yönetmek		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. Kazanç, para ve paranın değerine ilişkin temel kavrayışı açıklar.		
2. İstek, ihtiyaç ve kaynak arasındaki ilişkiyi açıklar.	Öğrencilerden kişisel harcamalarında istek ve ihtiyaç arasındaki ayrımı belirleme konusunu tartışmaları istenir.	
3. Ürün ve hizmet kavramlarını açıklar.		
4. Satın alma için ürün ve		

hizmet fiyatlarını karşılaştırma sürecini açıklar.		
5. Yeni bilgi ve beceriler edinerek gelir etme yöntemlerini nasıl geliştirebileceğini açıklar.		
Ünite 3: Çalışanların Hakları		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR
1. İşçi, iş sözleşmesi, işveren, sendika, asgari ücret kavramlarını açıklar.		
2. İş kazası kavramını açıklar.		
3. Çalışanların haklarını sıralar. 4. Kadın ve çocukların çalışma şartlarına ilişkin hakları sıralar.		Örgütlenme, toplu iş sözleşmesi ve grev konuları açıklanır.
5. Ücret kavramını açıklar. 6. Ücret haklarını açıklar.		
Ünite 4: Etkili Sunum Teknikleri		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK İPUÇLARI	AÇIKLAMALAR

1. Sunum kavramını açıklar.		
2. Sunum hazırlık sürecini açıklar.	Örnek sunum incelemesi yapılır.	Sunum hazırlık süreci ve etkili sunum hazırlama teknikleri açıklanır.
3. Sunum başlangıcında, sunum sürecinde ve bitişinde neler yapılması gerektiğini sıralar.		
4. Sunumu etkili olması için neler yapılması gerektiğini açıklar.	Etkileyici bir sunum nasıl olmalıdır konusu tartışılır. Bulunan sonuçlar maddeler halinde tahtaya yazılır.	Sunum heyecanını yenmek için neler yapılabileceği açıklanır.
5. Sunumda doğru hitabet tekniklerini sıralar.	Sınıfta örnek bir sunum izlenir. Öğrencilerden kendi girişim projeleriyle ilgili sunum yapması istenir.	

SONUÇ

Dünya liderleri 2030 yılına kadar gerçekleştirmeyi hedefledikleri küresel amaçlarla küresel ve özel olarak toplumsal sorunlara çözümler sunmak istemektedirler. Belirlenen sorunların büyük bir kısmı dünyanın ortak sorunlarıdır. Küçük bir bölümü ise gelişmemiş ülkelerin toplumsal sorunları için belirlenen maddelerdir. Amaçların hepsi birbiriyle bağlantılıdır. Hepsini aynı anda büyük oranda gerçekleştirmek dünyayı ve toplumları olumlu anlamda ileriye taşıyacaktır. Belirlenen “Sürdürülebilir Küresel Amaçlardan” dördüncüsü “Nitelikli Eğitim” amacıdır. “Nitelik Eğitim” amacı dünya çapında bütün kız ve erkek çocukların eşit bir şekilde eğitime erişmesi, bilgi ve iletişim teknolojileri, aritmetik beceriler gibi konularda gelişmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bunlarla beraber istihdam oranlarının artması ve girişimciliğe yönelik mesleki becerilere sahip gençlerin büyük oranda artması hedeflenmektedir. Girişimcilik ülkelerin küresel pazarda, teknoloji ve ekonomi alanında güçlenmesini sağlamak konularında önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nde de kuruluştan bu yana girişimcilik özendirilmeye ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti’nin son döneminde arttırılmaya çalışılan girişimcilik ve ekonomi faaliyetleri Cumhuriyet döneminde de devam ettirilmiştir. Özellikle yirmi birinci yüzyıl ve getirdiği dönüşümlerle beraber küresel bir boyut kazanmaya başlayan dünyada yeni nesiller bu küresel kültür içinde yer aldıkları için aldıkları eğitimde buna uygun olmalıdır. Teknolojiye katkı sağlayan, sorunlara çözüm üretebilen, özgüvenli ve girişken nesiller yetiştirmek hem bireylerin hem de ülkenin bu küresel sistemde daha iyi bir konum edinmesini sağlayacaktır. Günümüzde artık güçlü devlet, teknolojik gelişmeleri elinde barındıran, ekonomisiyle dünya pazarında yer edinen devletlerdir. Ayrıca dünya genelinde kaynaklar azalmaya başlamıştır. Bu sebeple var olan kaynakları en iyi değerlendirebilen, yenilenebilir kaynaklar için teknoloji üretebilen devletler çağa uyum sağlayabilecek ve gücünü arttırarak var olmaya devam edebilecektir.

Bu gelişmelerin sağlanması için toplumsal yapı da buna uygun inşa edilmelidir. Bu toplum yapısının inşa edilebilmesi için bireyler de buna uygun bir eğitim sistemi içinde olmalıdır. Bireyin özgüvenini ve girişimci olmasını etkileyen faktörler; aile, kültür, demografi ve eğitimidir. Birey elbette ilk olarak içine doğduğu aileden etkilenmektedir. Bu durum aile yapısı doğrultusunda bireyi olumsuz da etkileyebilmektedir. Ardından en önemli ikinci faktör olarak eğitim gelmektedir. Eğitimi bu doğrultuda düzenlemek bu doğrultuda bireyler yetişmesini sağlayacaktır. Bu durum da zamanla ailenin de bireylere olumlu anlamda katkısını sağlayacaktır.

Türkiye’de özellikle son on beş yıldır, girişken, sorgulayan, aktif olarak katılım sağlayan bir öğrenci modeli yetiştirme çabası hâkimdir. İlkokuldan lisenin sonuna

kadar tüm derslerin öğretim programlarına girişimcilikle ilgili beceriler yerleştirme çabası artmıştır. Bununla beraber lise öğretim programı için okulların inisiyatifine bırakılan bir yıllık “Seçmeli Girişimcilik” dersi vardır. Türkiye girişimcilik konusunda dünya ülkelerini takip etmektedir. Avrupa Komisyonu’nun 2008 yılında yürürlüğe koyduğu “Avrupa Küçük İşletmeler Yasası” doğrultusunda Türkiye’de de girişimcilik odaklı stratejiler belirleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 2015 yılında “Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı” (GİSEP) hazırlanmıştır. Bu eylem planının girişimcilik eğitime yönelik faaliyetlerini MEB yürütmektedir. MEB bu faaliyetler doğrultusunda temel öğretim ve ortaöğretim düzeyindeki kurumlardan “İyi Uygulama” örnekleri istemiştir. Örnek iller; Adana, Bilecik, Gaziantep, Muğla, Ardahan, Çorum, İstanbul, Yalova, Aydın, Eskişehir ve Kırklareli’dir. MEB’in son iki yıldır gerçekleştirdiği bir başka uygulama ise “Yılın Fark Yaratan Öğrencileri” projesidir. Türkiye’nin her yerinden yenileşmeye ve teknolojik gelişmelere katkı sağlayan öğrencilerle görüşülerek bu sayfada yayınlanmaktadır.

MEB’in bu projelerle girişimciliğin gelişimine katkı sağlaması olumlu bir aşama kaydettiğini göstermektedir. Yine de ülkenin ve öğrencilerin genel durumu, yapılan anket çalışmaları bu çabaların henüz yeterli sonuç vermediğini göstermektedir. Eğitim sistemi içerisinde daha güçlü ve köklü iyileştirmelere ihtiyaç vardır. Bu çalışmada bu amaca yönelik olarak farklı ülkelerin girişimcilik ile ilgili eğitim modelleri incelenip Türkiye’deki eğitim sistemine de katkı sağlayabilecek uygulamalar belirlenmiştir. Bu doğrultuda sekiz ülkenin eğitim sistemi taranmış ve girişimciliğe yönelik eğitim çalışmaları, öğretim programları incelenmiştir.

Ulaşılan sonuçlara göre; belirlenen ülkelerde öğrencilerin, yaratıcılık, özgüvenli olma, problem çözme ve karar verme, sorumluluk alma gibi beceriler edinmesi önemsenmektedir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda girişimcilik eğitimi ana okuldan itibaren başlamaktadır. Aynı bir girişimcilik dersinin olmadığı ülkelerde de diğer alanların içerisinde girişimcilik konularına yer verilmiştir. Öğrencilerin aktif bir öğrenme ve uygulama içerisinde olması için pek çok proje geliştirilmiştir. Örneğin, uluslararası girişimcilik portalları oluşturulmuş ve öğrencilerin girişimcilik fikirlerini burada tartışması birbirine destek olması sağlanmıştır. Aynı zamanda girişimcilik yarışmaları düzenlenmiştir. Pek çok kurum ve şirket de öğrencilere eğitim vererek, staj imkânı sağlayarak, yaptıkları projelere katkı vererek destek sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde girişimcilik eğitimi yanında kariyer eğitimi de verilmektedir. Öğrencilerin gelecekleri için en uygun okulları ve meslekleri seçmelerine yardımcı olmak için kariyer eğitime yönelik öğretim planları hazırlanmıştır. Ülkelerin çoğunda bu eğitim on birinci ve on ikinci sınıf seviyesinde verilmektedir. Kariyer eğitimlerinde, öğrencilerin kendini tanıması, kendi için uygun akademik alanları ve mesleği seçmesini sağlamak ve öğrencileri gelecekteki iş yaşamına hazırlamak hedeflenmektedir. İncelenen eğitim modellerinde, dünya çapında dijitalleşmenin artması durumu dikkate alınarak öğrencilerin, dijital becerilerinin de artması

önemsenmektedir. Bu sebeple öğrencilerin dijital yeterliliğini geliştirmeye yönelik bir eğitim modeli uygulanmaktadır. Bununla beraber öğrencilerin dijital fırsat ve riskleri görmesi açısından dijital teknolojiye karşı hem sorumlu hem de eleştirel bir tutum edinmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Öğrencilerin akademik alan seçimlerine, meslek seçimine ve girişimcilik eğitimine katkı sağlamak için sınıf dışı ortamlarda yapılan etkinlikler de vardır. Üniversite gezileri, iş yeri gezileri, o işi yapan önemli kişileri ziyaret ve o kişilerin sunumları gibi pek çok etkinlik düzenlenmektedir. Bu da öğrencilerin hem okulda yaptığı girişimcilik çalışmalarına destek vermekte hem girişimcileri yakından tanıyarak girişimciliği daha iyi anlamalarını sağlamakta hem de gelecekleri için yapacağı seçimlere yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmaların pek çoğu Türkiye’de de uygulanabilir. Öğrenciler meslek seçimine lise eğitiminden sonra karar verir. Meslek lisesinde eğitim alan öğrenciler lisede meslek alanı seçer ve seçtikleri alanla ilgili işler yapabilirler. Bu sebeple girişimcilik eğitimi ve kariyer eğitimi lisede mutlaka ayrı bir ders olarak yer almalıdır. Bu sayede öğrenciler lise bittiğinde ya da lise döneminde bir girişim teşebbüsünde bulunmak istediklerinde nasıl bir yol izlemeleri gerektiğinin bilincinde olacaklardır. Öneri olarak tasarlanan öğretim programı, bu eğitim modelini uygulamayı başarmış, gelişmiş ülkelerin olumlu sonuçları doğrultusunda tasarlanmıştır.

Günümüzde Türkiye’de “Seçmeli Girişimcilik” dersine ait öğretim programı ve bir seneye yönelik hazırlanması girişimcilik eğitimi için tek başına yetersiz kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerin girişimcilik dersi programlarında görüldüğü üzere özellikle dijital girişimciliğe yönelik ders içerikleri bu dersin içerisinde yer almalıdır. Bununla beraber dersin amacı girişimci bireyler yetiştirmek yanında, bireyleri toplumsal hayat ve iş hayatına hazırlamaktır. Bireyler bu dersle beraber, kariyer gelişimi konusunda doğru seçimler yapmayı, girişimciliğin hangi türünün ona uygun olduğunu, bir girişimin nasıl geliştirilerek sürdürülebilir kılınacağını öğreneceklerdir. Bireyler tek başına bir girişim başlatmak istemeseler bile, çalıştıkları kuruma iç girişim projesiyle destek verebilirler. Aynı zamanda dersin içerisindeki kariyer eğitimi kazanımlarında bulunan mülakat gibi konularda bilgilenererek çalışma hayatına bu yönde de katkı sağlayabilirler. Lise eğitiminden sonra akademik eğitime devam ederek diyetisyenlik, hukuk, psikolojik danışmanlık vb. meslekleri seçen öğrenciler mesleklerini özel olarak icra etmeyi tercih etmeleri doğrultusunda başlattıkları özel girişimi nasıl yürütebilecekleri konusunda lise döneminde bilgi sahibi olarak kariyerlerini buna yönelik şekillendirebilirler.

Aynı zamanda bu derslerle beraber öğrencilerin bazı ziyaretler yapması sağlanarak bu sayede gerek üniversiteleri, gerek iş yerlerini, yerinde görüp fikir sahibi olmaları ve kendileri için doğru kararı alabilmeleri sağlanacaktır. Öğrenciler

hem kendini daha iyi tanıyarak geleceği için doğru kararı alıp ileride zaman kaybetmekten ve üzülmekten kurtulacak hem de belli bir bilinç ve öngörüye sahip olduğu için daha başarılı olabilecektir. Bu da hem bireysel hem toplumsal hem de dünya çapında ülkeyi daha ileri seviyelere taşıyacaktır. Aynı zamanda “Sürdürülebilir Küresel Amaçları” gerçekleştirme hızını arttırmaya katkıda bulunacaktır.

ÖNERİLER

Girişimcilik eğitimlerine küçük yaşlardan itibaren başlamak öğrencilerin bu konudaki gelişimi için daha faydalı olacaktır. Özellikle okul öncesi eğitimde uygulamalı oyunlarla öğrenciler girişimciliği öğrenmelidir. Bu sebeple öncelikle okul öncesi eğitimin zorunlu olması ve iyileştirilmesi konusundaki çalışmalar hızlandırılmalıdır. Bununla beraber girişimcilik becerilerinin arttırılmasına yönelik öğretim programı çalışmaları çapraz müfredat ile de desteklenmelidir.

Girişimcilik eğitimlerinden istenen verimi almak için okul donanımının da iyileştirilmesi, gerekli materyallerin sağlanması ve altyapının güçlendirilmesi gereklidir. Bu eğitim malzemeleri içinde en önemlisi, her sınıfta mutlaka bilgisayar bulunması, okul bilgisayar laboratuvarının öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde iyileştirilmesi ve laboratuvar olmayan okullara da laboratuvar kurulması gereklidir. Böylece her öğrenci girişimcilik dersinden verim alabilecek potansiyele sahip olacaktır. Bununla beraber kurulan girişimcilik portallarından da istenen verim alınabilecektir. Çünkü bu sayede her çocuk bu portala erişebilme imkânına sahip olacaktır.

Girişimcilik eğitiminin nitelikli olması için gerekli önceliklerden biri de nitelikli öğretmen yetiştirebilmektir. Bu dersi yürütebilmek için gerekli donanıma sahip öğretmenler yetiştirilebilirse, o öğretmenler de gerekli bilgi ve becerileri edinen öğrenciler yetiştirebilir. Bu sebeple ilk düzenleme çalışmaları eğitim fakültelerinde yapılmalıdır. Hali hazırda bulunan ve bu dersi verebilecek öğretmenler de kurslarla desteklenmeli ve yetiştirilmelidir. Özellikle sınıf öğretmenleri bu konuda mutlaka belli bir donanıma sahip olmalıdır. Ayrıca sadece bu dersi yürütecek öğretmenler değil tüm branş öğretmenleri girişimcilik konusunda bilgilendirilmeli ve gelişmelidir. Dersi verecek olan öğretmenler her yıl düzenli olarak yeni eğitimlerle desteklenmeye devam etmelidir. Girişimcilikteki yeni gelişmeler konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Okul eğitsel kulüplerinde girişimcilik kulübü yer almalı ve bu dersin öğretmenleri kulüp faaliyetlerini yürütmelidir.

Girişimcilik dersinin ve faaliyetlerinin başarılı olmasını sağlamak için gerekli durumlardan biri de velilerle işbirliği yapmaktır. Anket çalışmalarında gördüğümüz üzere öğrencilerin girişimci kimliğinde ailenin de etkisi vardır. Özellikle yakın çevresinde girişimci olmayan ya da eğitim seviyesi daha düşük ailelerden gelen öğrencilerin girişimcilik becerileri daha düşüktür. Girişimciliğe bakış açısında da farklar bulunmuştur. Bu sebeple veliler için de bilgilendirme seminerleri

düzenlenebilir. Velilerle bu konuda işbirliği yapmak ve onları bilgilendirmek öğrencilerin girişimcilik alanında doğru adımları atabilmesi için çok önemlidir.

“Girişimcilik” dersinin planlanması öğretmenin inisiyatifindedir. Hem teorik kısmı hem de uygulama içeren kısmı yıllık, haftalık ve günlük planlara uygun biçimde yerleştirmelidir. Planları öğrencilerin dersten en yüksek verim alabileceği şekilde düzenlemelidir.

Öğrencilerin bu dersten yeterince verim alabilmesi ve motive olabilmesi için geziler düzenlenmeli, okula girişimciler ve farklı mesleklerden kişiler davet edilerek öğrencilerin bu kişilerle iletişim kurması sağlanmalıdır. Böylece hem “Girişimcilik” hem de “Kariyer Eğitimi” dersi tam anlamıyla pekişecektir.

Öğrencilerin ekipler halinde ya da bireysel olarak proje geliştirmesine imkân sağlanmalıdır. Öğrenciler fiziksel ya da dijital girişimcilik projeleri yapabilirler. Bu öğrencilerin ilgisine bırakılmalıdır. Öğrenciler projelerini oluşturduktan sonra bulundukları okulda ve şehirdeki diğer öğrencilere sunabilmelidir. Aynı zamanda kurulan internet portalı üzerinden ülkedeki diğer öğrencilere de tanıtılabilmeli ve öğrenciler projeleri hakkında birbiriyle iletişim kurabilmelidir. Bu etkinlikler de öğrencilerin motive olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Adak, Nurşen, “Sosyal Bir Problem Olarak İşsizlik Ve Sonuçları”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 105-116, 2010

Ağa, Veysel, Kurt, Mustafa, “İç Girişimcilik ve Temel Belirleyicileri: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29, 83-112, 2007

Akkuş, Yasin, Akdoğan, Çağatay, Akyol, Ayşe, “Girişimcilik Niyetini Etkileyen Temel Kişilik Özellikleri ve Girişimci Kişilik Boyutları: Trakya Örneği”. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (1) 1-13

Aktan, Coşkun, Can, “ Kamu Ekonomisi-1: Kamu Girişimciliği ve Özelleştirme Teorisi”, 2012

Akyürek, Çisem, “İlkokul Öğretmenlerinin Girişimcilik Becerisine İlişkin görüşlerinin Değerlendirilmesi”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2013

Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2018

Alan, Hale, “Genç Girişimciliği ve Sosyal Girişimcilik: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16, 28, 2020, 997-1027

Altıntop, Mehtap, “Ortaöğretim Öğrencilerinde Mesleki Yönelim ve Girişimcilik”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015

Arcagök, Serdar, *Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Özerklik Desteği Algılarının Motivasyon, Girişimcilik ve Yaratıcılık İlişkisi* Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Çanakkale, 2016

Aşkın, Ayşin, Nehir, Selin, Vural, Sercan, Özgür, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 55-72, 2011

Ay, Sema, “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2), 321-341, 2012

Aydemir, Burhan, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiyede Kobilere Destek Veren Bir Kuruluş: KOSGEB”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 101-125, 2005

Aydın, Salih, Er, Bünyamin, “Meslek Lisesi Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması”, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1 (2), 87-105, 2015

Aytaçlı, Berrak, “Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış”, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9, 2012

Balaban, Özlem, Özdemir, Yasemin, “Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi İİBF Örneği”, *Araştırma Makaleleri*, 133-147

Baştepe, İsmail, “ Etkili Okulun Eğitim-Öğretim Süreci ve Ortamı Boyutlarının Nitelikleri”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* ,8(29),76-83, 2009, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6143/82446>

Bedük, Aykut, “ Türkiyede Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 106-117, 2005

Big Ideas Wales, <https://wales.business-events.org.uk/en/event-organisers/b/big-ideas-wales/>, (8.1.2020)

BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/millennium-development-goals.html>, (1.10.2020)

Buluş, Abdulkadir, Kabaklarlı, Esra, “1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması”, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 1-22, 2010

Candan, Hakan, “ Osmanlı’dan Günümüze Türk Topraklarında Girişimcilik Serüvenine Dair Bir Değerlendirme”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 157-174, 2011, Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/issue/10263/125878>

Cansız, Mehmet, “Türkiye’nin Yenilikçi Girişimcileri Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Örneği”, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Temmuz, 2013

Cansoy, Ramazan, “Uluslararası Çerçevelere Göre 21.Yüzyıl Becerileri ve Eğitim Sisteminde Kazandırılması”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 3112-3134, 2018

Careers education, <https://www.education-ni.gov.uk/articles/careers-education>, (26.12.2020)

Ceylan, B., “İşsizliğe Alternatif Bir Çözüm Olarak Girişimcilik: Teori ve Politika”,

Chiu, Richard, Senior Innovation Adviser, “Entrepreneurship education in the Nordic countries”, *Nordic Innovation Publication*, 24, 2012

Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare 2011 Revised 2018, www.skolverket.se, (26.12.20)

Çakırer, Mehmet, Akif, *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2016

Çalışır, Rıdvan, *Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Yeterlilikleri*, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Düzce, 2019

Çelebi, Nilgün, *Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler*, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1997

Çetinbaş, Hakan, Bicil, İbrahim Murat, Türköz, K. “Türkiye’de Girişimcilik İle İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13 (2), 124-134, 2018

Department of Education, “A Guide to Developing Effective Career Decision Makers”, www.deni.gov.uk, (26.12.2020)

Deveci, İsa, “Ortaokul Öğrencilerinin Fen Tabanlı Girişimcilik Eğilimlerinin İncelenmesi”, *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 19-47, 2018

Development of entrepreneurship competence,

<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/38-development-entrepreneurship-competence-sweden>, (27.12.20)

Dinç, Alada, Alaeddin, “İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23, Ekim, 2000

Durukan, Tülin, “ Dünden Bugüne Girişimcilik ve 21. Yüzyılda Girişimciliğin Önemi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 25-37, 2007

Eco, Umberto, *Tez Nasıl Yazılır?*, Çev. Betül Parlak, Can yayıncılık, İstanbul, 2019

Ed. Doğan, Birsen, Alkan, Vesile, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara, 2015, 4-8

Editörler, Özek, Sezen, Can, Candaş *Girişimcilik Sosyolojisi*, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2018

Education In Sweden, <https://sweden.se/society/education-in-sweden/>, (26.12.20)

Ener, Melih, Demircan, Esra, “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, *Yönetim Bilimler Dergisi*, 4(2), 197-218, 2006

Entrepreneurial education,
<https://www.globaleducationparkfinland.fi/future-skills/path-to-entrepreneurship>, (27.12.20)

Entrepreneurship education in Finland,
https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/entrepreneurship/Finland_151022.pdf, (27.12.20)

Entrepreneurship education in France, www.schooleducationgateway.eu, (28.12.20)

Entrepreneurship education in Germany, www.schooleducationgateway.eu, (28.12.20)

Ercan, Salih, Gökdeniz, İsmail, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, *bilig*, 49, 59-82, 2009

Erkal, Pınar, “İç Girişimciliğin İşe Tutkunluğa Etkisinde Birey- Örgüt Uyumunun Aracılık Rolü”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(4), 2812-2823, 2019

Eroğlu, Salih, “Ortaokul Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeylerinin ve Sosyal Bilgiler Dersinde Girişimcilik Becerisi Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2019

Etcı, Hilmi, Karagöl, Veysel, “ Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik: 2000-2018”, *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 58-75, 2019

Fredrich, Howald, Kuratko, Donald, F., Hodgets, Richard M., *Entrepreneurship: Theory, Process, Practise Asia Pasific Editipn, Thomson*, 2006

Freire, Paulo, *Ezilenlerin Pedagojisi*, Çev. Dilek Hattatoğlu&Erol Özbek, Ayrıntı yayınları, İstanbul, 2018

Gatto, John Taylor, *Eğitim: Bir Kitle İmha Sanatı*, Çev. Mehmet Ali Özkan, Edam Yayıncılık, İstanbul, 2017

Gelen, İsmail, “P21- Program ve Öğretimde 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi”, *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29, 2017

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi Kurumsal Kimliği, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 7-148, 2007

Global Entrepreneurship Index, <https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>, Erişim: 9.10.20

Göktaş, Pınar, Parmaksız, Salim, “Bir Uygulamalı Girişimcilik Eğitim Örneği Olarak; Ağ ve Teknoloji Odaklı Uygulamalı Girişimcilik Projesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(24), 275-289, 2019

Gültekin, M. “Dünyada ve Türkiye’de İlköğretim Programlarındaki Yönelimler”, *İlköğretim Online* 13(3), 726-745, 2014

Gümüsoğlu, Şevkinaz, Karagöz, Burcu, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 97-116, 2014

Gündüz, Ali Yılmaz, “Kalkınmada Girişimciliğin Önemi ve Kadın Girişimciliği”, *ISAS*, 3, 2018, S.545

Gündüz, Mustafa, *Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2018

Güner, Hasan, Korkmaz, Adem, “İstihdamın Arttırılmasında Girişimciliğin Önemi: Girişimcilik Destekleme Modeli Olarak İŞGEM’LER”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2 (1), 42-65, 2011

Güner, Hasan, Korkmaz, Adem, “Kosgeb Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi-Girişimcilik İlişkisi: Eğitim Alıp İş Kurmayanlar Üzerine Bir Araştırma”, *İş ve Hayat*, 2(4), 155-182, 2017

Güney, Semra, Çetin, Aysun, “Kültürün Girişimciliğe Etkisi ve Türkiye’de Girişimcilik Kültürü”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 2003, 189-210

Hisarcıklıoğlu, Rifat, “Türkiye’de Girişimcilik”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1 (1), 81-87, 2006

<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, Erişim: 2.12.2020

Illich, İvan, *Okulsuz Toplum*, Çevr. Mehmet Özay, Şule Yayınları, İstanbul, 2018

Intrapreneurship Case Study of the Sony Corporation’s PlayStation by Intrapreneur Ken Kutaragi, <http://www.ceoboardroom.com/intrapreneurship-case-study-of-the-sony-corporations-playstation-by-intrapreneur-ken-kutaragi/>, (8.2.21)

Işık, Volkan, *Çalışmanın Evrimi ve Sosyal Girişim*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2016

Işık, Zeynep, “İsmail Hakkı Baltacıoğlunun Eğitim Yaklaşımı”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9: 255-261, 1997

İktisat Sözlüğü, <https://www.iktisatsozlugu.com/tr/>

İktisat Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004

İzğören, Ahmet, Şerif, *Geleceğin Organizasyonunu Yaratmak*, Academyplus Yayıncılık, Ankaa, 2001

İzğören, Ahmet, Şerif, *Masallarda Bir Peri Çıkar Karşınıza Gerçek Hayatta Öğretmen*, Elma Yayıncılık, Ankara, 2019

Kahriman, Hamza, “Bir Kamu Girişimciliği Örneği: Toplu Konut İdaresi (TOKİ)”, Türk Dünyası ve Stratejik Araştırmalar Kongresi Bildiri Kitabı, 2-5 Kasım 2017, Antalya

Karabey, Haydar, *Eğitim Yapıları*, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004

Karaca, Mustafa, Özdevecioğlu, Mahmut, İnce, Fatma, “ Kamu Girişimcilerinin Kişilik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 94-119, 2016

Karpat, H., Kemal, Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015

Kayalar, Murat, Arslan, Elif, Türkan, “Ashokaya Üye Sosyal Girişimcilerin Türkiye ve Dünyadaki Faaliyet Alanlarının Karşılaştırılması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 1 (1). 56-76, 2016

Khan, Salman. *Dünya Okulu*, Çevr. Cem Akaş, Yky, İstanbul, 2019

Kiş, Nermin, “Dijital Çağda Yeni Bir Girişimcilik Yaklaşımı: Dijital Girişimcilik”, *C. Ü. İ.İ.B.F. Dergisi* 19 (2) 389-399, 2018

Kitapçı, İsmail, “Joseph Schumpeter’in Girişimcilik ve İnovasyon Anlayışı: Yaratıcı Yıkım Kavramı ve Geçmişten Günümüze Yansımaları”, *Uygulamalı Ekonomi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 54-74, 2019

Klein, G. Peter, “Can Entrepreneurship Be Taught?”, *Journal of Agricultural & Applied Economics*, 38(2), 1-19, 2006

Konuş, Fatma, Zehra, Ortaokul Yedinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin FeTeMM Tutumlarını Yordama Durumu, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2019

Kök, Bayrak, Sabahattin, Naktiyok, Atılhan, “Çevresel Faktörlerin İç Girişimcilik Üzerine Etkileri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8:2, 2006

Kurt, Yılmaz, “Osmanlı Toprak Yönetimi”, *Osmanlı*, 3, 59-65, 1999

Läroplan för vuxenutbildningen,

<https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux->

[gymnasial/laroplan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/laroplan-lvux12-for-vuxenutbildningen](#), (27.12.20)

New Jersey Student Learning Standards, Standard 9 21st Century Life and Careers, <https://www.state.nj.us/education/aps/cccs/career/>, (20.01.21)

Norwegian vocational education and training (VET), <https://www.udir.no/in-english/norwegian-vocational-education-and-training/>, (27.12.20)

Our Story, <https://unitedbyblue.com/pages/our-story>, (8.2.21)

Ozan, Leymun, Şenay, Ferhan, Odabaşı, Hatice, Kabakçı, Yurdakul, Işıl, “Eğitim Ortamlarında Durum Çalışmasının Önemi”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5 (3), 369-385, 2017

Özdemir, Pınar, (2016). *Girişimci Üniversiteler ve Türkiyede Girişimcilik Eğitimi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul

Özden, Yüksel, *Eğitimde Yeni Değerler*, Pegem Akademi, Ankara, 2013

Özdevecioğlu, Mahmut, Cingöz, Ayşe, “ Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 0 (32) , 81-95, 2015, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiibd/issue/5889/77898>

Özkan, Hasan, Hüseyin, “Bilgi Toplumu Eğitim Programları” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (10) , 113-132 . , 2019, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/23194/247744>

Özyılmaz, Ahmet, Merih, *Türkiyede Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2016

Petrov, Grigory, *Beyaz Zambaklar Ülkesinde*, Çvr. Gülay Hüseynova, Martı Yayıncılık, İstanbul, 2019

Qi, Weina “The Cultural Roots of American Entrepreneurship Education”, *International Academic Workshop on Social Science*, 1-6, 2013

Raposo, Mario, Paco, Arminda do “Entrepreneurship education: Relationship between education and entrepreneurial activity”, *Psicothema*, 23, 453-457, 2011

Reyhanoğlu, Metin, Akın, Özden, “Ticari Girişimciler Ne Kadar Sosyal Girişimcidir?”. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi* , 23 (71) , 8-33, 2012, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuiieyd/issue/9203/115522>

Riggle, Nick, *Berbat Olmak Üzerine Bir Teori*, Çevirmen Denis Gürcü, İstanbul, Sola Yayınları, 2018

Rikowski, Glen, “Marx and the Education of the Future”, *Policy Futures in Education*, 2(3), 565-577, 2004

Saka, Neslihan, *Köy Enstitülerinin Türkiye’nin Kalkınma Sürecindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010

Sam Walton, [https://corporate.walmart.com/our-story/our-history#:~:text=In%201950%2C%20the%20Waltons%20left,5%2610%20on%20the%20downtown%20square.&text=Inspired%20by%20the%20early%20success,of%2044%20in%20Rogers%2C%20Arkansas.,\(7.2.21\)](https://corporate.walmart.com/our-story/our-history#:~:text=In%201950%2C%20the%20Waltons%20left,5%2610%20on%20the%20downtown%20square.&text=Inspired%20by%20the%20early%20success,of%2044%20in%20Rogers%2C%20Arkansas.,(7.2.21))

Sarioğlu Uğur, Sevtap, Devcar, Mehmet, Ali, “Girişimcilik Özellikleri İle Holland’ın Kişilik Tipleri Arasındaki İlişki Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi* , 2 (4) , 98-110, 2018, DOI: 10.31006/gipad.397013

Schlechty, Philip, C., *Okulu Yeniden Kurmak*, Çevr. Yüksel Özden, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2019

School Education Gateway, “Entrepreneurship education in the United Kingdom” , <https://www.schooleducationgateway.eu/>, (8.01.2020)

Slavin, Robert, *Eğitim Psikolojisi*, Çev. Komisyon, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2017

Soyşekerci, Serhat, *Uygulamalar ve Şirket Örnekleriyle Girişimcilik*, Kriter Yayıncılık, İstanbul, 2013

Sönmez Asuman, Toksoy, Andaç, “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, *Yönetim ve Ekonomi*, 21(2), 41-58, 2014

Statutory curriculum, <https://www.education-ni.gov.uk/articles/statutory-curriculum>, (26.12.20)

Suhomlinski, V., *Eğitim Üzerine*, Çev. Ali Özdoğan, Sorun Yayınları, İstanbul, 2012

Şeşen, Harun, Basım, H. Nejat, “Demografik Faktörler ve Kişiliğin Girişimcilik Niyetine Etkisi: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 12, 2012, 21-28

Şişman, Mehmet, Turan, Selahattin, “Dünyada Eğitim ve Yöneticilerinin Yetiştirilmesine İlişkin Başlıca Yönelimler ve Türkiye İçin Çıkarılabilecek Bazı Sonuçlar”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (1) , 13-26, 2004, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26129/275226>

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Academy of International Techno Entrepreneurship*, Tekno Girişimcilik Bilgi Deposu
T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, (30.03.20)

Tarhan, Murat, “Meb 2023 Eğitim Vizyonu Çerçevesince Türkiye’de Girişimcilik Eğitiminin Geleceğine Yönelik Bir Değerlendirme”, *Bolu İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 667-682, 2019

Taş, H. Yunus, Bilen, Merve, “Avrupa Birliği ve Türkiyede Genç İşsizliği Sorunu ve Çözüm Önerileri”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(6), 50-69, 2015

TCMB Terimler Sözlüğü, <https://www.tcmb.gov.tr/> Erişim: 30.11.2020
Tezcan, Mahmut, *Eğitim Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2015

The Finnish education model,
https://www.cautionnement.lu/fileadmin/user_upload/cc.lu/Manifestations/20160513_Finland/Entrepreneurship_Education_in_Finland.pdf, (27.12.20)

The Ontario Curriculum Grades 11 and 12 Business Studies, Ministry of Education, 2006

The Ontario Curriculum: Secondary Guidance and Career Education,
<http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/guidance.html>, (02.01.21)

Topkaya, Özgür, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik Teorisi: Girişimciliğin Ekonomik Büyüme ve İstihdam Boyutu”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 29-54, 2013

Türkiye İstatistik Kurumu, <https://www.tuik.gov.tr/>, Erişim: 28.11.2020

Ulucan, Serhat, “*Girişimcilik Eğiliminin ve Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Ortaöğretimde Lise 3. ve 4. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015

Ural, Ayhan, *Ben Bir Okul Uydurdum*, Pegem Akademi, Ankara, 2019

Uygun, Ramazan, “Osmanlı İmparatorluğunun Klasik Döneminde Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 3, 371-385, 2019

Woods, David, “The Education (Curriculum Minimum Content) Order (Northern Ireland) 2007”, 46, 1-69, 2007

www.thegedi.org, Erişim: 9.12.20

Yavuz, Mustafa, *Yeni Nesil Okul*, Eğitim Yayınevi, İstanbul, 2016

Yurtseven, Ramazan, Ergün, Mustafa, “İlkokul Öğrencilerinin Girişimcilik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri”, *International Journal of Social Science Research*, 7 (1), 118-140, 2018